

Natalia Radosh
Michał Łakomecki

PRZYCHODZI UCZEŃ DO PRAWNIKA...

część dla młodzieży ponadgimnazjalnej

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

Redakcja: Natalia Radosh, Michał Łakomecki

Redaktor merytoryczny: dr Mateusz Chołodecki

Korekta tekstu: Romuald Kłosowski

Projekty graficzne i ilustracje: Kinga Dudzińska

Materiały audiowizualne: Marta Łakomecka, Kinga Dudzińska, Kinga Leszczyńska,
Natalia

Radosh, Michał Łakomecki, Romuald Kłosowski

Materiały ćwiczeniowe: Natalia Radosh, Michał Łakomecki, Jakub Chrzanowski, Kinga
Dudzińska

Skład i łamanie: Kinga Dudzińska

Projekt „Edukacja szkolna przeciwko wykluczeniu prawnemu” finansowany ze środków
funduszy norweskich i środków krajowych.

Publikacja bezpłatna.

ISBN 978-83-939528-1-9

Stan prawny na dzień 1 lipca 2015 r.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

Poznań 2015

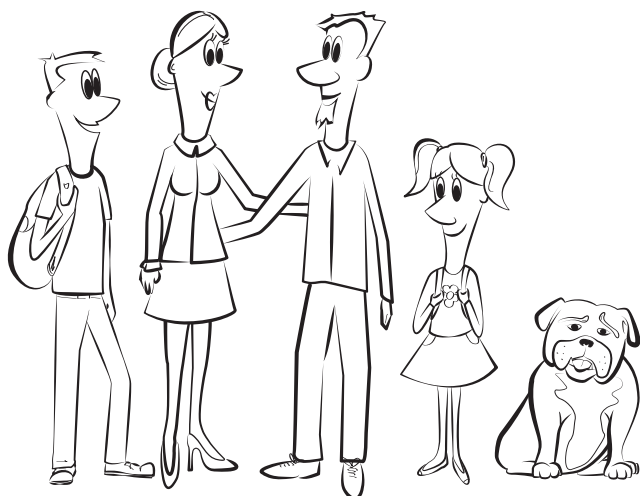
OD AUTORÓW

Drogi Czytelniku!

Być może słyszałeś już, że „nieznajomość prawa szkodzi”. Nikt nie zamierza Cię straszyć, a ta książka ma przybliżyć podstawowe prawne pojęcia. Po jej przeczytaniu dowiesz się jak być świadomym swoich praw i obowiązków oraz jak bronić się przed zagrożeniami.

W książce wskazujemy między innymi: do jakich organizacji możesz zwrócić się po pomoc w trudnych sytuacjach życiowych, w jaki sposób Ty oraz Twoi bliscy powinniście reagować na pisma urzędowe, a także jak przebiegają postępowania sądowe. Wyjaśniamy też podstawowe pojęcia związane z tymi postępowaniami – takie jak: oskarżony, świadek, prokurator, sędzia, adwokat czy radca prawny. Po przeczytaniu tej książki, dowiesz się jak odpowiadają za czyny zabronione osoby poniżej 18 lat, a także jak zgodnie z prawem korzystać z internetu. W Poradniku wyjaśniamy również – jakie prawa i obowiązki ma konsument oraz gdzie może uzyskać pomoc.

Przewodnikami po podręczniku są stworzeni przez nas bohaterowie – rodzina Poprawnych.

Tata Adam,
ma 40 lat i prowadzi firmę budowlaną.
Mama Jolanta,
ma 42 lata i jest psychologiem.
Syn Antek,
ma 17 lat i uczy się w liceum.
Córka Julka,
ma 13 lat i jest uczennicą gimnazjum.

Wiernym towarzyszem rodziny jest błyskotliwy pies Paragraf; jego zawsze trafne spostrzeżenia naprowadzają bohaterów na prawidłowe rozwiązania.

Rodzina Poprawnych i ich znajomi często znajdują się w sytuacjach wymagających znajomości prawa. Choćby podczas zakupów, przy korzystaniu z internetu czy prowadzeniu własnego biznesu. Wiedza prawnicza potrzebna jest również w sytuacjach losowych. Zarówno świadek jak i ofiara przestępstwa powinny wiedzieć jak przebiega postępowanie karne oraz jakie uprawnienia im przysługują. Historie, które spotykają rodzinę Poprawnych podkreślają jak ważna jest znajomość prawa w życiu codziennym, począwszy od najmłodszych lat!

Mamy nadzieję, że podręcznik uświadomi Ci, że znajomość prawa uczy samodzielności, pomaga chronić własne interesy i jest przydatna w życiu codziennym!

SPIS TREŚCI

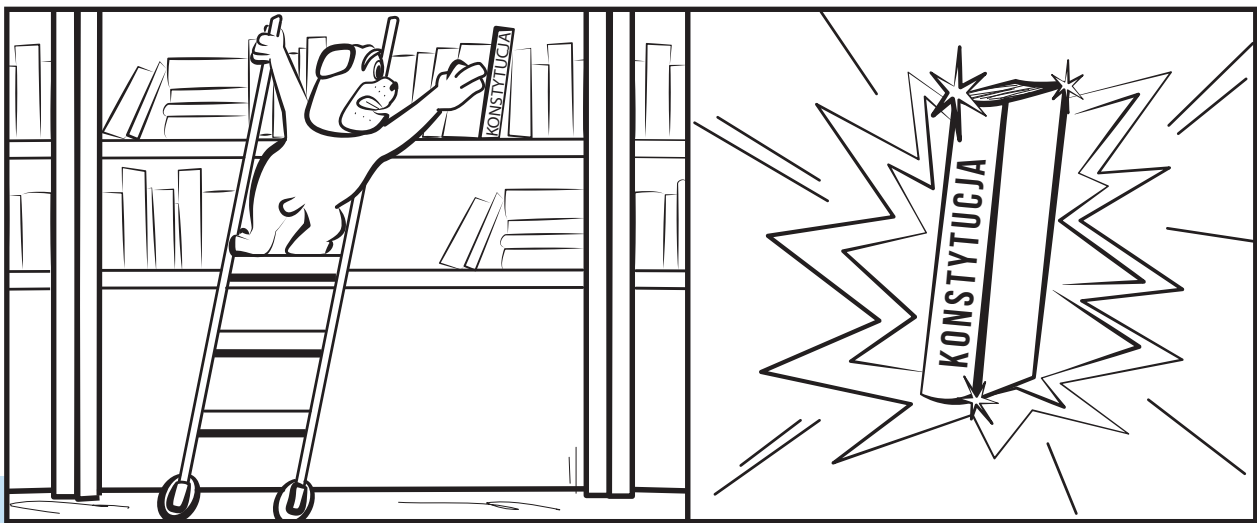

I PRAWO DLA KAŻDEGO (N. RADOSH)	
1. GDZIE SZUKAĆ INFORMACJI O PRAWIE?.....	7
2. GDZIE OTRZYMAM POMOC PRAWNĄ?.....	12
3. ZAWODY PRAWNICZE	16
II JESTEM ŚWIADOMY - WIĘC DZIAŁAM! (N. RADOSH)	
1. ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH	22
1.1. PRACUJĘ I ZARABIAM	27
1.2. ZAWIERAM UMOWY	33
1.3. ZAKŁADAM KONTO BANKOWE	35
2. KONSUMENT TO JA!	37
3. PRAWA UCZNIĄ	46
4. KWESTIA DZIEDZICZENIA.....	48
III PROSZĘ WSTAĆ! SĄD IDZIE! (N. RADOSH)	
1. POSTĘPOWANIE CYWILNE.....	52
2. POSTĘPOWANIE ADMINISTRACYJNE	62
3. POSTĘPOWANIE KARNE.....	70
IV MEDIACJA, CZYLI JAK ROZWIĄZAĆ SPRAWĘ POLUBOWNIE (N. RADOSH, M. ŁAKOMECKI)	83
V OSTROŻNIE Z... (N. RADOSH, M. CHOŁODECKI)	
1. SURFOWANIE W SIECI	88
2. ODPOWIEDZIALNOŚĆ PONIŻEJ 18 ROKU ŻYCIA	94
LITERATURA	99

PRAWO DLA KAŻDEGO

1. GDZIE SZUKAĆ INFORMACJI O PRAWIE?

Gdy dorastasz zmieniają się Twoje zainteresowania i potrzeby. Osiągnięcie określonego wieku oprócz zmiany zainteresowań i wielu innych rzeczy w Twoim życiu, skutkuje jeszcze jednym ważnym szczegółem. Sprawia, że Twoje zachowania mają swoje konsekwencje, również konsekwencje prawne. W związku z tym, warto znać swoje prawa i być świadomym obowiązków, które na Tobie spoczywają. Krótko mówiąc: **warto znać prawo!**

Czym jest prawo?

Prawo w najprostszym ujęciu stanowi pewien system norm prawnych, czyli **reguł ujętych w przepisy prawne**. To one wyznaczają nasze zachowanie. Przepisy powstały w związku z istnieniem państwa i są tworzone bądź uznane przez organy władzy i przez nie stosowane, również z użyciem przymusu.

Prawo ustanawiane jest w celu zachowania ładu społecznego oraz w celu ochrony interesów państwa i jego obywateli.

Jak można podzielić prawo?

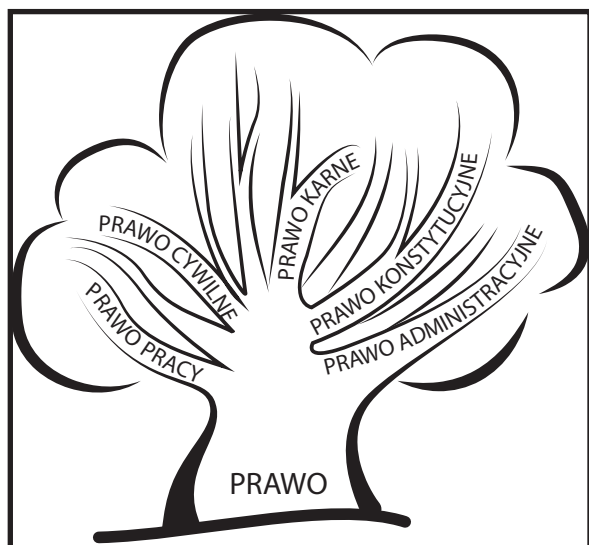

Prawo można podzielić na dwa podstawowe zbiory: **prawo publiczne** oraz **prawo prywatne**.

Prawo publiczne reguluje stosunki, w których przynajmniej po jednej stronie występuje organ państwa, który jest powołany do realizowania interesów publicznych. Organ ten może w sposób władczy kształtować sytuację prawną człowieka, to znaczy nakładać na niego określone obowiązki, a także decydować o jego prawach.

Prawo prywatne natomiast, reguluje stosunki pomiędzy podmiotami, którym przysługują pewne interesy. Mają one równorzędną pozycję względem siebie i nie mogą jednostronnie wpływać na sytuację prawną drugiego podmiotu.

W tych dwóch zbiorach norm prawnych możemy wyróżnić **gałęzie prawa**. Są to pewne uporządkowane zespoły norm prawnych, które regulują określone kategorie stosunków społecznych, na przykład prawo karne, prawo cywilne, prawo administracyjne, prawo pracy, prawo konstytucyjne...

Gdzie znajdują się przepisy prawne?

Przepisy prawne są ujęte w ważnych aktach, które tworzą organy władzy. Zespół tych aktów nazywamy **źródłami prawa**. W Polsce należą do nich: **Konstytucja, ratyfikowane umowy międzynarodowe, ustawy, rozporządzenia oraz akty prawa miejscowego**. Wymienione akty stanowią zamknięty katalog źródeł prawa stanowionego (czyli tworzonego przez władzę, która ma do tego uprawnienia). Najważniejszym z nich jest **Konstytucja**. Polska Konstytucja została uchwalona 2 kwietnia 1997 roku. Jest ona **najistotniejszym prawem Rzeczypospolitej Polskiej**, powszechnym i bezpośrednio stosowanym, a wszystkie tworzone w Polsce akty prawne muszą być z nią zgodne. Konstytucja wyznacza podstawowe prawa i obowiązki, a także najważniejsze zasady obowiązujące w danym państwie. **Umowy międzynarodowe** to instrumenty, które regulują ważne kwestie pomiędzy różnymi państwami (dotyczą na przykład współpracy w dziedzinie kultury, edukacji,

ŹRÓDŁA PRAWA

1. KONSTYTUCJA
2. RATYFIKOWANA UMOWA MIĘDZYNARODOWA
3. USTAWA
4. ROZPORZĄDZENIE
5. AKTY PRAWA MIEJSCOWEGO

nauki). Mogą one być ratyfikowane przez Prezydenta. Oznacza to, że wyraża on zgodę na związanie państwa umową. Czasami do ratyfikacji umowy przez Prezydenta niezbędna jest zgoda Sejmu i Senatu wyrażona w ustawie. Tylko ratyfikowane umowy międzynarodowe są źródłem powszechnie obowiązującego prawa w Polsce. Umowy międzynarodowe nieratyfikowane nie są źródłem powszechnie obowiązującego prawa. **Ustawa** jest aktem prawnym uchwalanym przez Sejm i Senat, powszechnie obowiązującym w Polsce. Reguluje ona różne kategorie spraw, np. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane – reguluje kwestie związane z projektowaniem, budową i rozbiórką domów; a ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych – dotyczy między innymi zasad wykonywania zawodu radcy prawnego. Natomiast **rozporządzenia** to akty prawne, które precyzują jak wykonywać ustawę. **Akty prawa miejscowego** to specyficzny rodzaj aktów, wydawanych na przykład przez rady gminy, rady powiatu czy sejmiki województwa; te prawa obowiązują na terenie gminy, powiatu czy województwa, w których zostały wydane.

W 2004 roku Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. W związku z tym w naszym kraju obowiązują również **przepisy unijne**. Do podstawowych aktów prawnych Unii Europejskiej należą przede wszystkim **traktaty, rozporządzenia oraz dyrektywy**. **Traktaty** są zawarte pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej i wyznaczają podstawowe zasady funkcjonowania Unii. **Rozporządzenia** to akty prawne, które mają ujednoczyć przepisy prawa w krajach wspólnotowych UE. Adresatami rozporządzeń mogą być zarówno państwa, jak

i poszczególni ludzie. Mają one charakter wiążący i obowiązują bezpośrednio, co oznacza, że do ich obowiązywania w przepisach krajowych nie są konieczne dodatkowe działania legislacyjne. **Dyrektywy** to akty prawne, które mają harmonizować różne porządki prawne krajów członkowskich Unii Europejskiej. Dyrektywy są kierowane do państw członkowskich, które przez działania legislacyjne, na przykład wydanie ustawy, są zobowiązane dostosować prawo krajowe do postanowień dyrektywy.

Gdzie szukać informacji o prawie?

Jeśli chciałbyś dowiedzieć się więcej o Konstytucji RP albo w jaki sposób zwrócić do sklepu zakupiony niedawno telefon, który jest uszkodzony albo na jakich zasadach możesz podjąć pracę, by było to zgodne z przepisami – to znaczy, że powinieneś sięgnąć po wiedzę prawniczą. Możesz ją znaleźć w odpowiednich przepisach.

W internecie, na stronie isap.sejm.gov.pl znajduje się baza **Internetowego Systemu Aktów Prawnych**. Zawiera ona teksty obowiązujących przepisów. Ponadto w internecie możesz znaleźć wiele ciekawych opracowań o różnych, prawniczych zagadnieniach. W tym celu warto zajrzeć do **Biblioteczki edukacji prawnej i obywatelskiej**, na stronie www.isp.org.pl/biblioteczka,1036. Znalazły się tutaj opracowania, które w przystępny sposób mają przedstawić wiedzę z zakresu prawa i edukacji obywatelskiej. Nieodpłatne publikacje zostały przygotowane przez instytucje publiczne i organizacje pozarządowe.

Jeśli chcesz pogłębić wiedzę na przykład na temat praw i obowiązków w postępowaniu karnym lub cywilnym wystarczy kliknąć w zakładkę postępowanie sądowe. Wówczas ukażą się publikacje na wybrany przez Ciebie temat.

Pamiętaj jednak, że opracowania, które znajdziesz w internecie mogą być nieaktualne. Korzystając z forów internetowych, na których prowadzone są rozmowy o prawie również zachowaj ostrożność. Znajdujące się tam informacje mogą być nieaktualne albo mogą zawierać błędy. Jeśli masz zatem problem prawny, bezpieczniej będzie porozmawiać z prawnikiem.

Wiedzę o prawie możesz pogłębiać również poprzez lekturę książek, podręczników i prasy. Pomimo tego, że książki poruszają skomplikowane zagadnienia, są one pisane w sposób coraz bardziej przystępny dla czytelników. Z uwagi na ważną rolę prawa w naszym życiu, coraz więcej pozycji (jak ta) kieruje się do młodzieży.

Bo młodzież to grupa, której prawo również dotyczy!

Ponadto wiele gazet ma stałe rubryki, gdzie poruszane są problemy prawne, a niektóre z czasopism zajmują się wyłącznie prawem.

Artykuły są często udostępniane również na stronach internetowych. Możesz w nich znaleźć wiele przydatnych informacji.

Pamiętaj, że również telewizja i radio oferują możliwość zdobywania wiedzy prawniczej. Coraz częściej w mediach pojawiają się programy o tematyce prawnej, które w sposób przystępny przekazują praktyczne i ważne dla nas tematy, dotyczące na przykład praw obywatelskich, praw konsumenta czy praw pacjenta. Uświadamiają nam również, że oprócz praw spoczywają na nas określone obowiązki, na przykład przestrzeganie terminów w postępowaniach, w których uczestniczymy czy uważne czytanie pism urzędowych. Ich niedotrzymanie może mieć dla nas bardzo negatywne skutki.

Masz swoje prawa i obowiązki. Niewywiązanie się z nich może mieć złe konsekwencje.

Jeśli chcesz zatem dowiedzieć się więcej o prawie, masz wiele możliwości. Jeśli natomiast masz problem, bądź dostrzegasz, że inne osoby w Twoim otoczeniu potrzebują pomocy prawnej – koniecznie przeczytaj tekst następnego podrozdziału.

§ Art. 87 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., zwanej dalej Konstytucją:

1. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.
2. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.

§ Art. 89 Konstytucji:

1. Ratyfikacja przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej i jej wypowiedzenie wymaga uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, jeżeli umowa dotyczy:
  - 1) pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych,
  - 2) wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji,
  - 3) członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w organizacji międzynarodowej,
  - 4) znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym,
  - 5) spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja wymaga ustawy.
2. O zamiarze przedłożenia Prezydentowi Rzeczypospolitej do ratyfikacji umów międzynarodowych, których ratyfikacja nie wymaga zgody wyrażonej w ustawie, Prezes Rady Ministrów zawiadamia Sejm.
3. Zasady oraz tryb zawierania, ratyfikowania i wypowiedzania umów międzynarodowych określa ustawa.

PODSTAWA:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm).

WARTO ZAJRZEĆ:

- isap.sejm.gov.pl - teksty aktów prawnych.
 - www.isp.org.pl/biblioteczka,1036.html – opracowania dotyczące prawa i edukacji obywatelskiej.

2. GDZIE OTRZYMAM POMOC PRAWNĄ?

Antek widzi, że jego 7-letni sąsiad, którego codziennie mijają idąc do szkoły, często ma siniaki na nogach i rękach; chłopak jest smutny i zaniedbany. Antek zastanawia się, co może zrobić w takiej sytuacji, gdzie szukać pomocy?

Jeśli masz problem lub dostrzegasz, że w Twoim otoczeniu dzieje się krzywda – **powinieneś działać**. Żeby pomóc innym wystarczy niewiele. Jeden telefon może uratować komuś życie. Gdy widzisz, że inni potrzebują pomocy – **zawiadom odpowiednie instytucje**.

Do kogo po pomoc?

W przypadku, gdy podejrzewasz, że u sąsiadów występuje przemoc domowa, słyszysz krzyki za ścianą – **powiadom policję**. Jeśli, tak jak Antek, zauważyłeś, że dziecko z mieszkania obok jest zaniedbane i posiniaczone i podejrzewasz, że może być ofiarą przemocy domowej – zadzwoń. W Polsce działa coraz więcej instytucji, które udzielają pomocy. Wbrew pozorom kontakt z nimi

wcale nie jest trudny. Zapamiętaj, że **ochronę dzieciom gwarantuje już Konstytucja**. Stanowi ona, że każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Każdy – czyli również Ty! W tym celu powołano **Rzecznika Praw Dziecka**. Gwarantuje on ochronę praw określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o prawach dziecka i innych przepisach prawa. Działają z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców.

Rzecznik chroni dzieci przed przemocą, demoralizacją, zaniedbaniem i złym traktowaniem. Przy Rzeczniku Praw Dziecka działa też **Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka**. Mogą tam dzwonić również osoby dorosłe, które chcą zgłosić problemy dzieci.

Wszelkie przydatne informacje znajdują się na stronie internetowej Rzecznika Praw Dziecka www.brpd.gov.pl

112 – numer alarmowy niezbędny w niebezpiecznej sytuacji, jeśli potrzebujesz interwencji policji, pogotowia, straży pożarnej.

800 12 12 12 – Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka.

Konstytucja oprócz Rzecznika Praw Dziecka przewiduje również powołanie **Rzecznika Praw Obywatelskich**, którego zadaniem jest pomoc w ochronie wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

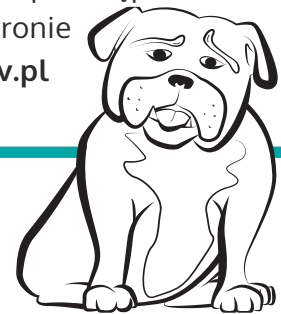
O przemocy możesz również poinformować lokalny **ośrodek pomocy społecznej, szkołę** lub **przedszkole**, do którego uczęszcza dziecko lub inna młoda osoba, która potrzebuje pomocy.

Problemem młodych ludzi może być nie tylko przemoc. W młodym wieku często jesteśmy narażeni na różne ryzyka, w tym **uzależnienia**. Najlepiej i najbezpieczniej jest nie korzystać z żadnych używek. Jeśli jednak Twój problem jest związany z narkotykami i uzależnieniem od narkotyków możesz zadzwonić pod **Ogólnopolski Telefon Zaufania Narkotyki - Narkomania 801 199 990** (www.kbpn.gov.pl). Pod ten numer możesz zadzwonić zarówno wtedy, gdy sam masz problem z narkotykami, jak i wtedy gdy problem dotyczy osoby z Twojego otoczenia, rodziny, znajomych...

Pamiętaj – o problemach warto rozmawiać. Wspólnie łatwiej znaleźć rozwiązanie!

CZŁOWIEKU! ZAPAMIĘTAJ!

Dane instytucji świadczących pomoc w nagłych i trudnych sytuacjach życiowych oraz praktyczne informacje dla osób pokrzywdzonych przestępstwem znajdziesz również na stronie www.pokrzywdzeni.gov.pl

Pomoc prawna świadczona przez samorządy zawodowe i uczelnie wyższe. Porady obywatelskie.

Czy zdarzyło się, że sprzedawca odmówił przyjęcia reklamacji w sklepie albo ktoś bez Twojej zgody zamieścił Twoje zdjęcia w sieci, o których Ty chciałbyś zapomnieć? A może któryś z rodziców otrzymał z sądu pismo i nie wiedział jak na nie zareagować? W takich sytuacjach również przydaje się wiedza prawnicza. Bezpłatnych porad prawnych udzielają samorządy radców prawnych, adwokatów, notariuszy oraz komorników. Samorządy te to organizacje, które zrzeszają grupy zawodowe, odpowiednio: radców prawnych, adwokatów, notariuszy oraz komorników. Pomoc jest świadczona w różnych miastach Polski, w określonym dniu miesiąca. Akcja

skierowana jest do osób najuboższych, których nie stać na płatne uzyskanie porady adwokata lub radcy prawnego. Dostępność takiej pomocy możesz sprawdzić na stronie internetowej wymienionych samorządów zawodowych. W sprawach konsumenckich, czyli związanych z dokonywaniem zakupów, bezpłatne porady są świadczone również przez Miejskich Rzeczników Konsumentów. Radca prawny lub adwokat na pewno udzieli praktycznych wskazówek, jak rozwiązać dany problem. Bezpłatna pomoc funkcjonuje również w ramach **studenckich poradni prawnych**. Tam, pod nadzorem osób pracujących na uczelniach, studenci udzielają porad prawnych. Informacje, kiedy i gdzie są świadczone porady, uzyskasz na stronach internetowych uniwersytetu lub innej szkoły wyższej w danym mieście. Również na stronie **Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych www.fupp.org.pl** znajduje się lista ośrodków akademickich, w których funkcjonują uniwersyteckie poradnie prawne, świadczące bezpłatną pomoc. Porady są udzielane na rzecz osób niezamożnych, w trudnej sytuacji finansowej.

W sprawach konsumenckich, czyli związanych z dokonywaniem zakupów, bezpłatne porady są świadczone również przez Miejskich Rzeczników Konsumentów.

Pomagają oni przygotować pisma reklamacyjne i procesowe, a także występują do przedsiębiorców o ochronę interesów konsumentów. W przypadku problemów ze zwrotem zakupionego niedawno, uszkodzonego etui do telefonu – możesz właśnie udać się do Miejskiego Rzecznika Konsumentów.

Sprawdź czy w Twoim rejonie działa **biuro porad obywatelskich**. To miejsce, do którego mogą zgłaszać się osoby, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej i poszukują pomocy przy rozwiązaniu swoich problemów. Poradnictwo obywatelskie polega na informowaniu obywatela o jego prawach i obowiązkach, które są istotne dla rozwiązania problemu. Zakres spraw realizowanych w ramach poradnictwa obywatelskiego jest bardzo szeroki i dotyczy m.in. spraw mieszkaniowych, rodzinnych, świadczeń socjalnych, zatrudnienia i bezrobocia, niepełnosprawności czy spraw spadkowych.

§ Art. 72 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., zwanej dalej Konstytucją:

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.
2. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.

3. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka. (...)

Art. 80 Konstytucji:

Każdy ma prawo wystąpienia, na zasadach określonych w ustawie, do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

Art. 1 Ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka:

1. Ustanawia się Rzecznika Praw Dziecka.
2. Rzecznik Praw Dziecka, zwany dalej Rzecznikiem, stoi na straży praw dziecka określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o prawach dziecka i innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców.
3. Rzecznik przy wykonywaniu swoich uprawnień kieruje się dobrem dziecka oraz bierze pod uwagę, że naturalnym środowiskiem jego rozwoju jest rodzina.

Art. 1 Ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich:

1. Ustanawia się Rzecznika Praw Obywatelskich.
2. Rzecznik Praw Obywatelskich, zwany dalej „Rzecznikiem”, stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz w innych aktach normatywnych, w tym również na straży realizacji zasady równego traktowania.
- 2a. W sprawach dzieci Rzecznik współpracuje z Rzecznikiem Praw Dziecka.
3. W sprawach o ochronę wolności i praw człowieka i obywatela Rzecznik bada, czy wskutek działania lub zaniechania organów, organizacji i instytucji, obowiązanych do przestrzegania i realizacji tych wolności i praw, nie nastąpiło naruszenie prawa, a także zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej. (...)

PODSTAWA:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz.483 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69 ze zm.).

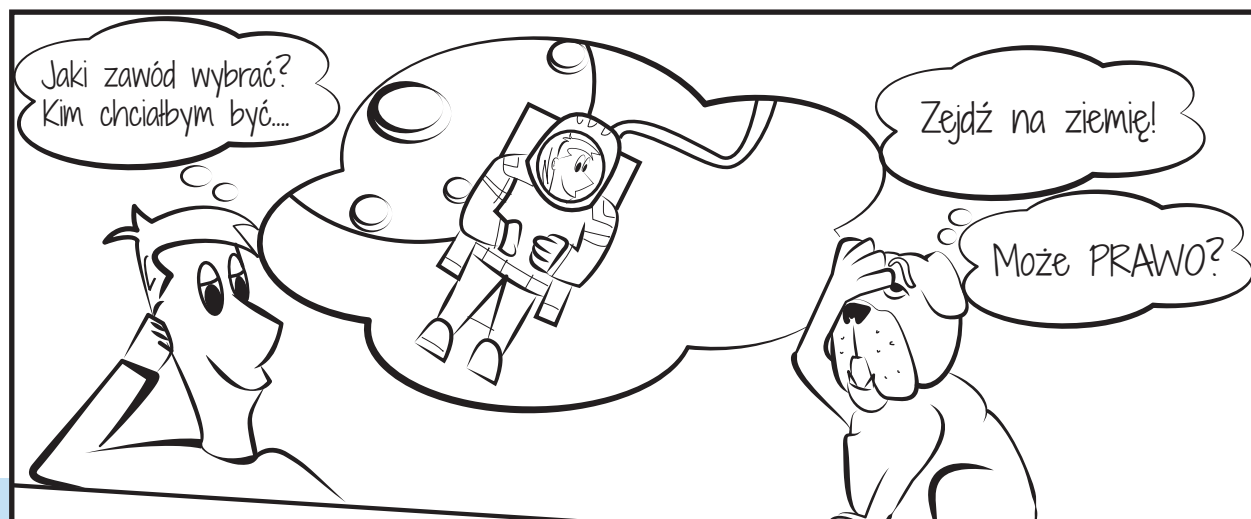
Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. Nr 14 poz. 147 ze zm.).

WARTO ZAJRZEĆ:

- www.brpd.gov.pl – strona internetowa Rzecznika Praw Dziecka.
- www.kbpn.gov.pl – pomoc dla osób z problemem narkotykowym.
- pokrzywdzeni.gov.pl – pomoc dla osób pokrzywdzonych przestępstwem.
- www.fupp.org.pl – pomoc prawna świadczona nieodpłatnie przez uniwersyteckie poradnie prawne.
- www.pg.gov.pl – strona internetowa Prokuratury Generalnej na której znajdziesz listę ośrodków pomocy dla osób pokrzywdzonych przestępstwem.

3. ZAWODY PRAWNICZE

Zastanawiasz się czasem, kim będziesz w przyszłości? W tym podrozdziale dowiesz się więcej o tajnikach zawodów prawniczych!

Oczywistym jest, że aby zostać prawnikiem musisz ukończyć studia prawnicze. Absolwenci prawa mają wiele możliwości rozwoju swojej drogi zawodowej. Mogą wykonywać zawód sędziego, radcy prawnego, prokuratora czy adwokata. Mogą również zostać notariuszem albo komornikiem. Jeśli bardzo lubisz pogłębiać wiedzę, chciałbyś pisać podręczniki, uczestniczyć w konferencjach i dzielić się z innymi swoją wiedzą, po skończeniu studiów prawniczych możesz również pozostać na uczelni i zdobywać kolejne stopnie naukowe: doktora nauk prawnych, doktora habilitowanego, a później profesora. Wielu prawników po skończeniu studiów pracuje również w organach administracji publicznej. Po ukończeniu prawa możesz również założyć własną działalność gospodarczą. Znajomość przepisów sprzyja przedsiębiorczości i prowadzeniu własnego biznesu.

Niezależnie od tego, kim chcesz zostać w przyszłości, znajomość podstawowych zasad i przepisów prawnych jest konieczna. Bycie świadomym swoich praw i obowiązków jest korzystne, uczy samodzielności i pomaga funkcjonować w społeczeństwie.

Bez względu na to, czy rozważasz w przyszłości występowanie w todzie w sądzie, czy też nie – przeczytaj poniższy tekst. Dowiesz się z jaką sprawą, do kogo zwrócić się o pomoc.

Gdy Ty albo ktoś z Twoich bliskich otrzyma wezwanie do zapłaty albo pozw, najbezpieczniej zgłosić się do prawnika. Możesz udać się zarówno do radcy prawnego, jak i do adwokata.

Czym zajmuje się radca prawny?

Najogólniej rzecz ujmując wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej. W szczególności radca prawny przygotowuje opinie prawne, umowy, pisma, udziela porad prawnych, opracowuje projekty aktów prawnych. Jeśli więc w przyszłości chciałbyś założyć własny biznes w formie spółki, to możesz udać się do radcy prawnego. Pomoże on przygotować projekt umowy spółki i zgłosić fakt jej działania w sądzie rejestrowym oraz w innych urzędach. Radca prawny może również występować przed sądami i urzędami. Możesz udać się do niego ze sprawą spadkową, rodzinną, cywilną, karną czy administracyjną.

CIEKAWOSTKA:

Jeśli radca prawny reprezentuje swojego klienta w sądzie, wówczas jest zobowiązany do noszenia stroju urzędowego – czarnej togi z **ciemnoniebieskim** kolorem żabotu.

Jak zostać radcą prawnym?

Zasady wykonywania zawodu radcy prawnego reguluje **ustawa o radcach prawnych**. Po ukończeniu studiów prawniczych trzeba odbyć **aplikację radcowską**. Jest to szkolenie prowadzone przez **samorząd radcowski**, które ma przygotować aplikanta do należytego i samodzielnego wykonywania zawodu radcy prawnego. Aplikacja trwa **trzy lata** i polega na uczeniu na zajęciach oraz praktyki, zdawaniu egzaminów z poszczególnych przedmiotów oraz pogłębianiu wiedzy

teoretycznej i przede wszystkim praktycznej pod okiem **patrona** (mentora). Kończy się ona **egzaminem radcowskim**. Po uzyskaniu pozytywnego wyniku i spełnieniu wszystkich wymogów można ubiegać się o **wpis na listę radców prawnych**. Trzeba pamiętać, że osoba ubiegająca się o wykonywanie zawodu radcy prawnego powinna być nieskazitelnego charakteru.

Czym zajmuje się adwokat?

Zawód adwokata również został **uregulowany w ustawie**. Prawo o adwokaturze stwierdza, że zawód adwokata polega na świadczeniu pomocy prawnej, czyli udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, umów, pism oraz występowaniu przed sądami i urzędami. Jak widzisz, zakres obowiązków zawodowych jest **taki sam**, jak w przypadku radcy prawnego. Jest on także zobowiązany do zachowania **tajemnicy zawodowej**.

CIEKAWOSTKA:

Adwokat w sądzie również występuje w stroju urzędowym - todze. W odróżnieniu od ubioru radcy prawnego, żabot w todze adwokata ma kolor **zielony**.

Jak zostać adwokatem?

By zostać adwokatem, oprócz ukończenia wyższych studiów prawniczych, zwykle również trzeba ukończyć **aplikację i zdać egzamin zawodowy**. Podobnie jak u radców prawnych aplikacja trwa **trzy lata** i stanowi szkolenie, które ma przygotować do właściwego wykonywania zawodu adwokata.

Do radcy prawnego i adwokata zwracaj się „Pani Mecenase lub Panie Mecenasie!”

Czym różni się zawód adwokata od radcy prawnego?

Istotną różnicą pomiędzy zawodami jest to, że radca prawny może wykonywać swój zawód w formie indywidualnej działalności gospodarczej lub jako wspólnik w spółce, a także może być zatrudniony na podstawie stosunku pracy u danego przedsiębiorcy. Adwokaci natomiast mogą wykonywać swój zawód wyłącznie w formie indywidualnej działalności gospodarczej lub jako wspólnik w spółce. Nie mogą być zatrudnieni w ramach umowy o pracę.

Zawód: sędzia

O rozstrzygnięciu sprawy w sądzie decyduje sędzia – **funkcjonariusz publiczny**. Sędzia może orzekać w różnego rodzaju sprawach m.in. cywilnych, rodzinnych, karnych, o wykroczenia, w sprawach dla nieletnich oraz w sprawach z zakresu prawa pracy. Wydaje on **wyroki, postanowienia i zarządzenia**.

Sędziowie mogą zasiadać w **sądach powszechnych** (sądy rejonowe, okręgowe, apelacyjne), **sądach administracyjnych, wojskowych** oraz w **Sądzie Najwyższym**.

CIEKAWOSTKA:

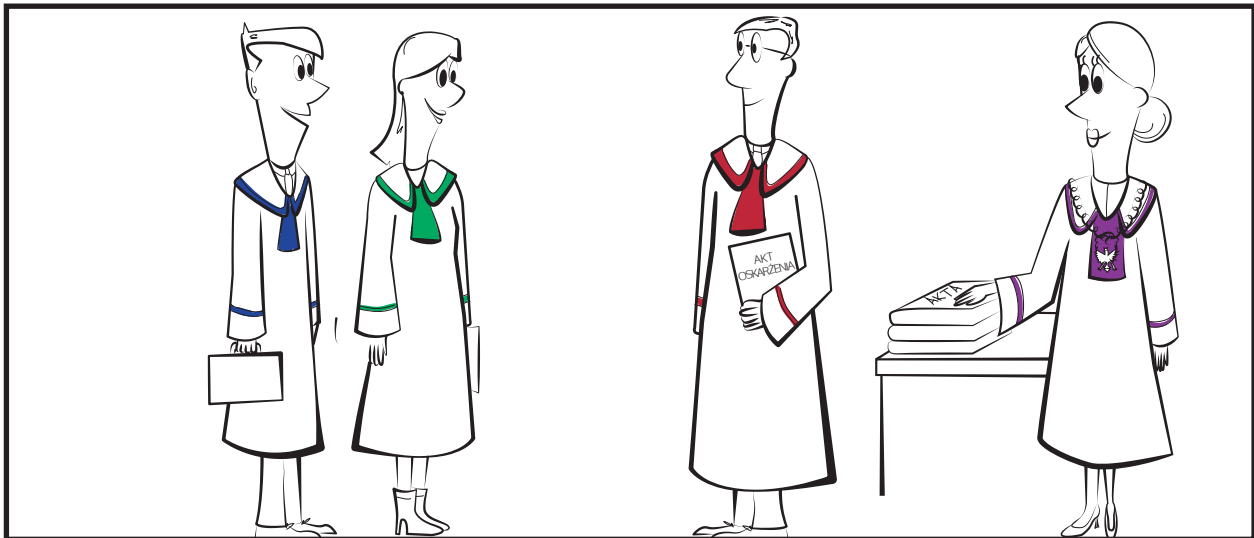
Sędzia jest ubrany w strój urzędowy – togę z **fioletowym** żabotem i wypustkami przy kołnierzu i mankietach. Sędzia kierujący rozprawą, czyli przewodniczący zakłada na togę łańcuch z wizerunkiem orła.

W zależności od rodzaju sprawy i jej wagi, może ją rozstrzygać różny skład sądu. Zasadą jest, że sprawy w postępowaniu cywilnym, jak i w postępowaniu karnym – rozstrzyga sąd w **składzie jednoosobowym** (na rozprawie jest tylko jeden sędzia). W pewnych kategoriach spraw, z uwagi na doniosłość społeczną, poza sędzią konieczny jest udział **ławników**. Ich uczestnictwo w rozstrzyganiu sprawy zapewnia udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

W **postępowaniu cywilnym** w składzie jednego sędziego i dwóch ławników sąd rozpoznaje sprawy z zakresu prawa pracy (o ustalenie istnienia bądź wygaśnięcie stosunku pracy), z prawa rodzinnego (o rozwód, separację).

W **postępowaniu karnym** sąd orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników w sprawach o zbrodnie. Przesłankami zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności (np. zabójstwo) są rozpoznawane w składzie dwóch sędziów i trzech ławników. Przy rozstrzyganiu spraw ławnicy mają równe prawa z sędziami, nie mogą jednak na przykład przewodniczyć rozprawie. Ławnicy również noszą togi.

Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są **niezawisli**, podlegają tylko **Konstytucji i ustawom**. Mają specjalny status społeczny, który **wyklucza** przynależność do partii politycznej czy związku zawodowego. Sędziów powołuje **Prezydent RP** na wniosek **Krajowej Rady Sądownictwa**. Są oni powoływani na **czas nieokreślony** oraz **nieusuwalni** ze swojego stanowiska. Sędziom przysługuje **immunitet sędziowski**. Oznacza to między innymi, że sędzia nie może być bez zgody sądu pociągnięty do odpowiedzialności karnej, ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być

Do Sądu powinieneś zwracać się stojąc, używając sformułowania „Wysoki Sądzie”.

zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania.

By zostać sędzią należy ukończyć studia prawnicze oraz aplikację sędziowską. Wszelkie wymogi w tym zakresie określa ustawa Prawo o ustroju sądów powszechnych. Z uwagi na doniosłość sprawowanej funkcji sędzia musi być nieskazitelnego charakteru.

Prokurator.

Prokurator zwany inaczej **oskarżycielem publicznym** zajmuje się głównie sprawami karnymi. Stoi na straży prawa i czuwa nad ściganiem przestępstw. Prokurator prowadzi i nadzoruje postępowanie w sprawach karnych oraz występuje w charakterze oskarżyciela publicznego

przed sądami. Oskarża on na przykład o popełnienie przestępstwa kradzieży lub zabójstwa. Wnosi jednocześnie o wymierzenie oskarżonemu określonej kary. Prokurator może występować również w sprawach cywilnych, na przykład ze stosunku pracy, jeśli wymaga tego ochrona interesu społecznego.

CIEKAWOSTKA:

Strojem urzędowym prokuratora, podobnie jak opisanych wcześniej przedstawicieli zawodów prawniczych, jest czarna toga. Inny jest jednak kolor żabotów oraz wykończeń przy kołnierzu i mankietach – **czzerwony**.

Prokurator powinien wykonywać swoje zadania kierując się **zasadą bezstronności** i **równego traktowania wszystkich obywateli**.

Wymogi, które trzeba spełnić, aby zostać prokuratorem są określone w **ustawie o prokuraturze**. Wśród wymagań wskazano m.in. ukończenie studiów prawniczych oraz aplikacji prokuratorskiej.

Do prokuratora zwracaj się „Pani Prokuratorze lub Panie Prokuratorze.”

Kiedy iść do notariusza?

Notariusz jest prawnikiem, który został powołany do dokonywania czynności, które powinny mieć formę **aktu notarialnego**. Czynności notarialne dokonywane przez notariusza mają charakter **dokumentu urzędowego**. Są one wpisywane do specjalnej księgi zwanej **Repertorium**. Do notariusza powinieneś udać się, gdy chcesz sprzedać lub kupić dom, podpisać umowę spółki lub poświadczyć zgodność kopii dokumentu z oryginałem. Notariusz stwierdza także własnoręczność podpisów na dokumencie czy sporządza akty poświadczenia dziedziczenia, o których dowiesz się więcej w dalszej części książki. Czynności wykonywane przez notariusza zapewniają **bezpieczeństwo obrotu prawnego**.

Notariusz używa **pieczęci urzędowej** z **wizerunkiem orła**. Powołuje go **Minister Sprawiedliwości**, który wyznacza jednocześnie siedzibę jego kancelarii. Notariuszem może zostać osoba, która ukończyła wyższe studia prawnicze, odbyła aplikację notarialną i złożyła egzamin notarialny. Jeśli chcesz wiedzieć więcej odnośnie wymagań dotyczących kwalifikacji notariuszy sięgnij do ustawy – **Prawo o notariacie**.

Do notariusza zwracaj się „Pani Rejent lub Panie Rejencie” albo „Pani Sędzio lub Panie Sędzio”.

Z czym do komornika?

Komornik sądowy jest **funkcjonariuszem publicznym**, który działa przy **sądzie rejonowym**. Zadaniem komornika jest wykonywanie rozstrzygnięć zapadłych w orzeczeniach sądowych. Może on działać w drodze **przymusu egzekucyjnego** również w asyście policji. Jeżeli zatem sprzedałeś telefon, za który kupujący nie chce zapłacić, a sąd w wyroku zasądził na Twoją rzecz zapłatę – komornik zajmie się wykonaniem tego wyroku. Dzięki jego działaniom będziesz mógł wyegzekwować przysługujące Ci pieniądze.

Przy wykonywaniu czynności komornik pozostaje pod **nadzorem prezesa właściwego miejscowo sądu rejonowego**. Osoba, która stwierdzi, że jej prawa zostały naruszone przez działania komornika może złożyć do sądu skargę na czynności komornika. Przy wykonywaniu czynności komornicy są **niezawisli**, podlegają tylko ustawom i orzeczeniom sądowym.

Komornik jest powoływany przez **Ministra Sprawiedliwości**. By wykonywać ten zawód trzeba m.in. ukończyć studia prawnicze i odbyć aplikację komorniczą. Pozostałe wymogi określa **ustawa o komornikach sądowych i egzekucji**.

Komornik przy wykonywaniu swoich zadań używa okrągłej pieczęci **urzędowej** z **godłem Rzeczypospolitej Polskiej**, wskazującej pełnioną funkcję, sąd rejonowy, przy którym działa, imię i nazwisko oraz siedzibę kancelarii. Obszar właściwości sądu rejonowego, przy którym działa – to rewir komorniczy.

- § Art. 3 Ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych:**
2. Radca prawny wykonuje zawód ze starannością wynikającą z wiedzy prawniczej oraz zasad etyki radcy prawnego.
  3. Radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej.
  4. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie.
  5. Radca prawny nie może być zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę.
- § Art. 4 ust. 1 Ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze:**
- Zawód adwokata polega na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami.
- § Art. 2 Ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze:**
- Zadaniem prokuratury jest strzeżenie praworządności oraz czuwanie nad ściganiem przestępstw.

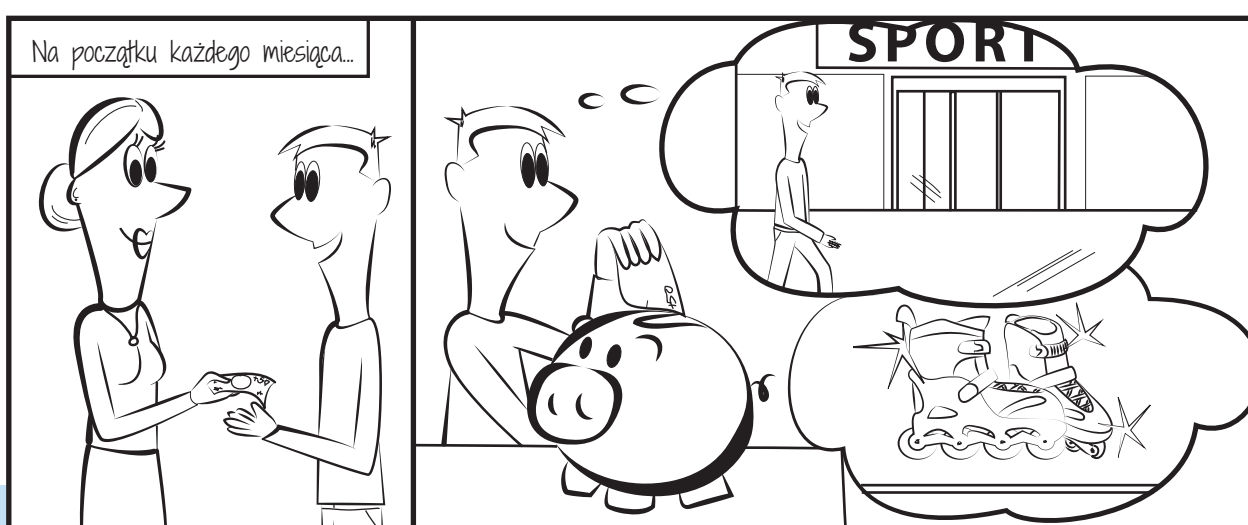
PODSTAWA:

Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. Nr 19, poz. 145 ze zm.).
Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. Nr 16, poz. 124 ze zm.).
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).
Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.).
Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (Dz. U. Nr 31, poz. 138 ze zm.).
Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 22, poz. 91 ze zm.).
Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 133, poz. 882 ze zm.).

ROZDZIAŁ II

JESTEM ŚWIADOMY - WIĘC DZIAŁAM!

1. ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

Antek dostaje od rodziców kieszonkowe. Chłopak chce sobie kupić wymarzone rolki, więc co miesiąc odkłada na to pieniądze. W końcu udaje mu się zebrać całą sumę i idzie do sklepu. Czy może samodzielnie zawrzeć ważną umowę sprzedaży?

Czy zastanawiałeś się kiedyś, czy możesz zawierać umowy? Jak myślisz, czy możesz robić to samodzielnie czy też konieczny jest udział któregoś z rodziców? Masz już założone konto w banku, czy może właśnie zastanawiasz się czy możesz je w ogóle mieć? A co z pracą? Może chciałbyś już zarabiać własne pieniądze? Czy musisz spełniać jakieś wymogi; uzyskać czyjąś zgodę, by móc legalnie zarabiać? O tym wszystkim, a także o prawach, które przysługują Ci jako konsumentowi, uczniowi oraz ewentualnemu spadkobiercy – dowiesz się czytając ten rozdział!

Co to jest zdolność prawna i kogo dotyczy?

Zdolność prawna to zdolność do posiadania praw i obowiązków prawnych. To cecha, która przysługuje **każdemu człowiekowi** od chwili urodzenia. Tak stanowi Kodeks cywilny. Dzięki temu, że posiadasz zdolność prawną możesz być adresatem praw i obowiązków prawnych, czyli możesz być **właścicielem, konsumentem** czy też **spadkobiercą**.

Zdolność prawną mają:

- osoby fizyczne (każdy);
- osoby prawne (podmiot tworzony na podstawie przepisów prawnych, na przykład – spółka z ograniczoną odpowiedzialnością);
- jednostki organizacyjne, które nie są osobami prawnymi, a którym przepisy ustawy przyznają zdolność prawną (podmiot tworzony na podstawie przepisów prawnych, na przykład – spółka jawna, wspólnota mieszkaniowa).

CZŁOWIEKU! ZAPAMIĘTAJ!

Zdolność prawna człowieka rozpoczyna się od chwili urodzenia i trwa aż do chwili jego śmierci. Przysługuje ona każdemu człowiekowi przez cały okres życia, bez ograniczeń.

W związku z tym, podmiotem praw i obowiązków prawnych – na przykład właścicielem nieruchomości – może być niemowlę lub kilkuletnie dziecko, ale nie może być to osoba zmarła.

Jednak fakt, że kilkuletnie dziecko może być właścicielem domu – nie oznacza wcale, że może ono skutecznie **zarządzać** taką nieruchomością; do tego konieczna jest **zdolność do czynności prawnych!**

Czym jest zdolność do czynności prawnych?

Zdolność do czynności prawnych to zdolność do **samodzielnego nabywania praw i obowiązków prawnych**, czyli kształtowania swojej sytuacji prawnej. Osoba z pełną zdolnością do czynności prawnych może we własnym imieniu kupić dom, sprzedać papiery wartościowe czy zawrzeć związek małżeński. Zdolność taką mogą mieć osoby fizyczne, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne, które mają zdolność prawną. Dwa ostatnie podmioty – zawsze mają pełną zdolność do czynności prawnych.

W przypadku osób fizycznych zdolność do czynności prawnych, ze względu na wiek oraz kwestie ubezwłasnowolnienia dzieli się na trzy kategorie:

1. pełna zdolność do czynności prawnych;
2. ograniczona zdolność do czynności prawnych;
3. brak zdolności do czynności prawnych.

Kto nie posiada zdolności do czynności prawnych?

Zdolności do czynności prawnych nie mają osoby, które **nie ukończyły 13 lat** oraz osoby całkowicie **ubezwłasnowolnione**. O ubezwłasnowolnieniu orzeka sąd. Jeśli z powodu choroby psychicznej, czy innych zaburzeń psychicznych (na przykład pijaństwa lub narkomanii) osoba, która ukończyła trzynaście lat, nie może samodzielnie kierować swoim postępowaniem i musi pozostawać pod opieką – wtedy orzeka się **ubezwłasnowolnienie całkowite**. A jeśli takie osoby dokonają jakich-

kolwiek czynności prawnych – te są zwykle nieważne. Wyjątek stanowią tutaj umowy zawierane w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego, takie jak zakup bułek czy gazety. Taka umowa jest ważna, chyba że w jej następstwie osoba stała się bardzo pokrzywdzona.

Za osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych działa jej przedstawiciel ustawowy, czyli matka, ojciec lub opiekun.

W wyjątkowych przypadkach wymagana jest **zgoda sądu**.

Kto ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych?

Ograniczoną zdolność do czynności mają **małoletni, którzy ukończyli 13 lat** oraz osoby **częściowo ubezwłasnowolnione**. Sąd orzeka **ubezwłasnowolnienie częściowe**, jeśli z powodu choroby psychicznej czy innych zaburzeń psychicznych konieczna jest pomoc do prowadzenia spraw osoby pełnoletniej. Do prowadzenia spraw osoby ubezwłasnowolnionej częściowo sąd ustanawia **kuratora**.

Jakich czynności może dokonywać osoba z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych?

Osoby z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych potrzebują zgody przedstawiciela ustawowego, na przykład matki lub ojca do dokonania wielu czynności prawnych. Bez takiej zgody czynność jest nieważna.

Do niektórych działań wymagana jest również zgoda sądu opiekuńczego (na przykład w przypadku sprzedaży domu).

Bez zgody przedstawiciela ustawowego osoba taka może jednak:

- zawierać umowy w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego (zakup artykułów spożywczych, papierniczych, higienicznych);
- rozporządzać swoim zarobkiem (chyba że sąd opiekuńczy postanowi inaczej);
- dokonywać czynności dotyczących przedmiotów otrzymanych od przedstawiciela ustawowego (dla których nie jest wymagana zgoda sądu opiekuńczego) – może na przykład swobodnie rozdysponować niewielką kwotę otrzymaną od rodziców w ramach kieszonkowego czy podarowaną przez nich książką lub niedrogim sprzętem sportowym;
- nawiązać stosunek pracy – dotyczy to osób, które ukończyły 16 lat (więcej o zasadach dotyczących pracy młodzieży dowiesz się w dalszej części rozdziału);
- dokonać czynności, które nie prowadzą do zaciągania zobowiązania ani rozporządzania prawem (może na przykład przyjąć nieobciążoną żadnymi zobowiązaniami darowiznę);
- udzielić pełnomocnictwa.

Wracając do naszego przykładu, Antek mógł samodzielnie kupić wymarzone rolki, ponieważ wydał na nie niewielką kwotę, którą dostał od rodziców jako kieszonkowe. Gdyby jednak chciał wydać większą sumę pieniędzy, kupując na przykład komputer lub skuter, nie będzie mógł tego zrobić bez zgody rodziców. Sprzedawca mógłby

w takiej sytuacji zażądać obecności rodziców przy zawieraniu umowy sprzedaży i miałby do tego prawo.

Istnieją czynności, których osoba z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych nie może w ogóle dokonać – nie może na przykład sporządzić testamentu.

Ograniczona zdolność do czynności prawnych, a władza rodzicielska.

Tylko osoby, które posiadają pełną zdolność do czynności prawnych mogą mieć władzę rodzicielską.

Jaki jest w takim razie status nastoletnich rodziców? Zwykle oni sami pozostają pod władzą rodzicielską swoich rodziców. Osoby takie mogą decydować o sobie w bardzo ograniczonym zakresie. Młoda dziewczyna, która nie ukończyła 16 lat na wizytę do ginekologa powinna udać się wspólnie z matką, ojcem czy opiekunem prawnym. Przeprowadzenie badania przez lekarza czy udzielenie przez niego innych świadczeń wymaga zgody przedstawiciela ustawowego dziewczyny. W przypadku gdy nastoletnia mama ukończyła 16 lat do lekarza również powinna udać się z jednym z rodziców, ma jednak trochę większą swobodę z dwóch względów.

Po pierwsze do wykonania wszelkich **zabiegów medycznych**, obok zgody przedstawiciela ustawowego, wymagana jest jej zgoda. Może ona również sprzeciwić się wykonaniu zabiegu, na który wyraził zgodę rodzic – wtedy rozstrzyga **sąd opiekuńczy**.

Po drugie młoda mama, która ukończyła 16 lat, ma **możliwość uzyskania pełnoletności**, a tym samym pełnej zdolności

do czynności prawnych i władzy rodzicielskiej przez zawarcie małżeństwa. Z ważnych powodów, takich jak na przykład urodzenie dziecka, sąd opiekuńczy może zezwolić kobiecie, która ukończyła 16 lat na zawarcie małżeństwa.

Po ślubie młoda matka uzyskuje pełną zdolność do czynności prawnych oraz władzę rodzicielską i staje się przedstawicielem ustawowym dziecka.

Powyższa możliwość nie dotyczy niepełnoletniego ojca dziecka, ponieważ **małżeństwo może zawrzeć tylko mężczyzna, który ukończył 18 lat**.

Jeśli nastoletnia mama nie ukończyła 16 lat albo osiągnęła ten wiek, lecz nie ma perspektyw na zawarcie małżeństwa, konieczne jest **ustanowienie opiekuna prawnego** dla nowo narodzonego dziecka.

Młoda mama może opiekować się dzieckiem, jednak **formalnie nie może go reprezentować**, na przykład przed urzędami. Opiekuna ustanawia sąd opiekuńczy. Zwykle jest to któryś z rodziców młodej mamy.

Osoby z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych, które ukończyły 16 lat i nie są całkowicie ubezwłasnowolnione, mogą złożyć oświadczenia konieczne do ustalenia i zaprzeczenia pochodzenia dziecka oraz ustalenia bezskuteczności uznania dziecka. Są to postępowania zmierzające do uregulowania sytuacji prawnej dziecka poprzez prawne ustalenie jego rodziców. **W tych sprawach młodzi rodzice dziecka**

mają pełną zdolność procesową. To oznacza, że mogą w tych sprawach samodzielnie podejmować wszystkie czynności procesowe, a także ustanawiać pełnomocnika procesowego (na przykład radcę prawnego lub adwokata).

Kto ma pełną zdolność do czynności prawnych i jakich czynności może dokonywać?

Pełną zdolność do czynności prawnych, a tym samym pełną swobodę w kształtowaniu swojej

sytuacji prawnej mają osoby pełnoletnie (które nie zostały całkowicie lub częściowo ubezwłasnowolnione).

Pełnoletność uzyskuje się z chwilą ukończenia 18 lat. Prawo przewiduje, że małoletni może też uzyskać pełnoletność przez zawarcie małżeństwa. Małoletnia może zawrzeć małżeństwo tylko za zgodą sądu i dotyczy to jedynie kobiet, które ukończyły 16 lat. Mężczyzna nie może zawrzeć małżeństwa przed ukończeniem 18 roku życia. Osoby z pełną zdolnością do czynności prawnych mogą dokonywać wszelkich czynności prawnych.

§ Art. 15 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny:

Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście, oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo.

§ Art. 17 Ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta:

1. Pacjent, w tym małoletni, który ukończył 16 lat, ma prawo do wyrażenia zgody na przeprowadzenie badania lub udzielenie innych świadczeń zdrowotnych przez lekarza (...).
3. Pacjent małoletni, który ukończył 16 lat, osoba ubezwłasnowolniona albo pacjent chory psychicznie lub upośledzony umysłowo, lecz dysponujący dostatecznym rozeznaniami, ma prawo do wyrażenia sprzeciwu co do udzielenia świadczenia zdrowotnego, pomimo zgody przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego. W takim przypadku wymagane jest zezwolenie sądu opiekuńczego.

§ Art. 10 Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy:

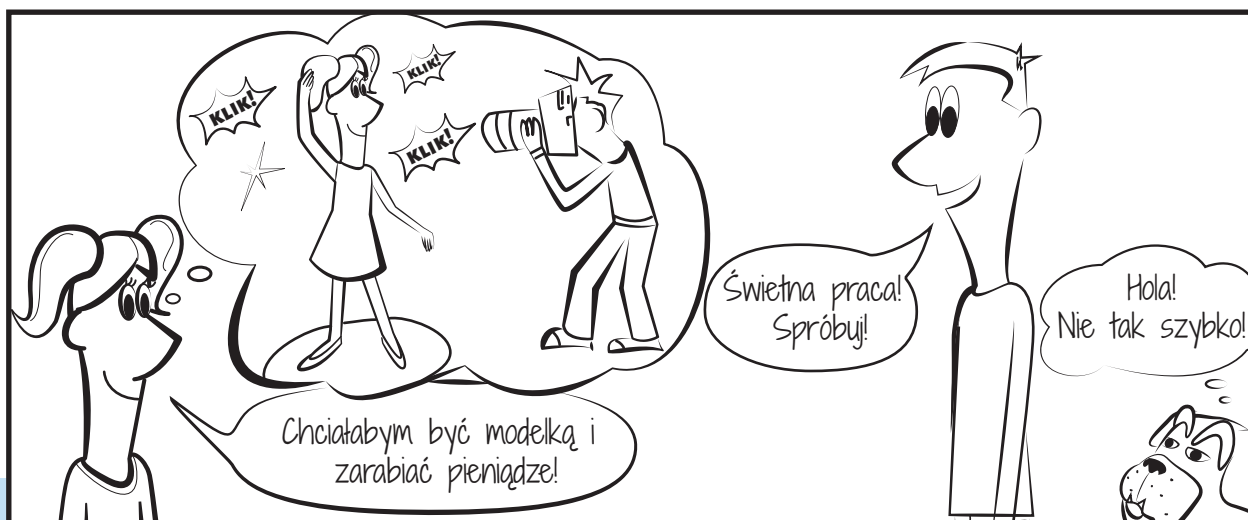
§ 1. Nie może zawrzeć małżeństwa osoba niemająca ukończonych lat osiemnastu. Jednakże z ważnych powodów sąd opiekuńczy może zezwolić na zawarcie małżeństwa kobiecie, która ukończyła lat szesnaście, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny (...).

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz.93 ze zm.).
 Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. 2009 Nr 52, poz. 417 ze zm.).
 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz.59 ze zm.).

1.1. PRACUJĘ I ZARABIAM

Julka ma trzynaście lat i chciałaby zarabiać pieniądze poprzez występowanie w reklamach. Julka pyta Antka czy może już rozpocząć pracę. Czy potrzebna jest do tego zgoda jej rodziców? A może kogoś jeszcze?

Kiedy małoletni może pracować?

Odpowiedź na to pytanie nie jest niestety prosta.

Podstawowym obowiązkiem osób, które nie ukończyły 18 roku życia jest nauka.

Często zdarza się jednak, że w okresie wakacji młodzi ludzie chcieliby podjąć pracę. Mogą to zrobić na podstawie umowy o pracę albo umowy cywilnoprawnej, na przykład umowy zlecenia. Pierwsza z nich została uregulowana w Kodeksie pracy, druga w Kodeksie cywilnym. Kodeks pracy ustanawia ogólną zasadę, że pracownikiem może być osoba, która ukończyła 18 lat. Od tej zasady, jak to zwykle w prawie bywa, przewidziano jednak pewne wyjątki, o których poniżej.

Zatrudnianie osób poniżej 16 roku życia.

Wykonywanie pracy przez osoby poniżej 16 lat, czyli na przykład przez Julkę, jest dopuszczalne tylko w wyjątkowych sytuacjach i tylko na warunkach określonych w przepisach. Osoba, która nie ukończyła 16 lat, **może pracować tylko na rzecz podmiotu, który prowadzi działalność:**

- kulturalną,
- artystyczną,
- sportową,
- reklamową.

Będą to więc między innymi teatry, kina, domy kultury, agencje reklamowe czy aktorskie. Przed podjęciem pracy osoba musi uzyskać zgodę **przedstawiciela ustawowego** – rodzica

lub opiekuna, a jej przyszły pracodawca – zezwolenie **inspektora pracy**.

Wniosek o wydanie zezwolenia przez inspektora pracy składa pracodawca, załączając do niego:

- pisemną zgodę przedstawiciela ustawowego lub opiekuna;
- opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej;
- orzeczenie lekarza;
- opinię dyrektora szkoły, do której uczęszcza osoba poniżej 16 roku życia o możliwości wykonywania pracy lub innych zajęć zarobkowych.

Zezwolenie wydane przez inspektora pracy powinno określać między innymi rodzaj pracy lub innych zajęć zarobkowych, które może wykonywać przyszły młody pracownik oraz dobowy wymiar czasu pracy.

CZŁOWIEKU! ZAPAMIĘTAJ!

Przed rozpoczęciem pracy Julka musi uzyskać zgodę rodziców, a jej przyszły pracodawca zezwolenie inspektora pracy

Zgoda inspektora pracy jest konieczna w przypadku podejmowania zatrudnienia przez osobę poniżej 16 roku życia nie tylko na podstawie umowy o pracę ale również umowy cywilnoprawnej. Mają tutaj zastosowanie także ograniczenia co do dziedziny, w której młoda osoba może wykonywać zajęcia zarobkowe.

Praca pomiędzy 16 a 18 rokiem życia.

Kodeks pracy stanowi, że w pewnych przypadkach można zatrudniać osoby, które ukończyły 16 lat, a nie ukończyły 18 lat. Są to tak zwani **młodociani**. Zatrudnianie tych osób jest uzależnione od spełnienia wielu wymagań. Mają one na celu ochronę młodych ludzi przed nadmiernym obciążeniem ich organizmów, a także zapewnienie realizacji obowiązku szkolnego. Młodocianego wolno zatrudnić jeśli:

- ukończył co najmniej gimnazjum;
- przedstawi świadectwo lekarskie stwierdzające, że określona praca nie zagraża jego zdrowiu.

Młodociany, który nie posiada kwalifikacji zawodowych może być zatrudniony **tylko w celu przygotowania zawodowego**. Z młodocianym zawiera się wtedy umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego. Powinna ona określać w szczególności:

- rodzaj przygotowania zawodowego (nauka zawodu lub przyuczenie do wykonywania określonej pracy);
- czas i miejsce odbywania przygotowania zawodowego;
- sposób dokształcania teoretycznego;
- wysokość wynagrodzenia.

Umowa taka nakłada na pracodawcę dwa podstawowe obowiązki: ma on **przygotować młodocianego do wykonywania określonego zawodu** oraz **wypłacać mu wynagrodzenie za pracę**.

Przygotowanie zawodowe może odbywać się w formie nauki zawodu lub przyuczenia do wykonania określonej

pracy. Przez **naukę zawodu** młodociany ma zostać przygotowany do pracy w charakterze wykwalifikowanego robotnika lub czeladnika. Młodociany kształci się u pracodawcy przez praktyczną naukę zawodu oraz naukę teoretyczną. **Przyuczenie do wykonywania określonej pracy** odbywa się zaś, by przygotować młodocianego do pracy w charakterze przyuczonego robotnika.

Przygotowanie do zawodu powinno trwać od 2 do 3 lat, natomiast przyuczenie do określonej pracy od 3 do 6 miesięcy.

By uzyskać więcej informacji zajrzyj na stronę Państwowej Inspekcji Pracy:

http://www.pip.gov.pl/start/prawa_pracownika.php

Jeśli młodociany ma odpowiednie kwalifikacje, może być zatrudniony na podstawie umowy o pracę przy wykonywaniu lekkiej pracy.

Taka praca nie może powodować zagrożenia dla życia, zdrowia i rozwoju psychofizycznego młodego pracownika. **Nie może również utrudniać mu wypełniania obowiązku szkolnego.**

Wykaz **lekkich prac** sporządza pracodawca, po uzyskaniu zgody lekarza medycyny pracy oraz inspektora pracy. Pracodawca powinien umieścić je w regulaminie pracy lub innym akcie i zapoznać z nimi młodocianego przed rozpoczęciem pracy. Prace lekkie można wykonywać nie tylko

sezonowo, dorywczo (na przykład zbieranie owoców podczas wakacji), ale również przez stałe zatrudnienie. Młodociany przy wykonywaniu prac lekkich jest zatrudniony na podstawie umowy o pracę.

W wyjątkowych sytuacjach dozwolone jest zatrudnianie:

- młodocianych, którzy nie ukończyli gimnazjum;
- osób które mają mniej niż 16 lat i nie ukończyły gimnazjum;
- osób które mają mniej niż 16 lat i ukończyły gimnazjum.

Co powinna zawierać umowa o pracę?

Umowa o pracę powinna zawierać:

- dane stron umowy (Twoje i pracodawcy),
- określenie rodzaju umowy (na przykład – na czas określony lub nieokreślony),
- datę zawarcia umowy;
- określenie rodzaju pracy (stanowisko);
- określenie miejsca wykonywania pracy;
- wskazanie wysokości wynagrodzenia;
- określenie wymiaru czasu pracy (na przykład pół etatu);
- termin rozpoczęcia pracy.

Umowa powinna być zawarta w **formie pisemnej**.

Pamiętaj, aby przed podpisaniem umowy dokładnie zapoznać się z jej treścią.

Po podpisaniu umowy, jeden egzemplarz podpisanej umowy jest dla Ciebie. Jeśli umowa została zawarta ustnie, pracodawca powinien najpóźniej w dniu rozpoczęcia pracy potwierdzić pracownikowi na piśmie ustalenia co do stron umowy, rodzaju umowy oraz jej warunków.

Umowy cywilnoprawne.

Jeśli chcesz rozwozić pizzę, rozdawać ulotki, czy sprzedawać pamiątki w nadmorskim kurorcie możesz zawrzeć umowę cywilnoprawną. Do takich umów należą **umowa zlecenia** oraz **umowa o dzieło**. Nie podlegają one Kodeksowi pracy, lecz jak już wcześniej wspomnieliśmy Kodeksowi cywilnemu. Umowy te mogą zostać zawarte ustnie, jednak dla zabezpieczenia własnych interesów lepiej zawieraj umowy na piśmie. Może się przecież zdarzyć, że nie otrzymasz zapłaty za wykonywane usługi. W jaki sposób udowodnisz wtedy od kiedy wykonujesz zajęcie oraz jaką stawkę wynagrodzenia uzgodniłeś z drugą stroną? Możesz oczywiście w ewentualnym sporze przed sądem powołać świadków, jednak łatwiej i bezpieczniej jest przedstawić sądowi podpisaną przez obydwie strony umowę.

Pamiętaj, by przed jej podpisaniem dokładnie przeczytać wszystkie postanowienia oraz ewentualne załączniki (są integralną częścią umowy).

Zawsze wyjaśniaj wątpliwości, nie bój się zadawać pytań. Jeśli nie rozumiesz

– nie podpisuj. Możesz poprosić, by osoba z którą podpisujesz umowę, przed jej zawarciem przesała Tobie wzór na skrzynkę mailową. Wtedy możesz ją spokojnie przeczytać w domu i zapytać o wątpliwości rodziców, starszego brata czy prawnika.

Jeśli zdecydujesz się na pracę całoroczną, pamiętaj, że nie może ona kolidować z zajęciami w szkole!

Umowa zlecenia zawierana jest wtedy, gdy jedna ze stron zleca drugiej wykonywanie określonych czynności, na przykład sprzedaż ubrań w sklepie, wykonywanie prac biurowych czy opiekę nad dzieckiem. W tym przypadku osoba przyjmująca na siebie określone czynności, powinna wykonywać je starannie. Nie gwarantuje jednak ona rezultatu czynności, czyli na przykład, że sprzeda określoną liczbę ubrań danego dnia.

Inaczej jest przy **umowie o dzieło**. Tutaj przyjmujemy na siebie obowiązek wykonania określonej rzeczy, na przykład namalowania obrazu, uszycia ubrania czy napisania artykułu. W tym przypadku ważny jest rezultat, czynność nie może polegać tylko na starannym działaniu bez osiągnięcia efektu. Umowę zlecenia czy umowę o dzieło możesz zawrzeć tylko za zgodą rodzica lub opiekuna. Matka lub ojciec może również podpisać taką umowę jako Twój pełnomocnik. Warto wiedzieć, że w przypadku umów cywilnoprawnych w razie ewentualnego sporu, swoich praw dochodzimy przed sądem cywilnym, natomiast w przypadku umowy o pracę przed sądem pracy.

§ Art. 190 Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, zwanej dalej Kodeksem pracy:

§ 1. Młodocianym w rozumieniu kodeksu jest osoba, która ukończyła 16 lat, a nie przekroczyła 18 lat.

§ 2. Zabronione jest zatrudnianie osoby, która nie ukończyła 16 lat.

§ Art. 304⁵ Kodeksu pracy:

§ 1. Wykonywanie pracy lub innych zajęć zarobkowych przez dziecko do ukończenia przez nie 16 roku życia jest dozwolone wyłącznie na rzecz podmiotu prowadzącego działalność kulturalną, artystyczną, sportową lub reklamową i wymaga uprzedniej zgody przedstawiciela ustawowego lub opiekuna tego dziecka, a także zezwolenia właściwego inspektora pracy(...).

§ Art. 735 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny:

§ 1. Jeżeli ani z umowy, ani z okoliczności nie wynika, że przyjmujący zlecenie zobowiązał się wykonać je bez wynagrodzenia, za wykonanie zlecenia należy się wynagrodzenie(...).

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. Nr 24, poz. 141 ze zm.).
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.).

WARTO ZAJRZEĆ:

- www.pip.gov.pl/start/pierwsza_umowa_o_prace.php - strona Państwowej Inspekcji Pracy.

TAK TO WYGLĄDA W PRAKTYCE: przykład umowy zlecenia

UMOWA ZLECENIA

zawarta w dniu 15 czerwca 2015 r. w Jastarni pomiędzy:

1. Panem Andrzejem Nadmorskim prowadzącym działalność gospodarczą pod firmą Andrzej Nadmorski Muszelix, ul. Mickiewicza 115, 84-140 Jastarnia, NIP 8391757765, REGON 644328769, zwanym dalej **Zleceniodawcą**,
- a
2. Panem Antonim Poprawnym, zamieszkałym w Poznaniu, przy ul. Litewskiej 9, 60-605 Poznań, PESEL 98032189675, zwanym dalej **Zleceniobiorcą**.

§ 1

1. Zleceniodawca zleca, a Zleceniobiorca zobowiązuje się wykonywać na jego rzecz czynności, polegające na sprzedaży pamiątek, takich jak pocztówki, pluszowe maskotki, muszle, w sklepie położonym w Jastarni, przy ul. Mickiewicza 115, w terminie od dnia 01 lipca 2015 r. do dnia 31 lipca 2015 r.
2. Zleceniobiorca zobowiązuje się wykonywać czynności objęte niniejszą umową dokładając należytej staranności. Zleceniobiorca nie może powierzyć wykonania umowy innej osobie bez zgody Zleceniodawcy.
3. Zleceniobiorca oświadcza, że ukończył siedemnaście lat, jest uczniem liceum, na dowód czego przedstawia zaświadczenie, stanowiące Załącznik numer 1 do umowy. Zleceniobiorca oświadcza ponadto, że posiada pisemną zgodę rodziców, Jolanty Poprawnej oraz Adama Poprawnego na zawarcie niniejszej umowy. Zgoda stanowi Załącznik numer 2 do niniejszej umowy.
4. Zleceniodawca zobowiązuje się do współdziałania ze Zleceniobiorcą, w tym w szczególności do udzielania wszelkich informacji niezbędnych dla właściwego wykonania pracy przez Zleceniobiorcę.

§ 2

1. Za wykonanie czynności określonych w § 1 niniejszej umowy Zleceniobiorca otrzyma wynagrodzenie w wysokości 2.400 zł (słownie: dwa tysiące czterysta złotych) brutto.
2. Wynagrodzenie, o którym mowa w § 2 ust. 1 umowy, będzie płatne do dnia 10 sierpnia 2015 r. przelewem na rachunek bankowy Zleceniobiorcy: Dobry Bank S. A. 89 0000 0002 8765 6534 9845 22.

§ 3

Wszelkie zmiany i uzupełnienia niniejszej umowy wymagają formy pisemnej pod rygorem nieważności.

§ 4

W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową, zastosowanie mają przepisy Kodeksu cywilnego.

§ 5

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

_____
Zleceniodawca

_____
Zleceniobiorca

Załączniki:

- Załącznik numer 1- zaświadczenie;
- Załącznik numer 2- zgoda rodziców.

1.2. ZAWIERAM UMOWY

Ustaliliśmy już, że masz ograniczoną zdolność do czynności prawnych, ale **możesz samodzielnie zawierać niektóre umowy**.

Polskie prawo przewiduje różne formy zawarcia umowy. **Umowa może zostać zawarta w formie:**

- ustnej;
- pisemnej;
- z urzędowym poświadczeniem daty;
- z urzędowym poświadczeniem podpisu;
- aktu notarialnego.

Formy
szczególne

Zasadniczo forma zawarcia umowy jest dowolna. Bardzo często zawieramy umowy **ustnie**, kupując bilet na tramwaj, gazetę czy butki w sklepie. Warto wiedzieć, że do zawarcia umowy może dojść nawet bez użycia słów, przez czynności faktyczne. Dzieje się tak wtedy, gdy wrzucając monetę do automatu ze słodyczami, wybierasz ulubiony batonik. Automat jest własnością podmiotu, z którym zawierasz umowę sprzedaży. W ten sam sposób, to znaczy przez czynności faktyczne, zawierasz

umowę kasując bilet w tramwaju. Czasami zdarza się, że przepisy wymagają, by umowa została zawarta w formie szczególnej, na przykład pisemnej lub w formie aktu notarialnego. Umowa najmu domu na czas dłuższy niż rok – powinna być zawarta na piśmie, a już umowa sprzedaży tego domu – w formie aktu notarialnego.

Niezachowanie przewidzianej przepisami formy, może powodować różne konsekwencje, w tym nieważność umowy.

Polskie prawo przewiduje różne sposoby oraz formy zawarcia umowy. Żeby być świadomym swoich praw – powinieneś zapamiętać, że każdą umowę przed jej podpisaniem należy uważnie przeczytać, łącznie z aneksami oraz załącznikami. Czytaj także informacje napisane małym drukiem. Jeśli jakieś postanowienia umowy są niezrozumiałe, nie bój się pytać i wyjaśniać wątpliwości. Nie podpisuj umowy, jeśli nie rozumiesz jej postanowień. Istnieje wtedy ryzyko, że takie postano-

wienia mogą być dla Ciebie krzywdzące, na przykład ukryte koszty dodatkowe przy umowie pożyczki.

Umów należy ponadto dotrzymywać. Od momentu ich zawarcia, każda ze stron ma do wykonania określone obowiązki. W przypadku ich niewykonania w terminie lub niewłaściwego wykonania – strona, która nie wywiązuje się z umowy jest narażona na ryzyko zapłaty kar umownych oraz odszkodowania. To często wiąże się ze wszczęciem postępowania sądowego, które jest związane z dodatkowymi kosztami: sądowymi, zastępstwa prawnego (radcy prawnego lub adwokata) oraz ewentualnymi kosztami egzekucji.

Aby zobaczyć jak wygląda umowa sprzedaży, zajrzyj na płytę z materiałami audiowizualnymi.

Pamiętaj, kiedy zdecydujesz się zawrzeć umowę, powinieneś dokładnie wiedzieć, jakie są Twoje obowiązki i je wykonać. Powinieneś również pamiętać, że z zawieraniem umów często związany jest także obowiązek płacenia podatków. Dotyczy on również umów sprzedaży zawieranych przez internet, na przykład sprzedaży przedmiotów na aukcjach internetowych.

§ Art. 66 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, zwanej dalej Kodeksem:
§ 1. Oświadczenie drugiej stronie woli zawarcia umowy stanowi ofertę, jeżeli określa istotne postanowienia tej umowy(...).

§ Art. 73 Kodeksu cywilnego:
§ 1. Jeżeli ustawa zastrzega dla czynności prawnej formę pisemną, czynność dokonana bez zachowania zastrzeżonej formy jest nieważna tylko wtedy, gdy ustawa przewiduje rygor nieważności(...).

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz.93 ze zm.).

WARTO ZAJRZEĆ:

- płyta z materiałami audiowizualnymi – wzór umowy sprzedaży.

1.3. ZAKŁADAM KONTO BANKOWE

Zosia, koleżanka Antka, ma 15 lat i pracuje w teatrze jako statystka. Dostaje za swoją pracę wynagrodzenie. Dziewczyna chce założyć konto w banku. Udaje się tam wspólnie z Antkiem. Czy Zosia może sama założyć konto bankowe?

Założenie konta bankowego to bardzo dobry pomysł. Pozwala na rozsądne gospodarowanie pieniędzmi, które w portfelu bardzo szybko się rozchodzą.

Konto w banku może mieć osoba, która ukończyła 13 rok życia.

Konta dla nastolatków mogą być prowadzone jako samodzielne lub powiązane z kontem rodziców. W przypadku samodzielnych rachunków wymagana jest zgoda rodziców bądź opiekunów na ich prowadzenie. Nastolatek będzie stroną umowy, jednak przedstawiciel ustawowy musi wyrazić zgodę na jej zawarcie z bankiem oraz na dysponowanie środkami zgromadzonymi na rachunku. Formalnym właścicielem konta jest jednak młoda osoba. Inaczej jest z rachunkami

powiązanych z rachunkami rodziców. Stanowią one wydzielone subkonto, posiadaczami rachunku są rodzice. Zosia do zawarcia umowy z bankiem będzie więc potrzebowała zgody jednego z rodziców. Może też mieć subkonto powiązane z rachunkiem rodziców.

Umowę można zawrzeć elektronicznie, otrzymać pocztą kurierską lub podpisać w placówce banku. Kiedy już posiadasz konto możesz:

- wpłacać i wypłacać pieniądze, (na przykład kieszonkowe otrzymane od rodziców albo pieniądze zarobione w czasie wakacji);
- obsługiwać rachunek przez internet, czyli zlecać przelewy i składać stałe zlecenia (na przykład na comiesięczne opłacanie szkoły językowej);

- korzystać z karty płatniczej i bankomatowej (na przykład płacąc za zakupy w sklepie).

Z posiadaniem konta związane jest korzystanie z karty. Jest to duże ułatwienie, które wiąże się też z odpowiedzialnością. Posiadając kartę, powinieneś przestrzegać kilku zasad. Bardzo ważny jest **kod PIN** karty, którego nie powinieneś nigdy, nikomu udostępnić. Nie przechowuj go również razem z kartą. Wprowadzając kod PIN, również powinieneś robić to uważnie, zwracając uwagę na to, czy nikt Cię nie obserwuje. Płacąc kartą sprawdzaj czy kwota na potwierdzeniu operacji zgadza się z wartością zakupów, których dokonałeś. Pamiętaj, że jeśli trzy

razy wprowadzisz błędny kod PIN do karty, to zostanie ona **zatrzymana w bankomacie**. Pilnuj karty i pamiętaj, że daje ona dostęp do pieniędzy zgromadzonych na Twoim rachunku. Jeśli zgubisz kartę lub ktoś Ci ją ukradnie, powinieneś natychmiast zawiadomić policję oraz bank.

Jeśli boisz się, że zapomnisz kod PIN do swojej karty, zapisz go, jednak zrób to w sposób czytelny tylko dla Ciebie.

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz.93 ze zm.).

2. KONSUMENT TO JA!

Antek w okresie posezonalnych wyprzedaży kupił swoje wymarzone buty za pół ceny. Przy kasie w sklepie wisiał napis „Po odejściu od kasy reklamacji nie uwzględnia się”. Gdy Antek wracał ze szkoły w swoich nowych butach, złapał go deszcz i część podeszwy, ku jego rozpaczy, odkleiła się.

Fakt, że prawo dotyczy każdego, najlepiej udowadniają codzienne zakupy. Kupując spodnie, książkę czy bilet do kina stajesz się stroną umowy sprzedaży – **konsumentem**. Po przeciwnej stronie występuje **przedsiębiorca**.

Konsument to najogólniej osoba fizyczna (człowiek), która zawiera z przedsiębiorcą (sprzedawcą w sklepie stacjonarnym lub internetowym) umowę. Konsument nabywa towary na własny użytek, który nie jest związany z jego pracą, bądź prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą. Konsumentem jesteś wtedy, gdy zawierasz **umowę w sposób tradycyjny**, robiąc zakupy w supermarkecie. Konsumentem jesteś także, gdy zawierasz **umowę na odległość**, zamawiając kurtkę w sklepie internetowym. Jeśli jednak sprzedajesz swój rower koleżance, wtedy nie mówimy o konsumentce, ponieważ Ty nie jesteś przedsiębiorcą!

Choć może się wydawać, że konsument w sporze z wielkimi koncernami jest bezradny, prawo przewiduje szereg instrumentów, które wzmacniają naszą pozycję. Trzeba tylko znać swoje prawa.

Co mogę zrobić gdy towar ma wadę?

Jeśli towar, który kupiłeś w sklepie ma wadę – możesz go **reklamować**. Reklamacja może być złożona na podstawie **rękojmi** albo **gwarancji**. Jeśli składasz reklamację na podstawie rękojmi to podmiotem odpowiedzialnym jest sprzedawca i to do niego wnosisz pismo z reklamacją. Zapamiętaj, że możliwość złożenia reklamacji w ramach rękojmi gwarantują przepisy prawne. Sprzedawca **nie może odmówić przyjęcia reklamacji**, jeśli nie wynika to wprost z przepisów. Sprzedawca jest zwolniony od odpowiedzialności,

jeśli kupujący wiedział o wadzie w chwili zawarcia umowy. Na przykład jeśli kupiłeś plecak, który sprzedawca przecenił ze względu na uszkodzony zamek, o którym wiedziałeś w chwili zakupu, nie możesz go oddać do reklamacji na tej podstawie. Wtedy sprzedawca ma prawo odmówić przyjęcia reklamacji.

Co to jest rękojmia?

Rękojmia to jeden z dwóch podstawowych trybów dochodzenia odpowiedzialności sprzedawcy jeśli towar ma wadę. W przypadku rękojmi odpowiedzialność ponosi, jak już wcześniej wspomnieliśmy, sprzedawca i do niego musisz kierować pismo z reklamacją. O swoich danych, takich jak firma i jej adres – sprzedawca powinien poinformować Cię przy zawieraniu umowy sprzedaży. Rękojmia obejmuje towary konsumpcyjne, czyli rzeczy, które podlegają sprzedaży, na przykład samochód, meble, ubrania.

Jakie mogą być wady towaru?

Wyróżnia się dwa rodzaje wad: **fizyczne** i **prawne**. **Wady fizyczne** występują wtedy, gdy towar jest niezgodny z umową, to znaczy:

- nie ma właściwości, które produkt tego rodzaju powinien mieć (na przykład mikrofalówka nie podgrzewa jedzenia);
- nie ma właściwości, o których zapewniał sprzedawca lub reklama (suszarka do włosów, która oprócz ciepłego strumienia, miała dawać również zimny strumień powietrza, a nie posiada go);
- nie nadaje się do celu, o którym kupujący poinformował sprzedawcę

(aparat fotograficzny, którym kupujący chciał robić zdjęcia również pod wodą, a to okazuje się niemożliwe);

- został wydany kupującemu w stanie niekompletnym (choćby telefon bez ładowarki).

Wada prawna może polegać na tym, że sprzedany towar jest własnością osoby trzeciej (na przykład sprzedaż skradzionego laptopa).

Czego można domagać się od sprzedawcy?

Jeśli staliśmy się nieszczęśliwymi właścicielami wadliwego produktu możemy domagać się:

- wymiany towaru na nowy;
- naprawy towaru;
- obniżenia ceny;

albo możemy odstąpić od umowy i żądać zwrotu pieniędzy (o ile wada jest istotna – charakter wady zależy od przeznaczenia rzeczy, na przykład rower, który nie jeździ jest obciążony istotną wadą).

O wyborze żądania decyduje konsument, czyli kupujący.

Jeśli sprzedawca nie zgadza się z naszym wyborem, może czasem zaproponować inne rozwiązanie; na przykład, gdy towar jest już niedostępny na rynku, zamiast jego wymiany, sprzedawca może naprawić produkt.

Przedsiębiorca powinien ustosunkować się do naszego żądania przedstawionego w reklamacji w terminie **14 dni** kalendarzowych od dnia jej złożenia.

Jeśli tego nie zrobi, uważa się, że reklamacja jest **zasadna**. W takim wypadku sprzedawca zobowiązany jest uwzględnić żądanie konsumenta, nawet jeśli wada powstała z jego winy.

Wadę powinieneś zgłosić sprzedawcy przed upływem 1 roku od jej zauważenia.

Jeśli sprzedawca bezzasadnie odmawia Tobie przyjęcia reklamacji, powinieneś udać się do Miejskiego Rzecznika Konsumentów bądź radcy prawnego lub adwokata, który udzieli fachowej pomocy.

W jakim czasie można reklamować towar z tytułu rękojmi?

Sprzedawca odpowiada z tytułu **rękojmi** przez okres **2 lat**, licząc od dnia wydania towaru kupującemu.

Aby zobaczyć jak wygląda reklamacja, zajrzyj na płytę z materiałami audiowizualnymi.

Czy do złożenia reklamacji konieczny jest paragon?

Do złożenia reklamacji nie jest konieczny paragon, choć jego posiadanie niewątpliwie ułatwia sytuację.

Musimy udowodnić, że kupiliśmy towar u danego sprzedawcy.

Możemy to zrobić na przykład przez **wyciąg z karty płatniczej**, zeznania świadków, e-maile czy dokument gwarancyjny podpisany przez sprzedawcę.

Co to jest gwarancja?

Gwarancja obok rękojmi może stanowić podstawę do złożenia reklamacji.

Gwarancja jest dobrowolnym oświadczeniem przedsiębiorcy (**gwaranta**), że odpowiada za jakość towaru. **Gwarantem** może być producent, importer, dystrybutor lub sprzedawca. **Gwarancja** powinna być sporządzona w języku polskim, jasno i zrozumiale. Zawiera ona informacje o obowiązkach gwaranta i uprawnieniach konsumenta. W oświadczeniu gwarancyjnym gwarant sam określa zakres swoich obowiązków. Mogą one polegać między innymi na zwrocie zapłaconej kwoty czy naprawie towaru. Czas gwarancji również zależy od woli gwaranta, może na przykład wynosić 1 rok albo 3 lata.

Jeśli w oświadczeniu gwarancyjnym nie wskazano ile wynosi okres ochrony, przyjmuje się, że to 2 lata od dnia wydania towaru konsumentowi.

Uprawnienia z tytułu gwarancji są **niezależne** od uprawnień z tytułu rękojmi. Oznacza to, że w przypadku nieuwzględnienia żądań konsumenta z tytułu gwarancji, przysługują mu nadal uprawnienia z tytułu rękojmi. **To do konsumenta należy wybór, czy chce skorzystać z rękojmi czy z gwarancji.**

? Czy wywieszona w sklepie informacja, „po odejściu od kasy reklamacji nie uwzględnia się” jest skuteczna i pozbawia prawa do reklamacji?

§ Sprzedawca nie może pozbawiać konsumenta jego praw.

Prawo do reklamowania wadliwego produktu to jedno z podstawowych praw, które przysługują klientom.

Z tego powodu informacje o braku możliwości reklamowania towaru są **nieważne**.

! Sprzedawca ma obowiązek poinformować konsumenta w sposób jasny i zrozumiały między innymi o cechach towaru oraz jego cenie.

? Czy towar zakupiony na wyprzedaży można reklamować?

§ Przedmioty zakupione na wyprzedażach stanowią **pełnowartościowy towar**, który także podlega reklamacji. Sezonowość to normalne zjawisko, zwłaszcza przy

sprzedaży ubrań. Ich cena została obniżona, bo sprzedawcy trudno sprzedać krótkie spodnie w środku zimy. Przeniesione mogą być także **towary uszkodzone**, na przykład płaszcz z oderwanymi guzikami. Również taki produkt podlega reklamacji, jednak nie ze względu na brak guzików, lecz na przykład mechący się materiał.

! Zapamiętaj! Informacje wywieszone w sklepie takie jak: „towar przeceniony nie podlega reklamacji”, „po odejściu od kasy reklamacji nie uwzględnia się” – są nieskuteczne i nie pozbawiają nas prawa do reklamacji!

Na zgłoszenie reklamacji z tytułu rękojmi masz 2 lata od chwili wydania towaru, ale wystąpienie wady musisz zgłosić najpóźniej przed upływem 1 roku od jej zauważenia. Uprawnienia z tytułu gwarancji przysługują niezależnie od uprawnień z tytułu rękojmi (które są zapewnione przez przepisy prawne).

§ Art. 22¹ Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, zwanej dalej Kodeksem cywilnym:

Za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

§ Art. 556 Kodeksu cywilnego:

Sprzedawca jest odpowiedzialny względem kupującego, jeżeli rzecz sprzedana ma wadę fizyczną lub prawną (rękojmia).

§ Art. 560 Kodeksu cywilnego:

§ 1. Jeżeli rzecz sprzedana ma wadę, kupujący może złożyć oświadczenie o obniżeniu ceny albo odstąpieniu od umowy, chyba że sprzedawca niezwłocznie i bez nadmiernych niedogodności dla kupującego wymieni rzecz wadliwą na wolną od wad albo wadę usunie. Ograniczenie to nie ma zastosowania, jeżeli rzecz była już wymieniona lub naprawiana przez sprzedawcę albo sprzedawca nie uczynił zadość obowiązkowi wymiany rzeczy na wolną od wad lub usunięcia wady.

§ 2. Jeżeli kupującym jest konsument, może zamiast zaproponowanego przez sprzedawcę usunięcia wady żądać wymiany rzeczy na wolną od wad albo zamiast wymiany rzeczy żądać usunięcia wady, chyba że doprowadzenie rzeczy do zgodności z umową w sposób wybrany przez kupującego jest niemożliwe albo wymagałoby nadmiernych kosztów w porównaniu ze sposobem proponowanym przez sprzedawcę. Przy ocenie nadmierności kosztów uwzględnia się wartość rzeczy wolnej od wad, rodzaj i znaczenie stwierdzonej wady, a także bierze się pod uwagę niedogodności, na jakie narażałby kupującego inny sposób zaspokojenia.

§ 3. Obniżona cena powinna pozostawać w takiej proporcji do ceny wynikającej z umowy, w jakiej wartość rzeczy z wadą pozostaje do wartości rzeczy bez wady.

§ 4. Kupujący nie może odstąpić od umowy, jeżeli wada jest nieistotna.

§ Art. 561 Kodeksu cywilnego:

§ 1. Jeżeli rzecz sprzedana ma wadę, kupujący może żądać wymiany rzeczy na wolną od wad albo usunięcia wady.

§ 2. Sprzedawca jest obowiązany wymienić rzecz wadliwą na wolną od wad lub usunąć wadę w rozsądnym czasie bez nadmiernych niedogodności dla kupującego.

§ 3. Sprzedawca może odmówić zadośćuczynienia żądaniu kupującego, jeżeli doprowadzenie do zgodności z umową rzeczy wadliwej w sposób wybrany przez kupującego jest niemożliwe albo w porównaniu z drugim możliwym sposobem doprowadzenia do zgodności z umową wymagałoby nadmiernych kosztów. Jeżeli kupującym jest przedsiębiorca, sprzedawca może odmówić wymiany rzeczy na wolną od wad lub usunięcia wady także wtedy, gdy koszty zadośćuczynienia temu obowiązkowi przewyższają cenę rzeczy sprzedanej.

§ Art. 568 Kodeksu cywilnego:

§ 1. Sprzedawca odpowiada z tytułu rękojmi, jeżeli wada fizyczna zostanie stwierdzona przed upływem dwóch lat, a gdy chodzi o wady nieruchomości - przed upływem pięciu

lat od dnia wydania rzeczy kupującemu. Jeżeli kupującym jest konsument a przedmiotem sprzedaży jest używana rzecz ruchoma, odpowiedzialność sprzedawcy może zostać ograniczona, nie mniej niż do roku od dnia wydania rzeczy kupującemu.

§ 2. Roszczenie o usunięcie wady lub wymianę rzeczy sprzedanej na wolną od wad przedawnia się z upływem roku, licząc od dnia stwierdzenia wady. Jeżeli kupującym jest konsument, bieg terminu przedawnienia nie może zakończyć się przed upływem terminu określonego w § 1.

§ 3. W terminach określonych w § 2 kupujący może złożyć oświadczenie o odstąpieniu od umowy albo obniżeniu ceny z powodu wady rzeczy sprzedanej. Jeżeli kupujący żądał wymiany rzeczy na wolną od wad lub usunięcia wady, bieg terminu do złożenia oświadczenia o odstąpieniu od umowy albo obniżeniu ceny rozpoczyna się z chwilą bezskutecznego upływu terminu do wymiany rzeczy lub usunięcia wady.

PODSTAWA:

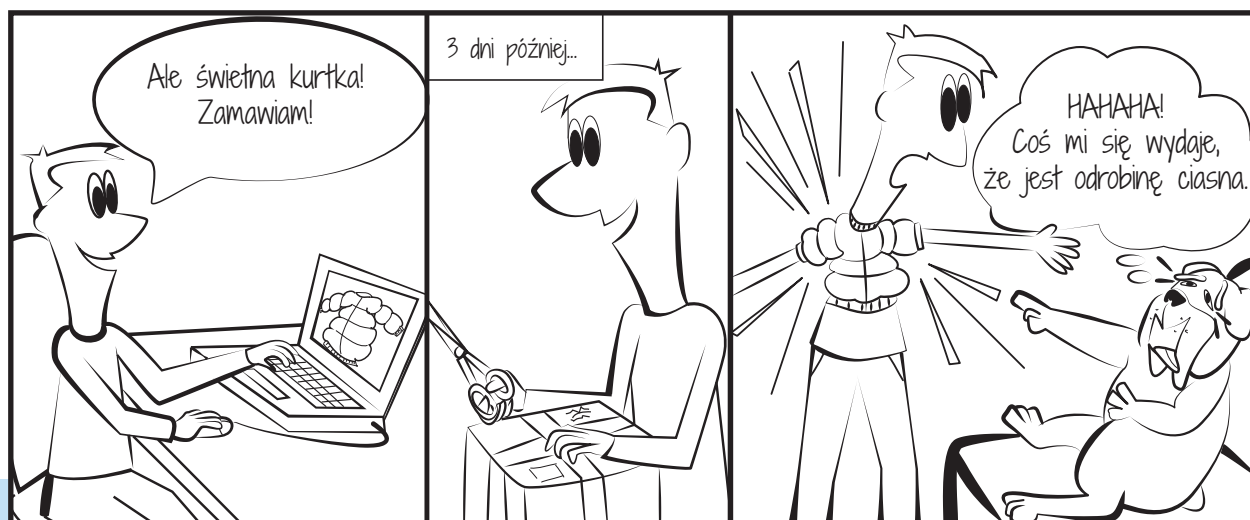
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz.93 ze zm.).

WARTO ZAJRZEĆ:

- www.prawakonsumenta.uokik.gov.pl - strona dotycząca praw konsumenta.
- płyta z materiałami audiowizualnymi - wzór reklamacji.

ZAKUPY PRZEZ INTERNET

Antek zamawia kurtkę w sklepie internetowym. Po otrzymaniu towaru okazuje się, że kurtka jest za mała. Co może zrobić Antek?

Konsument może zawierać umowy w sposób tradycyjny (w supermarkecie) oraz w inny sposób. Mniej tradycyjnym sposobem są: umowy zawierane na odległość oraz umowy zawierane poza lokalem przedsiębiorstwa.

Umowa zawarta na odległość to umowa z konsumentem, zawierana przy użyciu specjalnego, zorganizowanego systemu, bez jednoczesnej obecności stron, z wykorzystaniem środka porozumiewania się na odległość, na przykład – zakupy w sklepie internetowym.

Umowa zawarta poza lokalem przedsiębiorstwa to między innymi:

- umowa zawarta z konsumentem przy jednoczesnej obecności obu stron, w miejscu, które nie jest lokalem przedsiębiorstwa, na przykład w domu konsumenta;
- umowa, która co prawda została zawarta w lokalu przedsiębiorstwa,

ale na skutek kontaktu z konsumentem w miejscu, które nie jest lokalem przedsiębiorstwa, na przykład zapraszanie na ulicy konsumentów na pokaz w lokalu przedsiębiorcy;

- umowa zawarta na wycieczce organizowanej przez przedsiębiorcę, której celem lub skutkiem jest zawieranie umów z konsumentami.

Przy sprzedaży dokonywanej za pomocą dwóch opisanych wyżej typów umów, **na sprzedawcy spoczywają szczególne obowiązki informacyjne**, zarówno przed zawarciem umowy, jak i po jej zawarciu. Warto wiedzieć, że szczególne obowiązki nie dotyczą umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa, których wartość nie przekracza 50 złotych. To ograniczenie nie dotyczy umów zawartych na odległość!

Aby zobaczyć jak wygląda oświadczenie o odstąpieniu od umowy, zajrzyj na płytę z materiałami audiowizualnymi.

Przedsiębiorca, który zawiera z konsumentem umowę na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa – ma obowiązek poinformować go w sposób jasny i zrozumiały, między innymi:

1. o głównych cechach przedmiotu umowy oraz sposobie porozumiewania się z konsumentem;
2. o swoich danych, w szczególności o firmie, adresie przedsiębiorstwa, adresie poczty elektronicznej oraz numerach telefonu lub faksu (jeżeli są dostępne), pod którymi konsument może szybko i efektywnie kontaktować się z przedsiębiorcą;
3. o adresie, pod którym konsument może składać reklamacje, jeżeli jest inny niż adres, o którym mowa w punkcie 2;
4. o łącznej cenie lub wynagrodzeniu za świadczenie wraz z podatkami, a gdy charakter przedmiotu świadczenia na to nie pozwala, o sposobie, w jaki te kwoty będą obliczane, a także opłatach za transport i dostarczenie towaru, usługach pocztowych oraz o innych kosztach;
5. o sposobie i terminie zapłaty;
6. o sposobie i terminie wykonania prawa odstąpienia od umowy.

W przypadku umów zawieranych na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa, konsumentowi przysługuje **prawo do odstąpienia** od takiej umowy

bez podania przyczyny, w **terminie 14 dni** od otrzymania rzeczy przez konsumenta lub osobę przez niego wskazaną. Jeśli więc Antek, po otrzymaniu ze sklepu internetowego kurtki – nie był z niej zadowolony, może odstąpić od zawartej umowy, żądając jednocześnie zwrotu zapłaconych pieniędzy. Warto wiedzieć, że koszty przestania towaru ponosi przedsiębiorca.

CIEKAWOSTKA:

Prawo do odstąpienia od umowy nie przysługuje w przypadku zakupu programu komputerowego, sprzedawanego w zamkniętym opakowaniu, jeśli po dostarczeniu konsumentowi zostało ono otwarte.

Zapamiętaj!

Jeżeli konsument nie został poinformowany o prawie do odstąpienia od umowy, może skorzystać z tego uprawnienia w ciągu następnych 12 miesięcy. Jeśli jednak sprzedawca w tym okresie poinformuje go o możliwości odstąpienia od umowy, to termin 14 dni na zrealizowanie uprawnienia upływa od momentu otrzymania informacji od sprzedawcy.

Do zachowania terminu na odstąpienie od umowy wystarczy wysłanie oświadczenia przed upływem terminu. Bez znaczenia jest to, że sprzedawca może otrzymać je po jego upływie.

§ Art. 27. Ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta:

Konsument, który zawarł umowę na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa, może w terminie 14 dni odstąpić od niej bez podawania przyczyny i bez ponoszenia kosztów, z wyjątkiem kosztów określonych w art. 33, art. 34 ust. 2 i art. 35.

PODSTAWA:

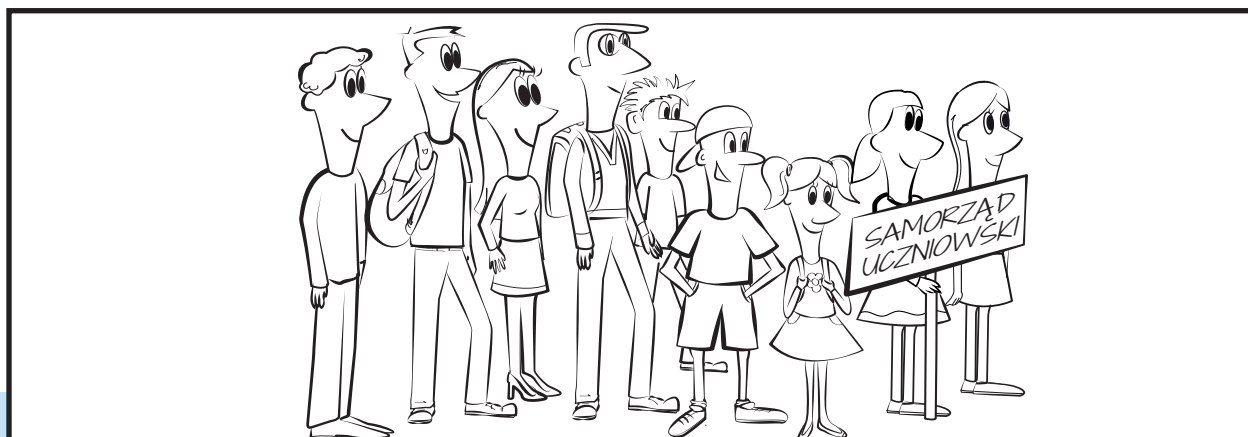
Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (Dz. U. z 2014 r., poz.827).

WARTO ZAJRZEĆ:

- www.prawakonsumenta.uokik.gov.pl - strona dotycząca praw konsumenta.
- **płyta z materiałami audiowizualnymi** - wzór oświadczenia o odstąpieniu od umowy.

3. PRAWA UCZNIĄ

Chodząc codziennie do szkoły jesteś elementem pewnej społeczności, której przysługują określone prawa i obowiązki - społeczności uczniowskiej. O prawa tej społeczności powinien dbać **samorząd uczniowski**. Należą do niego wszyscy uczniowie.

Funkcjonowanie samorządu uczniowskiego gwarantują przepisy prawne – **Ustawa o systemie oświaty**. Choć ustawa nie gwarantuje samorządowi uczniowskiemu realnych uprawnień, a jego zgoda na dokonanie określonych czynności nie jest wymagana, to jednak w ważnych sprawach władze szkoły powinny zasięgnąć jego opinii. Dzieje się tak na przykład w sytuacji zagrożenia skreśleniem ucznia z listy uczniów, ustalenia średniej ocen uprawniających do otrzymania stypendium za wyniki w nauce czy wprowadzenia do szkoły jednolitego stroju dla uczniów lub zrezygnowania z niego. Uczniowie wybierają osoby wchodzące w skład organów samorządu uczniowskiego w demokratycznych wyborach, których tryb jest określony w **regulaminie samorządu**. Regulamin ten nie powinien być sprzeczny ze statutem szkoły. Organy samorządu uczniowskiego są jedynymi reprezentantami interesów uczniów w stosunku do nauczycieli oraz władz szkolnych. **Samorząd może przedstawiać władzom szkoły wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły.**

Ma on gwarantować realizację podstawowych praw uczniów, takich jak:

- **prawo do informacji na temat programu nauczania**, jego treści, celu i stawianych wymagań;
- **prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu**;
- **prawo do organizacji życia szkolnego**, które umożliwi zachowanie właściwych proporcji pomiędzy nauką, a rozwijaniem i zaspokajaniem własnych zainteresowań;
- **prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej**;
- **prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej** zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem, czyli na przykład założenia kółka informatycznego lub drużyny piłki siatkowej;
- **prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.**

Uczeń ma również między innymi prawo do:

- **właściwie zorganizowanego procesu kształcenia;**
- opieki wychowawczej i zapewnienia warunków bezpieczeństwa,
- **życzliwego podmiotowego traktowania** w procesie kształcenia i wychowania;
- odpoczynku w czasie przerw świątecznych i ferii;
- uzyskania pomocy w przypadku trudności w nauce;
- korzystania z opieki zdrowotnej oraz poradnictwa i terapii pedagogicznej i psychologicznej;
- **korzystania z pomieszczeń szkolnych, sprzętu, środków dydaktycznych, księgozbioru biblioteki i świetlicy, tak podczas zajęć lekcyjnych, jak i pozalekcyjnych.**

Jeśli czujesz, że Twoje prawa w szkole są naruszane, na przykład poprzez przemoc fizyczną lub psychiczną stosowaną przez nauczyciela, porozmawiaj z **pedagogiem**

szkolnym oraz z **rodzicami**. Wspólnie łatwiej znaleźć rozwiązanie. Możesz również razem z rodzicami porozmawiać o problemie z nauczycielem, przez którego czujesz się pokrzywdzony. Przysługuje Tobie także możliwość złożenia skargi na zachowanie nauczyciela **dyrektorowi szkoły**. Pomocy możesz szukać również w **kuratorium oświaty**, gdzie wspólnie z rodzicami możesz zgłosić sprawę stosowania przez nauczyciela niewłaściwych metod wychowawczych.

Uczeń ma również określone **obowiązki**, między innymi powinien:

- **przestrzegać przepisów i zasad obowiązujących w szkole;**
- **uczyć się systematycznie i aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych;**
- przestrzegać zasad kultury, okazując szacunek nauczycielom, pracownikom szkoły, kolegom i koleżankom;
- dbać o czysty i schludny wygląd;
- dbać o pomieszczenia szkolne oraz szanować mienie szkoły.

§ Art. 39 Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, zwanej dalej Ustawą o systemie oświaty:

2. Dyrektor szkoły lub placówki może, w drodze decyzji, skreślić ucznia z listy uczniów w przypadkach określonych w statucie szkoły lub placówki. Skreślenie następuje na podstawie uchwały rady pedagogicznej, po zasięgnięciu opinii samorządu uczniowskiego(...).

§ Art. 55 Ustawy o systemie oświaty:

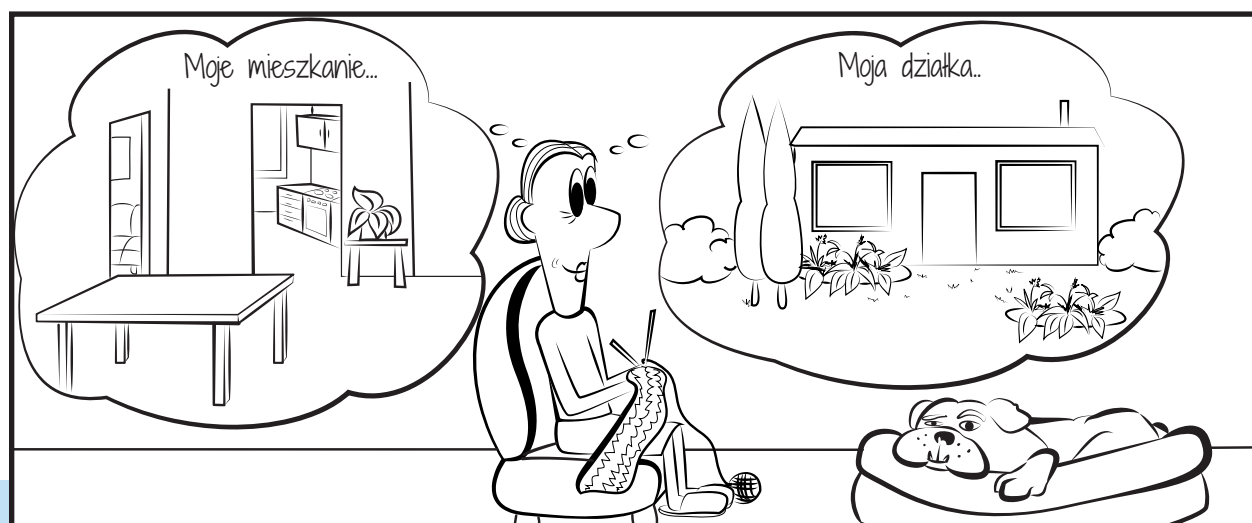
1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej Samorządem.
2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki(...).

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. Nr 95, poz.425 ze zm.).

4. KWESTIA DZIEDZICZENIA

Babcia Helena chciałaby spisać testament. Zastanawia się czy musi udać się do notariusza...

Kwestie związane z dziedziczeniem reguluje prawo spadkowe, a ściślej ujmując – **Kodeks cywilny**. Dziedziczenie jest związane ze śmiercią człowieka – **spadkodawcy**, który jest podmiotem praw i obowiązków majątkowych o charakterze cywilnoprawnym. Z chwilą śmierci człowieka, przysługujące mu prawa i obowiązki przechodzą zwykle na jedną lub kilka osób – **spadkobierców**. Ogół praw i obowiązków, które podlegają dziedziczeniu nazywamy natomiast **spadkiem**.

Dziedziczenie to przejście praw i obowiązków zmarłego na inne osoby. Z dziedziczenia wyłączone są prawa i obowiązki osobiste zmarłego, na przykład prawo do nazwiska. W polskim prawie wyróżniamy dwa rodzaje dziedziczenia:

- dziedziczenie ustawowe;
- dziedziczenie testamentowe.

O **dziedziczeniu ustawowym** mówimy gdy spadkodawca nie pozostawił testamentu

albo sporządzony przez niego testament jest nieważny. Wtedy dziedziczenie odbywa się według przepisów prawa spadkowego, które wskazują – kto i w jakiej części dziedziczy spadek. Krąg spadkobierców ustala się poprzez zbadanie stopnia pokrewieństwa, małżeństwa oraz przysposobienia.

Według obecnie obowiązujących przepisów, w pierwszej kolejności spadek dziedziczą dzieci spadkodawcy oraz małżonek.

Dziedziczą oni w częściach równych, jednak część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. W dalszej kolejności uprawnieni do dziedziczenia ustawowego są również rodzice zmarłego (gdy nie pozostawił on dzieci), rodzeństwo, dzieci rodzeństwa. W przypadku braku małżonka spadkodawcy, jego krewnych

oraz innych osób powołanych do dziedziczenia z mocy ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a gdy miejsca zamieszkania nie można ustalić, albo zmarły mieszkał za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.

Dziedziczenie testamentowe ma miejsce wtedy, gdy spadkodawca pozostawił testament. Jest on jednostronną czynnością, której treścią jest rozrządzenie majątkiem na wypadek śmierci.

**Testament może sporządzić
i odwołać tylko osoba,
która ma pełną zdolność
do czynności prawnych,
nie można go sporządzić
ani odwołać przez
przedstawiciela.**

Testament można odwołać w każdym czasie. Jeżeli osoba sporządzająca testament działała na przykład pod wpływem alkoholu lub narkotyków albo groźby, jest on nieważny.

Polskie prawo przewiduje wiele form sporządzenia testamentu, od zwykłych do tych sporządzanych w chwili zagrożenia życia. Żeby sporządzić ważny testament nie trzeba iść do notariusza, można sporządzić go własnoręcznie w domu. Jest to tak zwany **testament własnoręczny**. Powinien on zostać napisany w całości pismem ręcznym przez spadkodawcę, podpisany i opatrzony datą. Nie może zostać napisany na komputerze albo maszynie do pisania – wtedy jest nieważny. Można również oczywiście udać się do notariusza i u niego sporządzić **testament notarialny** w formie aktu notarialnego.

Niezależnie od tego, w jaki sposób spadkodawca rozrządził swoim majątkiem w testamencie, istnieje grupa osób, które prawo chroni, na wypadek gdyby zostały one pominięte w testamencie. Do grupy tej należą przede wszystkim: dzieci spadkodawcy, małżonek oraz rodzice zmarłego. Osobom tym przysługuje **zachówek**, czyli określony udział w majątku spadkowym. Gdy dziecko spadkodawcy jest małoletnie lub gdy uprawniony jest trwale niezdolny do pracy zachówek wynosi 2/3 udziału, który by przypadł danej osobie przy dziedziczeniu ustawowym. Pozostałym osobom zachówek przysługuje w wysokości 1/2 wartości udziału, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. Instytucja zachowku ma na celu zabezpieczenie interesów majątkowych bliskich zmarłego.

Czasami zdarza się, że pewne osoby nie mogą dziedziczyć zarówno na podstawie testamentu, jak i ustawy. Są to osoby **niegodne dziedziczenia**. Za niegodnego dziedziczenia uznaje sąd, gdy spadkobierca:

- dopuścić się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy, na przykład pobicie spadkodawcy, powodujące jego kalectwo;
- podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności;
- umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego.

Od niegodności dziedziczenia trzeba odróżnić **wydziedziczenie**, które polega na pozbawieniu w testamencie prawa

do zachowku przez spadkodawcę jego krewnych i małżonka. Wydziedziczenie może nastąpić, gdy uprawniony do zachowku:

- wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego (narkomania, alkoholizm);
- dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci (np. zabójstwo, ciężkie pobicie);
- uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych (np. nie opiekuje się spadkodawcą, nie interesuje się nim).

Zapamiętaj, że nieuwzględnienie kogoś w testamencie, nie jest jednoznaczne z wydziedziczeniem go! Osoba, której spadkodawca nie zapisał niczego w testamencie, może domagać się przecież zachowku, natomiast osoba wydziedziczona nie ma do tego prawa.

Spadek (zarówno ten z mocy ustawy, jak i testamentu) spadkobierca może przyjąć lub odrzucić.

Następuje to poprzez złożenie stosownego oświadczenia, w terminie **6 miesięcy** od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się, że może dziedziczyć. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub notariuszem. Osoba zainteresowana może wystąpić do sądu o stwierdzenie nabycia spadku albo do notariusza o sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia. Osoba, która dysponuje takim dokumentem korzysta z domniemania, że jest spadkobiercą. Kwestia przyjęcia lub

odrzucenia spadku jest bardzo ważna, ponieważ jak wspomnieliśmy już wcześniej, spadek to **nie tylko prawa, ale też obowiązki**. W skład spadku wchodzi aktywa (nieruchomości czy pieniądze) i pasywa (czyli długi). Czasami zdarza się, że pasywa przekraczają wartość aktywów. Wtedy po osobie bliskiej można odziedziczyć długi.

Przyjęcie spadku może nastąpić **wprost** albo z **dobrodziejstwem inwentarza**. Gdy spadkobierca przyjmuje spadek **wprost** jest odpowiedzialny za długi spadkowe nie tylko z majątku spadkowego, ale również ze swojego majątku osobistego. Jeśli więc długi w znacznym stopniu przewyższają aktywa spadku, spadkobierca może ponieść bardzo dużą stratę. W przypadku przyjęcia spadku z **dobrodziejstwem inwentarza**, odpowiedzialność spadkobiercy jest ograniczona do wysokości wartości spadku. Spadek można również odrzucić.

Niezłożenie żadnego oświadczenia przez spadkobiercę w terminie 6 miesięcy jest jednoznaczne z prostym przyjęciem spadku.

W przypadku, kiedy spadkobiercą jest osoba **niepełnoletnia** – brak jej oświadczenia w terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Gdy spadkodawca na przykład zaciągnął kredyty, których nie spłacił za życia bądź miał niespłacone zobowiązania podatkowe – obowiązek ich spłaty będzie spoczywał na spadkobiercy. W przypadku prostego przyjęcia spadku, uregulowanie długów

nastąpi nie tylko z majątku spadkodawcy, ale także majątku osobistego spadkobiercy. Spadek po dalekiej cioci, który w pierwszej chwili mógł być miłą niespodzianką, może okazać się poważnym problemem.

Pamiętaj więc, aby dopilnować wszelkich formalności!
Przypomnij też o tym Twoim najbliższym!

W skład spadku wchodzi nie tylko aktywa, ale również długi.

Jeśli będąc osobą pełnoletnią, nie złożysz właściwego oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w odpowiednim terminie, może okazać się, że odziedziczyłeś długi, które musisz spłacić z własnego majątku!!!

§ Art. 922 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny, zwanej dalej Kodeksem cywilnym:

§ 1. Prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi niniejszej.

§ 2. Nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą, jak również prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

§ 3. Do długów spadkowych należą także koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, koszty postępowania spadkowego, obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachowek oraz obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń, jak również inne obowiązki przewidziane w przepisach księgi niniejszej.

§ Art. 1015 Kodeksu cywilnego:

§ 1. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania.

§ 2. Brak oświadczenia spadkobiercy w powyższym terminie jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku. Jednakże gdy spadkobiercą jest osoba niemająca pełnej zdolności do czynności prawnych albo osoba, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoba prawna, brak oświadczenia spadkobiercy w terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz.93 ze zm.).

ROZDZIAŁ III

PROSZĘ WSTAĆ! SĄD IDZIE!

1. POSTĘPOWANIE CYWILNE

Jerzyk, starszy kolega Antka jest studentem zarządzania. Żeby zdobyć pieniądze na samodzielne utrzymanie podjął pracę jako kelner w jednej z firm cateringowych. Od kilku miesięcy nie dostaje jednak wynagrodzenia. Wygląda na to, że spotka się ze swoim pracodawcą w sądzie.

Czy zdarza się czasami, że czujesz się pokrzywdzony i chciałbyś bronić swoich praw w sądzie? Pewnie zastanawiasz się, czy mógłbyś występować tam samodzielnie czy też konieczny jest udział Twoich rodziców lub opiekunów. A może chciałbyś wiedzieć jak przebiega postępowanie sądowe? Interesuje Cię jakie typy spraw są tam rozstrzygane? W polskim prawie występują trzy podstawowe procedury sądowe: **cywilna**, **administracyjna** i **karna**. Każda z nich charakteryzuje się pewnymi szczególnymi,

typowymi elementami. Chciałbyś je poznać? Jeśli na któreś z powyższych pytań odpowiedziałeś twierdząco – ten rozdział jest dla Ciebie!

Jakie sprawy rozpoznaje sąd w postępowaniu cywilnym?

Postępowanie cywilne to postępowanie sądowe, które toczy się w sprawach cywilnych.

Sprawy cywilne to w szczególności sprawy z zakresu:

- **prawa cywilnego** (np. sprawy o zapłatę czynszu, o odszkodowanie, o eksmisję),
- **rodzinnego i opiekuńczego** (np. sprawy o ustalenie ojcostwa, o alimenty, o rozwód),
- **prawa pracy i ubezpieczeń społecznych** (np. sprawy o zapłatę zaległego wynagrodzenia, o przywrócenie do pracy).

Jakie sądy rozpoznają sprawy cywilne?

Sprawy cywilne rozpoznają przede wszystkim **sądy powszechne, czyli sądy rejonowe, sądy okręgowe i sądy apelacyjne oraz Sąd Najwyższy**. Każdy z sądów ma określoną strukturę organizacyjną, co oznacza, że jest podzielony na **wydziały** (np. wydział cywilny, karny, rodzinny i nieletnich). Najczęściej sprawy są rozpoznawane przez sądy rejonowe, rzadziej przez okręgowe. Te ostatnie rozpoznają między innymi sprawy o prawa majątkowe, których wartość przekracza siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych oraz sprawy z zakresu prawa autorskiego i prasowego. Ponieważ **postępowanie sądowe jest dwuinstancyjne**, sprawa toczy się początkowo przed **sądem I instancji**. Gdy któraś ze stron jest niezadowolona z orzeczenia i je zaskarży, sprawę rozpoznaje **sąd II instancji**.

Sprawy w **postępowaniu odwoławczym**, czyli toczącym się na skutek złożenia apelacji lub zażalenia, toczą się albo przed sądem okręgowym albo przed sądem apelacyjnym. Sprawy przed Sądem Najwyższym należą do rzadkości.

Jakie zasady obowiązują w postępowaniu cywilnym?

Procedura cywilna toczy się według ściśle ustalonych reguł, określonych przez przepisy prawa.

Podstawowym aktem prawnym, który określa kto i jakich czynności może dokonać – jest Kodeks postępowania cywilnego.

Wyznacza on ogólne zasady, według których powinno toczyć się postępowanie cywilne.

Jedną z podstawowych jest **zasada prawdy**, która oznacza, że sąd wydając orzeczenie powinien oprzeć się na prawdzie. Pamiętaj, aby w sądzie aktywnie działać i przedstawiać dowody na poparcie swoich racji. Sąd dopuszcza te dowody, które zgłosisz. Rzadko przeprowadza dowód niezgłoszony przez stronę. Będąc biernym w postępowaniu sądowym narażasz się na negatywne konsekwencje.

Występując w sądzie masz takie same prawa i obowiązki jak strona przeciwna. Żadna ze stron procesu cywilnego nie powinna być uprzywilejowana, każdej z nich musi być zapewniona możliwość korzystania z identycznych środków prawnych. Sąd rozstrzygając sprawę ma obowiązek wystuchania argumentów obydwu stron oraz zadbania o to, by strona działająca bez profesjonalnego pełnomocnika (radcy prawnego lub adwokata) miała świadomość wagi dokonywanych czynności. Wynika to z **zasady równości stron**.

Zasada koncentracji materiału dowodowego ma na celu przeciwdziałanie przedłużaniu się postępowania. Sąd powinien dążyć do rozstrzygnięcia sprawy na pierwszym posiedzeniu, jeśli jest to możliwe, bez szkody dla wyjaśnienia sprawy. W praktyce to rzadko się zdarza; sąd dysponuje jednak instrumentami, które mają dyscyplinować strony. Sąd wzywa strony oraz świadków do stawienia na rozprawach, wyznacza terminy składania przez strony pism procesowych oraz nakłada kary za niewłaściwe postępowanie, na przykład **karę grzywny** za niestawienie na rozprawie.

Jedną z najważniejszych zasad postępowania cywilnego jest **zasada kontradiktoryjności**, nazywana też zasadą sporności. Zakłada ona, że to strony mają obowiązek udowodnienia swoich racji.

Jako strona w postępowaniu cywilnym, powinieneś wskazywać fakty i dowody pomocne przy rozstrzygnięciu sprawy.

Dzięki tym działaniom można ustalić prawdę w procesie. Sąd pełni tu funkcję arbitra, który wydaje wyrok. Dowód niewskazany przez stronę, sąd dopuszcza z urzędu (czyli z własnej inicjatywy) jedynie w wyjątkowych przypadkach.

Zasada dyspozytywności mówi natomiast, że postępowanie cywilne wszczynane jest zasadniczo na wniosek strony, poprzez wniesienie pozwu albo złożenie wniosku, a nie przez sąd z urzędu. Sąd rozpoznaje tylko żądania zgłoszone przez strony. Wyjątek stanowią na przykład sprawy rodzinne.

Rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie. Gwarantuje to Kodeks postępowania cywilnego oraz Konstytucja. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać ich kopie i odpisy. **Zasada jawności** umożliwia uczestnictwo w rozprawach nie tylko stronom bezpośrednio zainteresowanym rozstrzygnięciem, ale również pełnoletnim osobom postronnym. Osoby trzecie nie mają jednak dostępu do akt sprawy, nie mogą występować o ich kopie. Zasada jawności jest w pewnych przypadkach wyłączona. W przypadku, gdy publiczne rozpoznanie sprawy zagraża na przykład moralności, posiedzenie odbywa się przy drzwiach zamkniętych. W posiedzeniu uczestniczy wtedy zamknięty krąg osób, w tym strony i pełnomocnicy, prokurator oraz osoby zaufania, po dwie z każdej strony.

Wyrok zawsze ogłasza się publicznie.

ZASADY POSTĘPOWANIA CYWILNEGO:

1. PRAWDY
2. RÓWNOŚCI STRON
3. KONCENTRACJI MATERIAŁU DOWODOWEGO
4. KONTRADYKTORYJNOŚCI
5. DYSPOZYTYWNOŚCI
6. JAWNOŚCI
7. USTNOŚCI
8. BEZPOŚREDNIOŚCI
9. FORMALIZMU PROCESOWEGO

Zgodnie z **zasadą ustności** strony przede wszystkim ustnie, na rozprawie zgłaszają swoje wnioski, twierdzenia oraz dowody, a także ustosunkowują się do twierdzeń strony przeciwnej. Wyrażenie stanowiska następuje również w pismach procesowych.

Zasada bezpośredniości mówi o tym, że postępowanie dowodowe powinno odbywać się przed sądem orzekającym. Bezpośredni kontakt sądu z dowodami pozwala na ich pełną ocenę.

Zasada formalizmu procesowego stanowi, iż postępowanie cywilne oraz czynności dokonywane przed sądem są określone przez przepisy prawne i toczą się według ustalonych reguł.

Jakie są tryby postępowania cywilnego?

Dwa podstawowe tryby w jakich rozpoznawane są sprawy to **postępowanie procesowe** i **postępowanie nieprocesowe**. Są to równorzędne rodzaje postępowań, a orzeczenia w nich zapadłe mają tę samą wagę. Postępowania mają wiele elementów wspólnych, jednak występuje pomiędzy nimi również sporo różnic. Zasadą jest rozpoznawanie spraw w procesie.

Co charakteryzuje postępowanie procesowe?

Postępowanie procesowe zostaje wszczęte na skutek złożenia **pozwu**, który jest **pierwszym pismem procesowym** w sprawie. W pozwie powinien wskazać dane sądu, do którego kierujesz pismo oraz określić strony postępowania (m.in. imię, nazwisko, nazwę, adres). Musisz w nim jasno napisać: czego się domagasz i przedstawić dowody

(dokumenty, świadków) na poparcie swojego żądania. Pozew powinien być podpisany. Na końcu pisma pamiętaj, by wymienić załączniki.

Podmiot wnoszący pozew i zwracający się do sądu o udzielenie ochrony to **powód**. Podmiot przeciwko któremu pismo zostało wniesione, do którego skierowane jest roszczenie, to **pozwany**. Bohater naszego komiksu – Jerzyk, który domaga się wypłaty wynagrodzenia będzie więc powodem, a pracodawca, który nie wypłacił mu wynagrodzenia – pozwanym.

Pozew może złożyć każdy, kto posiada **zdolność procesową**, o której dowiesz się w dalszej części tekstu.

W postępowaniu procesowym sąd rozstrzyga sprawę merytorycznie wydając **wyrok** lub **nakaz zapłaty**. Zdarza się jednak, że sąd wydaje również **postanowienia**. Dotyczą one kwestii proceduralnych, na przykład postanowienie o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka. Każdy wyrok powinien zawierać oznaczenie sądu, który go wydał, sędziego, ławników i protokolanta, datę oraz miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, sygnaturę sprawy, dane stron postępowania oraz określenie rodzaju sprawy i jej rozstrzygnięcie. Wyroki są wydawane w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Ponieważ postępowanie sądowe w Polsce jest **dwuinstancyjne**, od wyroku stronie niezadowolonej z rozstrzygnięcia, przysługuje **apelacja**. Jest to środek zaskarżenia, w którym strona podnosi wszelkie nieprawidłowości, które w jej ocenie wystąpiły w trakcie postępowania w pierwszej instancji. Apelację składa się do sądu wyższej instancji, za

Aby zobaczyć jak wygląda wyrok zajrzyj na płytę z materiałami audiowizualnymi.

pośrednictwem sądu I instancji. **Termin na złożenie apelacji to 14 dni od daty doręczenia stronie wyroku z uzasadnieniem.** Zapamiętaj, że w postępowaniu cywilnym występują również inne środki zaskarżenia, między innymi **zażalenie** oraz **skarga kasacyjna**.

Zażalenie to środek odwoławczy od orzeczeń, które nie rozstrzygają istoty sprawy. Jeśli więc wniosłeś o zwolnienie od kosztów sądowych, a sąd postanowieniem oddalił Twój wniosek, możesz wnieść zażalenie. **Masz na to 7 dni.**

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, który przysługuje stronie od rozstrzygnięcia sądu II instancji. Skargi kasacyjne są przez strony składane zdecydowanie rzadziej niż apelacje z uwagi na ograniczenia wprowadzone przez przepisy.

Składając środki odwoławcze musisz przestrzegać terminów do ich złożenia. Pismo złożone po terminie sąd odrzuci i nie zostanie ono rozpoznane.

Innym typem rozstrzygnięć niż wyroki – są **nakazy zapłaty**. Kodeks postępowania cywilnego przewiduje, że w niektórych rodzajach spraw, w szczególności dotyczących roszczeń pieniężnych, w których powód przedstawia dowody potwierdzające jego żądanie w sposób bardzo przekonujący – sąd wydaje nakaz zapłaty. Jest to orzeczenie sądowe wydawane na posiedzeniu bez udziału stron, (tzw. **posiedzenie**

niejawne) wyłącznie na podstawie pozwu i załączonych do niego dokumentów. Sąd wydając nakaz zapłaty orzeka zgodnie z żądaniem powoda. Orzeczenie przesyła się powodowi i pozwanemu. Ten ostatni może w wyznaczonym terminie wnieść środek zaskarżenia.

Jeżeli pozwany nie odbierze doręczanego pisma z sądu albo nie zaskarży go w terminie, **nakaz zapłaty ma skutki prawomocnego wyroku i może po nadaniu mu przez sąd klauzuli wykonalności, stanowić podstawę egzekucji**, czyli przymusowego egzekwowania zasądzonych roszczeń. Bardzo ważne jest odbieranie korespondencji; masz wtedy możliwość obrony swoich praw, korzystając ze środków, które przewiduje prawo. Musisz przy tym pamiętać, że brak odbioru korespondencji nie skutkuje wcale brakiem doręczenia! Przepisy przewidują, że jeśli w ciągu określonego terminu od zawiadomienia o korespondencji nie odbierzesz listu, został on **skutecznie doręczony!** Szerzej o tym powiemy w kolejnych podrozdziałach.

W ramach postępowania procesowego sąd rozpatruje między innymi sprawy o zapłatę, sprawy o rozwód czy o naruszenie posiadania.

CZŁOWIEKU! ZAPAMIĘTAJ!

Odbieraj korespondencję, masz wtedy możliwość obrony swoich praw, korzystając ze środków jakie daje prawo!

TAK TO WYGLĄDA W PRAKTYCE: przykład pozwu o zapłatę

Łódź, dnia 28 września 2014 r.

Sąd Rejonowy dla Łodzi - Śródmieścia w Łodzi
 X Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
 ul. Kopcińskiego 56
 90-928 Łódź

Powód: Jerzy Kosowski
 ul. Wierzbowa 5
 90-227 Łódź
 PESEL 91111757869

Pozwany: Smaczny Catering sp. z o.o.
 ul. Sienkiewicza 108
 90-363 Łódź

Wartość przedmiotu sporu: 10.500 zł
 (słownie: dziesięć tysięcy pięćset złotych)

POZEW O ZAPŁATĘ WYNAGRODZENIA ZA PRACĘ

Wnoszę o:

1. zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 10.500 zł (dziesięć tysięcy pięćset złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od kwoty:
  - 3.500 zł od dnia 11 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty
  - 3.500 zł od dnia 11 lipca 2014 r. do dnia zapłaty
  - 3.500 zł od dnia 11 sierpnia 2014 r. do dnia zapłaty
2. zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu;
3. nadanie wyrokowi klauzuli natychmiastowej wykonalności;
4. rozpoznanie sprawy także pod nieobecność powoda.
5. przeprowadzenie dowodów wskazanych w treści niniejszego pisma, w tym dowodów z zeznań świadka Marioli Bończyk, zam. ul. Wysoka 15, 90-023 Łódź.

UZASADNIENIE

W marcu 2014 roku powód został zatrudniony przez pozwaną spółkę na stanowisku kelnera na czas określony 1 roku w pełnym wymiarze czasu pracy. Kwota umówionego wynagrodzenia wynosiła 3.500 zł miesięcznie.

Dowód: *Umowa o pracę z dnia 1 marca 2014 roku*

Za pracę od maja 2014 roku do lipca 2014 roku pozwany nie wypłacał powodowi wynagrodzenia. Powód wielokrotnie próbował porozumieć się z pozwanym. Świadkiem prób była pracownica pozwanego Mariola Bończyk.

Dowód: *Zeznania świadka Marioli Bończyk, przesłuchanie stron.*

Powód wystosował również wezwanie do zapłaty pod rygorem wniesienia sprawy na drogę sądową, które pozwany odebrał.

Dowód: *Wezwanie do zapłaty z dnia 14 września 2014 roku wraz z potwierdzeniem odbioru.*

Powód do dnia dzisiejszego nie otrzymał wynagrodzenia od pozwanego.

Mając na uwadze wnoszę jak w *petitum* pozwu.

Jerzy Kosowski

Załączniki:

1. odpis pozwu wraz z załącznikami dla strony pozwanej;
2. załączniki wskazane w treści pozwu.

- Termin złożenia apelacji to 14 dni od daty doręczenia stronie wyroku z uzasadnieniem.
- Termin do wniesienia zażalenia wynosi 7 dni.

Co charakteryzuje postępowanie nieprocesowe?

Postępowanie nieprocesowe wszczyna złożenie **wniosku**, który jest odpowiednikiem pozwu. Składa go osoba, której zależy na przeprowadzeniu postępowania i rozstrzygnięciu sprawy. W wyjątkowych przypadkach, na przykład w sprawach opiekuńczych postępowanie może zostać wszczęte przez sąd z urzędu.

Strona składająca wniosek to **wnioskodawca**. Pozostali zainteresowani w sprawie to **uczestnicy postępowania**.

Postępowanie nieprocesowe kończy się wydaniem **postanowienia**, które strona niezadowolona z rozstrzygnięcia może zaskarżyć **apelacją**.

W postępowaniu nieprocesowym rozpoznawane są, między innymi sprawy o przysposobienie (adopcję), dotyczące nieruchomości – zniesienie współwłasności, czy sprawy z zakresu prawa spadkowego.

Kto może występować w procesie cywilnym?

Określiśmy już jak nazywają się osoby, które biorą udział w postępowaniu cywilnym.

Wiesz już kim jest powód, pozwany czy uczestnik postępowania. Czas zastanowić się nad tym, czy musisz spełniać jakieś wymogi, by stać się jednym z aktorów spektaklu, który odbywa się na sali sądowej? W procesie cywilnym może występować osoba, która ma tak zwaną **zdolność sądową**. Czy pamiętasz jak omawiając pojęcie zdolności do czynności prawnych, wspominaliśmy o zdolności prawnej? Zdolność sądowa jest z nią ściśle powiązana!

Każdy podmiot, który ma zdolność prawną, posiada również zdolność sądową.

	POSTĘPOWANIE PROCESOWE	POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE
1. STRONY POSTĘPOWANIA	Powód Pozwany	Wnioskodawca Uczestnicy postępowania
2. PISMO WSZCZYNAJĄCE POSTĘPOWANIE	Pozew	Wniosek
3. FORMA ROZSTRZYgniĘCIA	Wyrok Nakaz zapłaty	Postanowienie
4. ŚRODEK ODWOŁAWCZY OD ROZSTRZYgniĘCIA	Apelacja	Apelacja

Może ją mieć każda osoba fizyczna i prawna. Oznacza to, że każdy może występować w postępowaniu cywilnym jako strona. Czy to oznacza, że może dokonywać w postępowaniu skutecznie wszystkich czynności? Nie! Do tego konieczna jest **zdolność procesowa**.

Czym jest zdolność procesowa?

Zdolność procesowa to możliwość samodzielnego dokonywania **czynności procesowych**. Osoba, która ma zdolność procesową może występować w sądzie, zgłaszać **dowody** (na przykład wnosić o przesłuchanie świadków) czy składać **pisma procesowe** w sprawie.

Osoba, która ma zdolność procesową może również dokonywać tych czynności przez ustanowionego przez siebie **pełnomocnika**. Pełnomocnikiem w postępowaniu cywilnym może być przede wszystkim radca prawny lub adwokat. Wśród osób uprawnionych do reprezentacji strony są również rodzice, małżonek, rodzeństwo czy zstępni (czyli np. syn lub córka). Pełnomocnikiem osoby prawnej może być również jej pracownik. Pełnomocnik działa w sądzie na podstawie udzielonego mu pełnomocnictwa.

**Pełnomocnictwo
to dokument, który określa
kto jest upoważniony
do działania,
w jakiej sprawie i w jakim
zakresie.**

Pełnomocnik jest zobowiązany przedstawić sądowi pełnomocnictwo przy pierwszej czynności procesowej, czyli na przykład w sytuacji, gdy wysyła do sądu w imieniu swojego mocodawcy pismo procesowe lub występuje na rozprawie.

Aby zobaczyć jak wygląda pełnomocnictwo w postępowaniu cywilnym, zajrzyj na płytę z materiałami audiowizualnymi.

Zdolność procesowa, tak ważna w postępowaniu cywilnym, jest ściśle związana ze **zdolnością do czynności prawnych**. Zdolność do czynności procesowych mają przede wszystkim podmioty, którym przysługuje pełna zdolność do czynności prawnych (np. osoba pełnoletnia, spółka jawna, spółdzielnia).

Wcześniej ustaliliśmy, że z uwagi na Twój wiek, przysługuje Ci ograniczona zdolność do czynności prawnych. Pewnie więc zastanawiasz się, czy możesz w związku z tym dokonywać pewnych czynności procesowych? Kodeks postępowania cywilnego stanowi, że tak. **Osoba fizyczna ma zdolność procesową w tych sprawach, w których ma zdolność do czynności prawnych.** Co to oznacza w praktyce?

Osoba z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych może na przykład **samodzielnie zawierać umowy dotyczące drobnych, bieżących spraw życia codziennego**. Chodzi tutaj na przykład o zakupy artykułów spożywczych czy korzystanie ze środków komunikacji miejskiej. Osoba z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych może również samodzielnie kupić bilet

na imprezę sportową czy kulturalną i w niej uczestniczyć. W tych sprawach przysługuje też zdolność procesowa.

Zdolność procesową mają też młodzi rodzice dziecka, którzy ukończyli 16 lat i nie są całkowicie ubezwłasnowolnieni, w sprawach związanych z uregulowaniem jego sytuacji prawnej. Chodzi tu na przykład o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka. W tych sprawach młodzi rodzice mogą samodzielnie podejmować wszystkie czynności procesowe, a także ustanawiać pełnomocnika procesowego (na przykład radcę prawnego lub adwokata).

Dzięki zdolności procesowej, w powyższych sprawach osoby z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych mogą samodzielnie występować przed sądem. Mogą więc samodzielnie podejmować czynności, takie jak wytaczanie powództw, zaskarżanie orzeczeń sądowych czy składanie przed sądem wszelkiego rodzaju oświadczeń czy wniosków.

CIEKAWOSTKA:

Na sali rozpraw powód zajmuje miejsce po prawej stronie sędziego, który przewodniczy rozprawie; pozwany - po lewej.

Jak wygląda rozprawa?

Na rozprawę składają się czynności podejmowane na sali sądowej w celu rozpoznania sprawy. Termin rozprawy wyznacza **przewodniczący** – czyli sędzia prowadzący sprawę. Przed rozprawą przewodniczący wydaje zarządzenia przygotowujące rozprawę. Może on w szczególności wezwać do stawienia się strony, świadków, **biegłych** (osoby posiadające specjalistyczną wiedzę na określony temat) bądź zarządzić przedstawienie określonych dokumentów. Po wywołaniu na korytarzu sądowym sprawy, strony – w pierwszej kolejności powód, a następnie pozwany – zgłaszają ustnie swoje żądania i wnioski oraz przedstawiają twierdzenia i dowody na ich poparcie.

Sąd poprzez zadawanie pytań stronom chce wyjaśnić ważne okoliczności dotyczące sprawy. Następnie, jeśli zaistnieje taka potrzeba, a strony zgłosiły stosowne **wnioski** – sąd przeprowadza dowód z zeznań świadków, zadając im pytania. Pytania mogą zadawać również strony. Z przebiegu posiedzenia jawnego protokolant sporządza protokół pod kierunkiem **sędziego przewodniczącego**.

Protokół jest sporządzony w formie pisemnej bądź za pomocą urządzenia nagrywającego dźwięk albo obraz i dźwięk.

Rozprawa odbywa się **zgodnie z zasadami procedury cywilnej**, które omówiliśmy wcześniej, takimi jak zasada jawności, zasada ustności, zasada bezpośredniości oraz zasada równości stron. Po przeprowadzeniu dowodów i udzieleniu głosu końcowego stronom, sąd zamyka rozprawę. Następnie udaje się na naradę

i wydaje **wyrok** w sprawie. **Sąd ogłasza wyrok publicznie**. Wyrok staje się prawomocny, gdy nie przysługuje w stosunku do niego środek odwoławczy, ani środek zaskarżenia. Na podstawie prawomocnego wyroku, po nadaniu mu klauzuli wykonalności, komornik może prowadzić egzekucję.

CIEKAWOSTKA:

Wokanda - zestawienie spraw rozpoznawanych przez sąd danego dnia, wywieszane na drzwiach sali rozpraw.

§ Art. 45. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., zwanej dalej Konstytucją:

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.
2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.

§ Art. 176 Konstytucji:

1. Postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. (...).

§ Art. 65 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego :

- § 1. Zdolność do czynności procesowych (zdolność procesową) mają osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1°.
- § 2. Osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie.

PODSTAWA:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz.483 ze zm.).

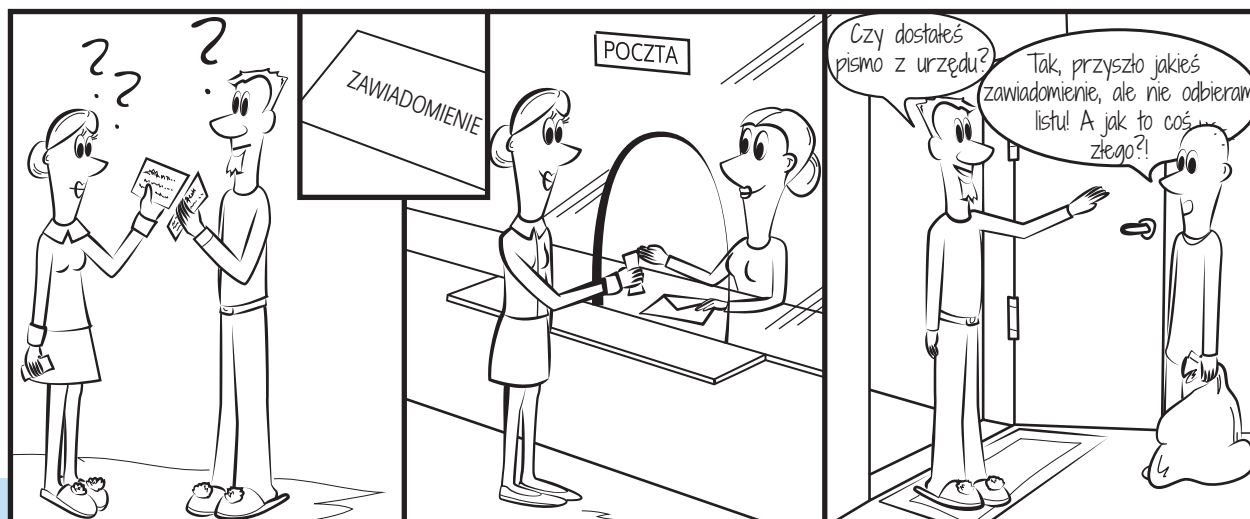
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz.296 ze zm.).

WARTO ZAJRZEĆ:

- płyta z materiałami audiowizualnymi - przykład wyroku, przykład pełnomocnictwa.

2. POSTĘPOWANIE ADMINISTRACYJNE

Rodzice Julki i Antka, tata Adam oraz mama Jola otrzymali zawiadomienia o czekającej na nich korespondencji z Urzędu Miasta. Obydwoje odebrali listy. Sąsiad Andrzej również otrzymał zawiadomienie, jednak nie lubi dostawać korespondencji urzędowej, więc nie odebrał listu. Uznał, że skoro nie odebrał listu, to urząd potraktuje tę sytuację tak, jakby korespondencja nie dotarła do adresata. Czy słusznie?

Często zdarza się, że ludzie nie odbierają adresowanej do nich korespondencji z urzędów i sądów. Obawiają się, że takie listy będą oznaczały kłopoty. Wydaje im się, że jeśli nie odbiorą listu to ich unikną. Takie myślenie jest błędem i skutkuje pozbawieniem możliwości obrony swoich praw. Przekonasz się o tym czytając poniższy tekst.

Czym jest procedura administracyjna?

Korespondencję urzędową otrzymujemy zwykle, gdy wszczęto postępowanie administracyjne. Jest ono uregulowane przede wszystkim w Kodeksie postępowania administracyjnego. Procedura administracyjna reguluje zasady postępowania organów

administracji publicznej. Są nimi na przykład dyrektor szkoły, kurator oświaty czy Minister Zdrowia. Organami administracji publicznej są też wojewodowie czy organy jednostek samorządu terytorialnego (między innymi organy gminy, powiatu, wójt, burmistrz, prezydent miasta czy starosta).

W kodeksie uregulowano cztery typy postępowań:

- **ogólne**, którego przedmiotem jest indywidualna sprawa rozstrzygana w drodze decyzji administracyjnej (na przykład postępowanie w sprawie skreślenia ucznia z listy uczniów),
- **w sprawach sporów o właściwość**, których przedmiotem jest rozstrzygnięcie, który organ jest właściwy dla rozstrzygnięcia danej sprawy,

- **w sprawach skarg i wniosków** składanych przez obywateli na organy administracji lub ich pracowników (na przykład skarga na przewlekłe załatwianie sprawy albo skarga rodzica ucznia na dyrektora szkoły),
- **w sprawach wydawania zaświadczeń** (na przykład zaświadczenie o ukończeniu szkoły albo zaświadczenie o niezaleganiu w podatkach).

Postępowanie administracyjne obejmuje również postępowania **szczególne**, na przykład postępowanie podatkowe, egzekucyjne oraz sądowo-administracyjne. Przedmiotem naszych zainteresowań, w związku z problemem przedstawionym na początku podrozdziału będzie postępowanie ogólne, dotyczące indywidualnej sprawy, rozstrzyganej w drodze decyzji administracyjnej.

Według jakich zasad toczy się postępowanie administracyjne?

W postępowaniu administracyjnym, podobnie jak w postępowaniu cywilnym, obowiązują określone zasady, które wyznaczają reguły toku postępowania.

Zgodnie z **zasadą praworządności** organy administracji publicznej działają na podstawie przepisów prawa.

Zasada prawdy obiektywnej polega na tym, że organy prowadząc postępowanie powinny podejmować działania w celu wyjaśnienia stanu faktycznego sprawy. Na wniosek stron lub z urzędu powinny zebrać i wnikliwie rozpatrzeć cały materiał dowodowy. Muszą przy tym załatwić sprawę mając na względzie interesy obywateli.

Kolejną z zasad jest **zasada pogłębiania**

zaufania obywateli do działań organów administracji publicznej. Organy powinny działać uczciwie, nie nadużywać swoich uprawnień. Powinny również zapewnić stronom możliwość aktywności, co z kolei wynika z **zasady czynnego udziału stron w postępowaniu.** Dzięki ostatniej z zasad, strony przed wydaniem decyzji, mogą wypowiedzieć się na temat zebranych w sprawie dowodów czy zgłoszonych żądań.

Organy powinny informować strony o wszystkich okolicznościach, które mogą mieć wpływ na określenie ich praw i obowiązków (**zasada udzielania informacji**). Udzielają stronom również wyjaśnień i wskazówek, by nie poniosły szkody z powodu niezajomości prawa. Na przykład w decyzji administracyjnej organ powinien pouczyć o dopuszczalności i trybie wniesienia odwołania albo powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego. Dlatego tak ważne jest dokładne czytanie doręczanych pism oraz zawartych w nich pouczeń.

W postępowaniu administracyjnym, w przeciwieństwie do postępowania cywilnego, obowiązuje **zasada pisemności.** Sprawy należy załatwiać w formie pisemnej, a w formie ustnej, jeśli przemawia za tym interes strony.

Zgodnie z **zasadą dwuinstancyjności** postępowanie administracyjne jest dwuinstancyjne, czyli toczy się początkowo przed organem I instancji, a później na skutek złożenia środka odwoławczego – przed organem II instancji.

Zasada **trwałości decyzji ostatecznych** stanowi natomiast, że decyzje, od których nie służy odwołanie w administracyjnym toku instancji lub wniosek o ponowne

rozpatrzenie sprawy – są ostateczne.

ZASADY POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO:

1. PRAWORZĄDNOŚCI
2. PRAWDY OBIEKTYWNEJ
3. POGŁĘBIANIA ZAUFANIA OBYWATELI DO DZIAŁAŃ ORGANÓW ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ
4. UDZIELANIA INFORMACJI
5. CZYNNEGO UDZIAŁU STRON W POSTĘPOWANIU
6. PISEMNOŚCI
7. DWUINSTANCYJNOŚCI
8. TRWAŁOŚCI DECYZJI OSTATECZNYCH

Kto występuje w postępowaniu administracyjnym?

Postępowanie toczy się przed organem administracji publicznej (na przykład dyrektorem szkoły czy prezydentem miasta). Stronami w postępowaniu administracyjnym mogą być przede wszystkim osoby fizyczne oraz osoby prawne.

Zgodnie z kodeksem - stroną jest każdy, czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie, albo każdy kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek.

Zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych stron ocenia się zwykle według przepisów prawa cywilnego. Jeśli osoba nie posiada zdolności do czynności prawnych, działa za nią **przedstawiciel ustawowy**. W Twoim wypadku to rodzice lub opiekun.

Strona może też działać przez swojego **pełnomocnika**, chyba że charakter czynności wymaga osobistego działania (na przykład przeprowadzenie dowodu z przesłuchania strony). Pełnomocnikiem może być osoba fizyczna, która posiada zdolność do czynności prawnych. Ustawodawca nie wymaga, by pełnomocnik dysponował szczególnymi umiejętnościami. Nie musi on zawodowo zajmować się reprezentowaniem stron w postępowaniach administracyjnych, jako radca prawny lub adwokat. Pełnomocnika, który będzie działał za Ciebie w postępowaniu może ustanowić Twój rodzic lub opiekun.

- Jedyny warunek, który musi spełnić pełnomocnik strony to posiadanie zdolności do czynności prawnych.

- **Pełnomocnictwo powinno być udzielone na piśmie, w formie dokumentu elektronicznego lub zgłoszone do protokołu sądowego.**
- **Pełnomocnik powinien dołączyć do akt pełnomocnictwo w oryginale lub jego urzędowo poświadczony odpis.**

Państwo Poprawni zapoznali się z korespondencją z Urzędu Miasta. Okazało się, że organ wydał decyzję, w której określił warunki zabudowy dla wielkiego apartamentowca na sąsiedniej działce. Pan Adam i pani Jola zastanawiają się, co mogą zrobić w takiej sytuacji.

? Jakie rozstrzygnięcia zapadają w postępowaniu administracyjnym?

§ Organ administracji załatwia sprawę przez wydanie **decyzji**. Może w niej przyznać stronie określone uprawnienia (na przykład przyznać stypendium), bądź odmówić ich przyznania; może również cofnąć wcześniej przyznane uprawnienie. Decyzje mogą odnosić się również do obowiązków, to znaczy mogą stanowić o nałożeniu określonego obowiązku (na przykład decyzja o obowiązku odbycia praktyk zawodowych) bądź o jego cofnięciu. Każda decyzja powinna zawierać: oznaczenie organu administracji publicznej, datę jej wydania, oznaczenie sprawy, oznaczenie strony lub stron, powołanie podstawy prawnej, rozstrzygnięcie, uzasadnienie faktyczne i prawne. Powinna zawierać również **pouczenie** czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie, podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego osoby, która ją wydała.

Aby zobaczyć jak wygląda decyzja w postępowaniu administracyjnym, zajrzyj na płytę z materiałami audio-wizualnymi.

Decyzja, od której może być wniesione powództwo do sądu powszechnego lub skarga do sądu administracyjnego, powinna zawierać też pouczenie o dopuszczalności wniesienia powództwa lub skargi. Decyzję doręcza się stronom. W wyjątkowych sytuacjach decyzja może być ogłoszona ustnie. **Błędne pouczenie w decyzji o prawie odwołania albo wniesienia powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego – nie może szkodzić stronie, która zastosowała się do tego pouczenia.**

- W terminie 14 dni strona niezadowolona z rozstrzygnięcia może wnieść odwołanie.

Jeśli zatem państwo Poprawni otrzymali decyzję o warunkach zabudowy apartamentowca na sąsiadującej działce, mogą złożyć **odwołanie**. Składa się je do właściwego organu odwoławczego (organ II instancji) za pośrednictwem organu, który wydał decyzję (organ I instancji).

Odwołanie nie wymaga szczegółowego uzasadnienia.

Wystarczy, jeżeli z odwołania wynika, że strona nie jest zadowolona z wydanej decyzji. Przed upływem terminu do wniesienia odwołania – decyzja nie podlega wykonaniu, wniesienie go zwykle wstrzymuje wykonanie decyzji.

Zapamiętaj, że przy wnoszeniu odwołania bardzo ważne jest dochowanie terminu, który przewiduje ustawa. Na powyższe działanie masz **14 dni** od dnia odbioru korespondencji, która zawierała decyzję lub jej ogłoszenia. **Po upływie tego terminu decyzja organu I instancji staje się ostateczna**, a wniesienie odwołania jest bezskuteczne!

W postępowaniu administracyjnym organ administracji publicznej wydaje też **postanowienia**. Nie rozstrzygają one jednak istoty sprawy. Dotyczą na przykład ukarania świadka grzywną za niestawienie się na rozprawie. Od niektórych postanowień przysługuje **zażalenie**, które można wnieść w terminie **7 dni** za pośrednictwem organu, który wydał zaskarżone postanowienie.

DORĘCZENIA

W związku z wszczęciem postępowania często pojawia się konieczność dostarczania pism stronom postępowania. Przesyłki najczęściej doręcza **listonosz** lub pracownik organu administracji publicznej, przed którym toczy się postępowanie. Obecnie pisma można dostarczać również **drogą elektroniczną**. Dzieje się tak za zgodą strony lub na jej wniosek.

Jeśli strona działa przez przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika, to pisma należy doręczyć odpowiednio przedstawicielowi lub pełnomocnikowi. **Pisma doręcza się w mieszkaniu lub miejscu pracy**. Jeśli adresat jest nieobecny pismo doręcza się za pokwitowaniem dorostemu domownikowi, sąsiadowi lub dozorczy domu, pod warunkiem, że osoby te podjęły się oddania pisma adresatowi. O doręczeniu pisma sąsiadowi lub dozorczy zawiadamia się adresata, umieszczając **zawiadomienie** w skrzynce pocztowej lub, gdy to nie jest możliwe, w drzwiach mieszkania.

Często zdarza się, że organ doręcza nam bardzo ważne pisma.

Konieczne jest informowanie organu o każdej zmianie adresu, w tym również adresu elektronicznego.

W razie zaniedbania tego obowiązku, doręczenie pisma pod dotychczasowym adresem jest skuteczne.

Co to oznacza w praktyce? Jeśli jesteś stroną postępowania i przeprowadziłeś się, nie zawiadamiając o tym organu (sądu

lub urzędu), a ten wezwał Cię do udziału w czynności urzędowej, doręczenie na stary adres będzie skuteczne, tak jakbyś otrzymał pismo. Jeśli nie stawisz się na wezwanie możesz zostać ukarany przez organ przeprowadzający dowód **grzywną**. W ramach doręczeń funkcjonuje również tak zwane „**doręczenie zastępcze**”. Jeśli brak jest możliwości doręczenia korespondencji bezpośrednio adresatowi, albo pozostawienia jej dorostemu domownikowi urząd pocztowy lub urząd gminy przechowuje pismo przez okres 14 dni.

O powyższym fakcie adresat jest informowany w zawiadomieniu pozostawionym w skrzynce pocztowej albo w drzwiach mieszkania. Na odbiór pisma jest wtedy 7 dni, licząc od dnia pozostawienia zawiadomienia, tak zwanego awiza. W przypadku nieodebrania przesyłki w terminie, pozostawia się powtórne zawiadomienie o możliwości odbioru w terminie nie dłuższym niż 14 dni od daty pierwszego zawiadomienia (powtórne awizo). Doręczenie uważa się za dokonane z upływem 14 dnia od daty pierwszego zawiadomienia, a pismo pozostawia się w aktach sprawy.

Odnosząc się do naszego przykładu, pomimo że sąsiad Antka i Julki – pan Andrzej, nie odebrał korespondencji z urzędu, organ uzna, że została mu skutecznie doręczona. Jeśli zatem pismo stanowiło decyzję administracyjną, z upływem ostatniego dnia do odbioru korespondencji zaczął biec termin do wniesienia odwołania od decyzji.

CZŁOWIEKU! ZAPAMIĘTAJ!

Nieodebranie pisma urzędowego lub sądowego w terminie 14 dni od pozostawienia w skrzynce pocztowej pierwszego awiza

oznacza jego skuteczne doręczenie!

Nie odbierając korespondencji i nie zapoznając się z jej treścią w odpowiednim terminie, pan Andrzej pozbawił się możliwości obrony swoich praw i wniesienia odwołania od niekorzystnego dla niego rozstrzygnięcia. Gdyby zatem rodzice Antka i Julki nie odebrali korespondencji i nie wniesli w terminie odwołania, na działce sąsiadującej z domem pani Joli oraz pana Adama i domem pana Andrzeja najprawdopodobniej powstałby wielki wieżowiec.

Doręczenie zastępcze, o którym tu mowa nie nastąpi, jeśli wystąpią błędy w doręczeniu. Najczęstszym błędem jest wysłanie korespondencji na zły adres. W takim wypadku, jeśli w piśmie wyznaczono terminy które już minęły, adresat może wystąpić do sądu z **wnioskiem o przywrócenie terminu**. Z takim wnioskiem możesz wystąpić również gdy korespondencja nie została Tobie doręczona, ponieważ byłeś na wakacjach lub w szpitalu.

Podobne zasady obowiązują w postępowaniu cywilnym. Aby być świadomym obywatelem, dbającym o swoje prawa, powinieneś wiedzieć – jaką korespondencję kieruje do Ciebie sąd lub urząd, uważnie zapoznać się z jej treścią oraz ewentualnymi pouczeniami o środkach zaskarżenia. Kiedy rozstrzygnięcie jest dla Ciebie krzywdzące powinieneś złożyć we właściwym terminie środek zaskarżenia, który umożliwi walkę o ochronę Twoich praw.

§ Art. 9 Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks postępowania administracyjnego, zwanej dalej Kodeksem postępowania administracyjnego:

Organy administracji publicznej są obowiązane do należytego i wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego. Organy czuwają nad tym, aby strony i inne osoby uczestniczące w postępowaniu nie poniosły szkody z powodu niezajomości prawa, i w tym celu udzielają im niezbędnych wyjaśnień i wskazówek.

§ Art. 44 Kodeksu postępowania administracyjnego:

§ 1. W razie niemożności doręczenia pisma w sposób wskazany w art. 42 i 43:

1) operator pocztowy w rozumieniu ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. - Prawo pocztowe przechowuje pismo przez okres 14 dni w swojej placówce pocztowej - w przypadku doręczania pisma przez operatora pocztowego;

2) pismo składa się na okres czternastu dni w urzędzie właściwej gminy (miasta) - w przypadku doręczania pisma przez pracownika urzędu gminy (miasta) lub upoważnioną osobę lub organ.

§ 2. Zawiadomienie o pozostawieniu pisma wraz z informacją o możliwości jego odbioru w terminie siedmiu dni, licząc od dnia pozostawienia zawiadomienia w miejscu określonym w § 1, umieszcza się w oddawczej skrzynce pocztowej lub, gdy nie jest to możliwe, na drzwiach mieszkania adresata, jego biura lub innego pomieszczenia, w którym adresat wykonuje swoje czynności zawodowe, bądź w widocznym miejscu przy wejściu na posesję adresata.

§ 3. W przypadku niepodjęcia przesyłki w terminie, o którym mowa w § 2, pozostawia się powtórne zawiadomienie o możliwości odbioru przesyłki w terminie nie dłuższym niż czternaście dni od daty pierwszego zawiadomienia.

§ 4. Doręczenie uważa się za dokonane z upływem ostatniego dnia okresu, o którym mowa w § 1, a pismo pozostawia się w aktach sprawy.

§ Art. 112 Kodeksu postępowania administracyjnego:

Błędne pouczenie w decyzji co do prawa odwołania albo wniesienia powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego nie może szkodzić stronie, która zastosowała się do tego pouczenia.

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. Nr 30, poz. 168 ze zm.).

WARTO ZAJRZEĆ:

- płyta z materiałami audiowizualnymi - przykład decyzji.

3. POSTĘPOWANIE KARNE

Franek 17-latek, którego Antek zna z podstawówki jest łobuzem. Chłopak często pije alkohol i ma problemy z prawem. Antek jest świadkiem sytuacji, w której Franek grożąc dziewczynie nożem, zmusza ją do oddania laptopa. Dzwoni po policję, która szybko ujmuje sprawcę.

Kilka słów o przestępstwie...

Czy zastanawiałeś się kiedyś czym jest przestępstwo? Czy każde zachowanie zabronione przez ustawy jest przestępstwem? Od kiedy młodzież ponosi odpowiedzialność karną? Podstawowym aktem prawnym, który udzieli odpowiedzi na te pytania jest **Kodeks karny**. Przydatne informacje znajdziesz również czytając ten tekst.

Przestępstwo to czyn zabroniony, zagrożony karą, bezprawny, zawiniony, który jest społecznie szkodliwy.

Czyn to zachowanie kierowane wolą człowieka, które może polegać zarówno

na **działaniu** jak i na **zaniechaniu**.

Do przestępstw, które można popełnić przez działanie, należą między innymi zabójstwo, kradzież czy handel ludźmi.

Przestępstwo przez zaniechanie człowiek popełnia, gdy ciążył na nim obowiązek określonego działania, a mimo tego nie podjął go, na przykład nie udzielając pierwszej pomocy.

Przestępstwo może być zbrodnią albo występkiem, w zależności od powagi sprawy. **Zbrodnią** są najcięższe przestępstwa, zagrożone surową karą - karą pozbawienia wolności przynajmniej 3 lat albo karą surowszą. Kara za popełnienie **występku** jest mniej surowa. To kara grzywny, kara ograniczenia wolności przekraczająca miesiąc albo kara pozbawienia wolności przekraczająca miesiąc.

Oprócz odpowiedzialności za przestępstwo,

prawo przewiduje też odpowiedzialność za **wykroczenia**. To na przykład zakłócenie porządku przez głośną imprezę, kąpiel w miejscu niedozwolonym czy prowadzenie pojazdu bez uprawnień.

Przestępstwa, z uwagi na sposób ścigania są dzielone na **przestępstwa ścigane z urzędu** oraz na **przestępstwa ścigane na wniosek**.

Przestępstwa ścigane z urzędu to przestępstwa, które są ścigane przez organy państwowe (policję lub prokuratora), niezależnie od tego czy żąda tego osoba pokrzywdzona. W tym przypadku organy są zobowiązane wszcząć postępowanie, po otrzymaniu wiarygodnej wiadomości o popełnieniu czynu zabronionego. Zdecydowana większość przestępstw jest ścigana właśnie w taki sposób. Przykładem może być tutaj zabójstwo, korupcja czy rozbój, czyli kradzież z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia.

W przypadku **przestępstw ściganych na wniosek** - oprócz informacji o przestępstwie konieczne jest również złożenie wniosku przez osobę pokrzywdzoną. Na wniosek pokrzywdzonego ścigane jest na przykład przestępstwo groźby karalnej.

Przestępstwa ścigane z urzędu i przestępstwa ścigane na wniosek to przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego. Oprócz nich wyróżnia się również **przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego**, które mogą być wszczęte tylko na podstawie aktu oskarżenia wniesionego przez pokrzywdzonego. Zatem to pokrzywdzony musi sporządzić akt oskarżenia i przedstawić sądowi dowody na jego poparcie. Do postępowania może przystąpić prokurator, jeśli uzna, że wymaga tego interes społeczny. Takich przestępstw jest mało. Przykładem

przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego jest zniesławienie, czyli pomówienie innej osoby o postępowanie, które może ją poniżyć w oczach opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego do wykonywania danego zawodu.

Odpowiedzialność karną ponosi nie tylko ten kto popełnia przestępstwo.

Karane są również działania, które zmierzają do popełnienia przestępstwa, które jednak nie następuje. To tak zwane **usiłowanie**. Występuje na przykład wtedy, gdy sprawca strzela do ofiary, ale nie trafia. Kodeks w przypadku niektórych przestępstw przewiduje również karanie za **przygotowanie**. Jest to etap poprzedzający usiłowanie i polega na podjęciu czynności, stwarzających odpowiednie warunki do dokonania przestępstwa. Chodzi na przykład o samo sporządzenie planu działania.

Odpowiedzialność karną ponosi m.in.:

- bezpośredni sprawca przestępstwa;
- osoba, która kieruje wykonaniem przestępstwa;
- osoba, która pomaga w popełnieniu przestępstwa np. dostarczając informację lub samochód (pomocnictwo);
- osoba, która nakłania do popełnienia przestępstwa (podżeganie).

Według Kodeksu karnego odpowiadają osoby, które popełniły przestępstwo po ukończeniu 17 lat. Po osiągnięciu tego wieku odpowiadasz więc karnie jak osoba dorosła. Za niektóre przestępstwa (np. zabójstwo człowieka, spowodowanie ciężkiego uszkodzenia

ciała) odpowiedzialność mogą ponosić osoby, które popełniły przestępstwo po ukończeniu 15 lat.

CZŁOWIEKU! ZAPAMIĘTAJ!

Nie musisz mieć ukończonych osiemnastu lat, żeby ponosić odpowiedzialność za swoje czyny!

Jakie kary za przestępstwa?

Za przestępstwa sąd może wymierzyć karę:

- grzywny,
- ograniczenia wolności,
- pozbawienia wolności,
- 25 lat pozbawienia wolności,
- dożywotniego pozbawienia wolności.

Kara **grzywny** to kara majątkowa, polegająca na obowiązku zapłaty przez skazanego określonej kwoty.

Kara **ograniczenia wolności** polega na wykonywaniu pracy na cele społeczne w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym. Zamiast pracy sąd może osobie zatrudnionej nakazać potrącenie od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę. W okresie odbywania tej kary skazany **nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu** oraz ma obowiązek

udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary.

Pozbawienie wolności polega na umieszczeniu skazanego w **zakładzie karnym**. Kara ta trwa najkrócej miesiąc, najdłużej 15 lat. Odrębnymi karami są **kary 25 lat pozbawienia wolności** oraz **dożywotnie pozbawienie wolności**.

Zapamiętaj, że na zasadach określonych w Kodeksie karnym odpowiada sprawca czynu zabronionego, który w chwili jego popełnienia miał ukończone 17 lat. Na podstawie prawa cywilnego taka osoba **nie jest pełnoletnia, co oznacza, że nie ma jeszcze pełnej zdolności do czynności prawnych**.

Postępowanie karne – cel i zasady.

Celem postępowania karnego jest wykrycie sprawcy i pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej.

Postępowanie karne powinno uwzględniać interesy pokrzywdzonego, a rozstrzygnięcie nastąpić w możliwie krótkim terminie.

Najważniejszym aktem prawnym jest tu Kodeks postępowania karnego.

To on określa między innymi prawa i obowiązki jakie spoczywają na organach postępowania (sądzie, prokuratorze), stronach i innych uczestnikach procesu. Podstawową zasadą procesu karnego jest **zasada domniemania niewinności**. Oznacza ona, że oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie

zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem. **Zasada in dubio pro reo** mówi, że w przypadku wystąpienia w sprawie wątpliwości, których nie można usunąć, należy je rozstrzygać na korzyść oskarżonego. Obydwie zasady są warunkiem prawidłowego funkcjonowania państwa oraz wymiaru sprawiedliwości.

Zgodnie z **zasadą kontradiktoryjności** strony postępowania powinny wskazywać dowody oraz argumenty na poparcie swego stanowiska. Rolą sądu jest rozstrzygnięcie sprawy, a nie podejmowanie za stronę inicjatywy dowodowej.

Podstawę wszelkich rozstrzygnięć w procesie karnym powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne (**zasada prawdy materialnej**).

Organy postępowania karnego stosują też **zasadę swobodnej oceny dowodów** oraz **zasadę obiektywizmu**. Pierwsza stanowi, że sąd, prokurator i funkcjonariusze policji nie są związani żadnym przepisami, które nakazują ocenianie dowodów w określony sposób. Sąd przy wydawaniu wyroku ocenia dowody swobodnie, z uwzględnieniem swojej wiedzy i doświadczenia życiowego.

Zgodnie z **zasadą obiektywizmu** organy, które prowadzą postępowanie powinny badać i uwzględniać okoliczności na korzyść oskarżonego, a także na jego niekorzyść. Nie mogą być do niego w żaden sposób uprzedzone lub negatywnie nastawione. W wykonywaniu swoich obowiązków powinny być **bezstronne**.

Zasada legalizmu mówi o tym, że gdy organy dowiedzą się o przestępstwie ściganym z urzędu (czyli z ich inicjatywy), powinny wszcząć i przeprowadzić postępowanie.

To on określa między innymi prawa

ZASADY POSTĘPOWANIA KARNEGO:

1. DOMNIEMANIA NIEWINNOŚCI
2. IN DUBIO PRO REO
3. KONTRADYKTORYJNOŚCI
4. PRAWDY MATERIALNEJ
5. SWOBODNEJ OCENY DOWODÓW
6. OBIEKTYWIZMU
7. LEGALIZMU
8. PRAWA DO OBRONY

i obowiązki jakie spoczywają na organach postępowania (sądzie, prokuratorze), stronach i innych uczestnikach procesu. Podstawową zasadą procesu karnego jest **zasada domniemania niewinności**. Oznacza ona, że oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie

Kto jest kim w procesie karnym.

W postępowaniu karnym, podobnie jak w przypadku postępowania administracyjnego i cywilnego występują **uczestnicy postępowania**. Przez swoje zachowania wpływają oni na przebieg toczącego się procesu. Uczestnicy procesu karnego to między innymi:

- obrońcy i pełnomocnicy;
- przedstawiciel społeczny;
- świadkowie, biegli;
- przedstawiciele ustawowi stron.

Organy postępowania prowadzą proces karny. Są uprawnione do wykonywania czynności procesowych, kierowania procesem oraz wydawania rozstrzygnięć. Mają one wpływ na ustalenie odpowiedzialności karnej oskarżonego oraz wymiar orzeczonej w postępowaniu kary.

Ponieważ postępowanie karne dzieli się na **postępowanie przygotowawcze** oraz **postępowanie sądowe** - organy odgrywają różne role w poszczególnych etapach postępowania.

W postępowaniu przygotowawczym najważniejszymi organami są w szczególności prokurator i policja, a w postępowaniu sądowym – sąd.

Prokurator przede wszystkim nadzoruje postępowanie przygotowawcze (w zakresie w jakim sam go nie prowadzi). Może wydawać polecenia policji i innym organom, które prowadzą śledztwo lub dochodzenie pod jego nadzorem.

Organem kierującym **postępowaniem sądowym** jest **niezawisły sąd**. To on rozstrzyga w postępowaniu. Istotną rolę w procesie karnym pełni również **policja**, która najczęściej prowadzi dochodzenie pod nadzorem prokuratora, przesłuchuje świadków i pokrzywdzonych, sporządza akt oskarżenia w dochodzeniu. Policja podejmuje działania w celu ujęcia sprawcy, udowodnienia mu winy i wykonania kary.

Strony postępowania to podmioty, którym przysługują przeciwstawne interesy.

Tak jak w postępowaniu cywilnym mówiliśmy o powodzie i pozwany, tak w postępowaniu karnym występuje **oskarżyciel** i **oskarżony**. Oskarżycielem jest organ, który wnosi akt oskarżenia.

Akt oskarżenia jest pismem procesowym, sporządzanym przez **prokuratora**

lub przez **policję**. Powinien on zawierać między innymi nazwę sądu, do którego jest wnoszony, imię i nazwisko oskarżonego, dokładne określenie zarzucanego mu czynu, z opisem - kiedy i w jaki sposób został popełniony. W akcie oskarżenia organ powinien wskazać też jaką szkodę wyrządził popełniony czyn oraz przepisy, które oskarżony naruszył. Akt oskarżenia do sądu wnosi **oskarżyciel publiczny**, czyli **prokurator**. Oprócz oskarżyciela publicznego w procesie karnym może działać również **oskarżyciel prywatny** oraz **oskarżyciel posiłkowy**.

Oskarżyciel prywatny to osoba pokrzywdzona przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego. Korzysta on z możliwości samodzielnego wniesienia i popierania oskarżenia. Oskarżycielem prywatnym może być na przykład osoba zniestawiona.

W sprawach ściganych z oskarżenia publicznego, na przykład rozbój, pokrzywdzony może występować w sądzie jako **oskarżyciel posiłkowy**. Działa wtedy wspólnie z prokuratorem lub zamiast niego. O tej możliwości prokurator powinien poinformować pokrzywdzonego. Jeśli pokrzywdzony nie zgłosi się do udziału w procesie jako oskarżyciel posiłkowy, wtedy nie ma w nim praw strony. Oznacza to, że nie może składać wniosków dowodowych (na przykład o przesłuchanie dodatkowych świadków) i nie ma wpływu na przebieg procesu. Postępowanie toczy się wtedy poza nim.

**Aby dochodzić swoich praw,
warto uczestniczyć w procesie
jako oskarżyciel posiłkowy.**

Omawiając pojęcie oskarżyciela wielokrotnie wspominaliśmy o osobie **pokrzywdzonej**, pewnie intuicyjnie rozumiesz to pojęcie, ma ono jednak również swoją kodeksową definicję.

**Pokrzywdzonym jest
w szczególności osoba fizyczna
lub prawna, której dobro
prawne zostało bezpośrednio
naruszone lub zagrożone
przez przestępstwo.**

Pokrzywdzonym może być również osoba, która nie ukończyła 18 lat. Nie może ona samodzielnie podejmować działań w procesie karnym. Wszelkie czynności wykonują zwykle za taką osobę rodzice lub opiekun albo osoby, pod których pieczęcią pokrzywdzony pozostaje. Gdyby więc Franek, łobuz z naszego komiksu, napadł na siostrę Antka - Julkę, wtedy dziewczynkę w postępowaniu przed prokuratorem i sądem reprezentowałiby rodzice. Każde z nich mogłoby działać samodzielnie.

Pokrzywdzony może występować w procesie karnym jako oskarżyciel posiłkowy albo oskarżyciel prywatny.

Omówiliśmy już stronę procesu karnego, która oskarża i jest pokrzywdzona przez przestępstwo. Teraz zajmiemy się stroną, której zarzuca się popełnienie czynu zabronionego.

Osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa może występować w procesie karnym jako podejrzany albo oskarżony. O podejrzanym mówimy, gdy zebrane dowody uzasadniają podejrzenie, że osoba popełniła przestępstwo. Wtedy proku-

rator w pierwszej kolejności wydaje postanowienie o przedstawieniu zarzutów. Jeśli więc istnieją dowody, że Franek (łobuz z naszego komiksu) ukradł dziewczynie laptopa, grożąc jej nożem, prokurator wyda postanowienie o przedstawieniu zarzutów. Wtedy Franek stanie się **podejrzany**. Gdy prokurator uzna, że są podstawy do wniesienia do sądu aktu oskarżenia, z chwilą wniesienia aktu Franek stanie się **oskarżony**.

Gdy sąd wyda w sprawie karnej prawomocny wyrok skazujący, wówczas oskarżony stanie się **skazany**. Jeśli skazano go na karę pozbawienia wolności zostanie umieszczony **w zakładzie karnym**. Podlegają one Ministrowi Sprawiedliwości i ze względu na stopień izolacji skazanego od społeczeństwa, dzielą się na zamknięte, półotwarte i otwarte.

**Oskarżonemu przysługuje
prawo do obrony.**

Obrońcą w postępowaniu karnym może być tylko osoba, która ma odpowiednie uprawnienia, tj. adwokat lub radca prawny.

Obrońcę ustanawia zwykle oskarżony. Może być on również wyznaczony przez sąd na wniosek oskarżonego (tzw. obrońca z urzędu). Obrońca może działać wyłącznie na korzyść oskarżonego, który zwykle sam decyduje o tym, czy chce mieć obrońcę. Upoważnienie do obrony może być udzielone na piśmie, albo do protokołu organu, który prowadzi postępowanie karne.

Czasami oskarżony musi mieć obrońcę. Dzieje się tak, przede wszystkim gdy:

- oskarżony nie ukończył 18 lat;
- oskarżony jest głuchy, niemy lub niewidomy;
- zachodzi wątpliwość, czy w czasie popełnienia przestępstwa oskarżony miał zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem;
- zachodzi wątpliwość, czy z uwagi na stan zdrowia psychicznego oskarżony może brać udział w postępowaniu i bronić się samodzielnie.

Przyjmuje się wtedy, że oskarżony nie może samodzielnie się bronić, dlatego ustanowienie obrońcy jest obowiązkowe.

Pełnomocnik w procesie karnym to adwokat lub radca prawny, ustanowiony przez osobę, która nie jest oskarżonym. Pełnomocnika może ustanowić na przykład oskarżyciel posiłkowy.

W procesie karnym występują też często **świadkowie** i **biegłi**. Pomagają oni wyjaśnić okoliczności sprawy. Świadkiem może być nie tylko osoba dorosła, ale również osoba, która nie ukończyła 18 lat. Więcej o zasadach przesłuchań małoletnich świadków i pokrzywdzonych dowiesz się w dalszej części tekstu.

Każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania. Jeśli świadek jest chory, lub z innych powodów nie może stawić się na wezwanie, można go przesłuchać w miejscu gdzie przebywa. Dzięki przesłuchaniu

świadków - policja, prokurator i sąd mogą ustalić ważne dla sprawy okoliczności.

Świadek musi mówić prawdę i nie może niczego ukrywać.

Powinien on możliwie najwierniej opowiedzieć o okolicznościach sprawy. Świadek nie powinien bać się używać zwrotów „wydaje mi się” lub „nie pamiętam dokładnie”, „nie wiem”. Dzięki tym sformułowaniom nie wprowadza w błąd sądu rozstrzygającego sprawę. Za pomocą zeznań innych świadków oraz analizy wszystkich dowodów, sąd będzie mógł ustalić najbardziej realny przebieg zdarzeń, które doprowadziły do przestępstwa. Gdy świadek nie rozumie pytania, powinien poprosić o sformułowanie go w sposób bardziej przystępny. Zdarza się, że organy postępują się terminologią prawniczą, która nie jest zrozumiała dla przeciętnego człowieka. Warto wtedy wyjaśnić wątpliwości.

Antek, który jest bohaterem naszej książki, był świadkiem napaści na dziewczynę. Chłopak zachował się prawidłowo, ponieważ zawiadomił o zdarzeniu policję. Jej zadaniem jest jak najszybsze ujęcie sprawcy. Po przybyciu na miejsce zdarzenia policjant ma obowiązek udzielić pokrzywdzonym pomocy, podjąć działania by zatrzymać sprawcę oraz zabezpieczyć miejsce zdarzenia. Policjant powinien też ustalić przebieg zdarzeń związanych z przestępstwem. W tym celu przesłuchuje świadków.

Policjant dokonujący **interwencji** musi przedstawić się, podając swój stopień, imię i nazwisko. Gdy jest nieumundurowany powinien pokazać swoją legitymację

służbową. Policjant w trakcie interwencji wyjaśnia też podstawę prawną swoich działań oraz w jakim celu podejmuje czynność. Gdy jesteś świadkiem przestępstwa, policjant ma prawo Cię wylegitymować. Oznacza to, że powinieneś pokazać mu dokument potwierdzający tożsamość, na przykład legitymację szkolną, a osoby starsze dowód osobisty czy prawo jazdy. W ten sposób policjant ustala między innymi Twoje imię i nazwisko oraz datę i miejsce urodzenia. Dane te są potrzebne by później wezwać Cię jako świadka zdarzenia.

Świadek jest najczęściej wzywany na przesłuchanie przez doręczenie mu wezwania, które powinno informować: kto wzywa (policja, prokurator czy sąd), w jakiej sprawie, w jakim charakterze, gdzie i kiedy ma stawić się adresat oraz czy stawiennictwo jest obowiązkowe. W przypadkach pilnych spraw wezwanie może nastąpić również telefonicznie.

Przed rozpoczęciem zeznań w sądzie świadek składa przyrzeczenie, powtarzając za sędzią formułę:

„Świadomy znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że będę mówił szczerą prawdę, niczego nie ukrywając z tego, co mi jest wiadome.”

Od odebrania przyrzeczenia od świadka można czasami odstąpić. Jeśli nie ukończyłeś 17 lat, sąd nie odbierze od Ciebie przyrzeczenia.

Przed rozpoczęciem przesłuchania organ uprzedza świadka o **odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy**. Jeśli świadek jest przesłuchiwany przez policję lub prokuratora (w postępowaniu przygotowawczym) musi podpisać oświadczenie, że został

uprzedzony o takiej odpowiedzialności.

Przesłuchanie rozpoczyna się od pytań o dane osoby przesłuchiwanej - imię i nazwisko, wiek, zajęcie, adres, stosunek do stron (czy jest rodziną). Organ pyta też, czy osoba była wcześniej karana za składanie fałszywych zeznań. Następnie świadek zeznaje o okolicznościach ważnych dla sprawy.

Niektóre osoby nie mogą być świadkami. Dotyczy to na przykład obrońcy (adwokata lub radcy prawnego) czy duchownego. Radca prawny nie może zeznawać o faktach, o których dowiedział się prowadząc sprawę klientowi. Natomiast duchowny nie może ujawnić informacji, które uzyskał podczas spowiedzi.

Osobom najbliższym dla oskarżonego, na przykład jego żonie lub synowi przysługuje prawo do odmowy składania zeznań. Osoby te mogą również odmówić odpowiedzi na konkretne pytania.

W szczególnych warunkach są przesłuchiwani małoletni pokrzywdzeni oraz świadkowie.

Spotkanie z organami wymiaru sprawiedliwości może być dla młodych osób bardzo stresujące. W związku z tym ustawodawca wprowadził szczególny tryb przesłuchań, który ma chronić psychikę młodych ludzi. **Pokrzywdzeni, którzy w chwili przesłuchania nie ukończyli 15 lat są przesłuchiwani tylko wtedy, gdy ich zeznania mogą mieć ważne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.** Dotyczy to między innymi przestępstw popełnionych z użyciem przemocy, przestępstw przeciwko wolności (na przykład stalking) czy przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (na przykład zgwałcenie).

Przesłuchanie pokrzywdzonego powinno nastąpić tylko raz, by nie narażać młodych osób na powtórny stres. W wyjątkowych sytuacjach dopuszczalne jest ponowne przesłuchanie. Dzieje się tak, gdy pojawią się nowe ważne okoliczności, które wymagają kolejnego przesłuchania. By przesłuchanie było jak najmniej uciążliwe dla psychiki młodego człowieka, bierze w nim udział **biegły psycholog**. Dopuszczalna jest również obecność rodziców małoletniego, jeśli nie ograniczają swobody jego wypowiedzi.

Przesłuchanie przeprowadza sąd. Mogą w nim uczestniczyć prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego. W przesłuchaniu nie bierze udziału oskarżony. Jego obecność byłaby niewątpliwie bardzo stresująca dla pokrzywdzonego. Jeśli oskarżony nie ma

obrońcy, sąd wyznacza mu obrońcę z urzędu. Młodzi pokrzywdzeni są przesłuchiwani w specjalnych pomieszczeniach w sądzie lub poza nim. To również pozwala uniknąć stresu związanego z obecnością na sali sądowej. **Na rozprawie głównej odtwarza się wcześniejsze przesłuchanie oraz odczytuje protokół przesłuchania. W podobnych warunkach przesłuchuje się świadków, którzy w chwili przesłuchania nie ukończyli 15 lat, jeśli ich zeznania mogą być ważne dla sprawy.**

Szczególny tryb przesłuchań ma na celu w jak największym stopniu ochronić ofiary oraz świadków, w szczególności ich psychikę przed kolejnymi cierpieniami.

Szczególny tryb przesłuchań dotyczy też osób, które w chwili przesłuchania ukończyły 15 lat. Między innymi w sprawach przestępstw seksualnych lub popełnionych z użyciem przemocy, **pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat przesłuchuje się na takich zasadach jak osoby poniżej 15 roku życia.**

Ten tryb przesłuchania następuje, gdy istnieje ryzyko, że przesłuchanie w innych warunkach może mieć negatywny wpływ na psychikę pokrzywdzonego. **Inaczej wygląda sytuacja świadków, którzy w chwili przesłuchania ukończyli 15 lat.** Te osoby można przesłuchać przy użyciu **urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie czynności na odległość**, z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (**wideokonferencja**). Antek może więc być przesłuchany za pośrednictwem wideokonferencji. Tryb ten stosuje się, gdy bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby krępować świadka lub mieć zły wpływ na jego psychikę.

Szczególne warunki przesłuchań mają w jak największym stopniu ochronić młodych ludzi przed stresem związanym z postępowaniem sądowym.

Jakie sądy w sprawach karnych?

Sprawy karne rozpatrują w szczególności **sądy powszechne**, czyli: **sądy rejonowe, okręgowe, apelacyjne oraz Sąd Najwyższy**.

Zasadą jest, że w pierwszej instancji rozstrzyga **sąd rejonowy**. **Sąd okręgowy** orzeka w pierwszej instancji w sprawach o **zbrodnie** (czyli szczególnie ciężkie przestępstwa), a także w sprawach o **występki** (na przykład udział w bójce, w wyniku której umiera człowiek). Sąd okręgowy rozpoznaje też środki odwoławcze od orzeczeń wydanych przez sąd rejonowy. **Sąd apelacyjny** rozpoznaje przede wszystkim środki odwoławcze od orzeczeń, które w I instancji wydał sąd okręgowy. **Sąd Najwyższy** rozpoznaje kasacje i środki odwoławcze.

Jak przebiega postępowanie karne?

Jak już wcześniej wspominaliśmy, postępowanie karne dzieli się na **postępowanie przygotowawcze** oraz **postępowanie sądowe**.

W sprawach mniejszej wagi **postępowanie przygotowawcze** prowadzi najczęściej **policja (dochodzenie)**. W stosunku do cięższych przestępstw postępowanie prowadzi **prokurator (śledztwo)**.

Celem postępowania przygotowawczego jest wyjaśnienie okoliczności przestępstwa. W tym postępowaniu policja i prokurator zbierają dowody, które trafią do sądu rozpoznającego sprawę. Następuje tu też sporządzenie aktu oskarżenia. Wniesienie go do sądu rozpoczyna postępowanie sądowe. W zależności od rodzaju przestępstwa, postępowanie toczy się przed sądem rejonowym lub okręgowym.

Postępowanie sądowe polega na przeprowadzeniu **rozprawy**, która najczęściej jest **jawna**. Na rozprawie oprócz uczestników postępowania mogą znajdować się również inne osoby pełnoletnie, nieuzbrojone. Sąd wyłącza jawność rozprawy, między innymi w sytuacjach, w których jej jawne rozpoznanie, stanowiłoby zagrożenie dla porządku publicznego, obrażało dobre obyczaje lub naruszało ważny interes prywatny.

Rozprawę rozpoczyna **wywołanie sprawy**. Następnie sprawdzana jest obecność. Sąd ustala czy stawiły się osoby wezwane na rozprawę oraz czy nie ma przeszkód do jej przeprowadzenia. Później oskarżyciel zwięźle przedstawia zarzuty wskazane w akcie oskarżenia. Jeśli wniesiono odpowiedź na akt oskarżenia, wówczas

przewodniczący informuje o jej treści. Czuwa on też nad prawidłowym przebiegiem rozprawy oraz nią kieruje. Po przedstawieniu zarzutów i ewentualnej odpowiedzi, przewodniczący poucza oskarżonego między innymi o prawie składania wyjaśnień, o możliwości odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, składania wniosków dowodowych i o konsekwencjach nieskorzystania z tego uprawnienia. Pyta go również, **czy przyznaje się do zarzucanego mu czynu** oraz czy chce złożyć **wyjaśnienia**.

Po przesłuchaniu oskarżonego przewodniczący poucza go o prawie zadawania pytań osobom przesłuchiwanym oraz składania wyjaśnień do każdego dowodu. Przewodniczący kierując rozprawą umożliwia stronom wypowiedzenie się w kwestiach, które podlegają rozstrzygnięciu. obrońca oskarżonego oraz oskarżony zabierają głos na końcu.

Postępowanie sądowe kończy się wydaniem **wyroku**, który powinien zawierać między innymi oznaczenie sądu, który go wydał oraz datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku. Powinni w nim być wskazani sędziowie, ławnicy, oskarżyciel i protokolant. Wyrok powinien też zawierać imię, nazwisko oraz inne dane określające oskarżonego. Musi w nim być też opis i kwalifikacja prawna czynu, który zarzucono oskarżonemu. Wyrok zawiera też rozstrzygnięcie sądu i przepisy ustawy karnej, które zastosowano w sprawie. Wyrok skazujący musi zawierać rozstrzygnięcie dotyczące kary wymierzonej skazanemu.

Wyrok ogłasza się publicznie.

W postępowaniu karnym, podobnie jak w cywilnym, istnieje możliwość odwołania się przez strony niezadowolone z rozstrzygnięcia do sądu wyższej instancji.

Do środków odwoławczych należy:

- **apelacja** – środek odwoławczy od nieprawomocnego wyroku kierowany do sądu II instancji za pośrednictwem sądu I instancji, **w terminie 14 dni** od daty doręczenia wyroku wraz z uzasadnieniem;
- **zażalenie** – środek odwoławczy od postanowienia sądu, kierowany do sądu II instancji, za pośrednictwem sądu I instancji, **w terminie 7 dni** od daty ogłoszenia postanowienia lub jego doręczenia;
- **kasacja** – nadzwyczajny środek zaskarżenia od prawomocnego wyroku sądu II instancji, kierowany do Sądu Najwyższego, **w terminie 30 dni** od daty doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem.

Kasację może wnieść także Minister Sprawiedliwości, Rzecznik Praw Obywatelskich, Prokurator Generalny oraz Rzecznik Praw Dziecka (jeśli przez wydanie orzeczenia doszło do naruszenia praw dziecka).

Oskarżony ma prawo:

- składania wyjaśnień,
  - odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania,
  - składania wniosków dowodowych,
  - zadawania pytań osobom przestuchiwany,
  - składania wyjaśnienia do każdego dowodu.
-

§ Art. 7 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, zwanej dalej Kodeksem karnym:

§ 1. Przesłępstwo jest zbrodnią albo występkiem.

§ 2. Zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą.

§ 3. Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, albo powyżej 5.000 zł, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

§ Art. 190 Kodeksu karnego:

§ 1. Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

§ Art. 5 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, zwanej dalej Kodeksem postępowania karnego:

§ 1. Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem.

§ 2. Wątpliwości, których nie usunięto w postępowaniu dowodowym, rozstrzyga się na korzyść oskarżonego.

§ Art. 45 Kodeksu postępowania karnego:

§ 1. Oskarżycielem publicznym przed wszystkimi sądami jest prokurator. (...).

§ Art. 49 Kodeksu postępowania karnego:

§ 1. Pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.

§ 2. Pokrzywdzonym może być także niemająca osobowości prawnej:

- 1) instytucja państwowa lub samorządowa,
- 2) inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną.

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.).

ROZDZIAŁ IV

MEDIACJA, CZYLI JAK ROZWIĄZAĆ SPRAWĘ POLUBOWNIE

Pan Adam Poprawny jest w sporze z kontrahentem, który nie wykonał w terminie wymaganych prac na budowie. Panom zależy na dalszej współpracy, postanawiają więc rozwiązać sprawę polubownie i udają się do mediatora.

Czym jest mediacja?

Mediacja jest jednym ze sposobów rozwiązywania sporów. Mówiliśmy już o tym, że spory, zarówno cywilne i karne, mogą być rozstrzygane przez sądy, które zwykle wydają wyroki. Pan Adam Poprawny mógłby wnieść pozew do sądu i w ten sposób próbować rozwiązać swój problem. Osoby, które są w sytuacji konfliktowej mogą również zwrócić się do mediatora. Jest to **bezstronna** osoba, która pomaga rozwiązać spór w drodze **porozumienia**.

Mediator ma zadanie umożliwić stronom

przeprowadzenie spokojnej rozmowy o problemie oraz ułatwić im znalezienie rozwiązania, które będzie satysfakcjonować obydwie strony. Mediator nie rozstrzyga sprawy, ani nie narzuca rozwiązania uczestnikom sporu. To strony decydują o tym, czy zwięźczeniem mediacji będzie zawarcie porozumienia.

Mediacja jest zawsze dobrowolna.

To oznacza, że strony muszą wyrazić zgodę na ten sposób rozwiązywania sporu. Mediację można stosować we wszystkich sprawach, w których prawo dopuszcza zawarcie ugody. Mogą to być sprawy

cywilne, gospodarcze, rodzinne, pracownicze, karne, czy też w sprawach nieletnich. Przedmiotem mediacji mogą być na przykład sprawy o zapłatę, dotyczące inwestycji budowlanych, sprawy sporów sąsiedzkich, sprawy pracownicze, pojednania małżonków czy sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej nad wspólnym dzieckiem.

Jakie są zasady mediacji?

Podstawowe zasady mediacji to:

- **Dobrowolność** – strony same decydują o rozpoczęciu mediacji. W dowolnym momencie mogą z niej zrezygnować, bez podawania przyczyny i nie ponosząc konsekwencji. Wszystkie strony powinny akceptować mediatora.
- **Bezstronność** – mediator dba o równowagę pomiędzy stronami. Nie ocenia, ani nie przyznaje racji żadnej ze stron.
- **Neutralność** – mediator nie narzuca, ani nie sugeruje stronom swoich rozwiązań, pomaga im jedynie wypracować rozwiązanie, które najpełniej będzie odpowiadało ich interesom i potrzebom.
- **Poufność** – przebieg mediacji jest objęty tajemnicą; oznacza to obowiązek zachowania przez mediatora w tajemnicy wszystkich informacji, o których dowiedział się w związku z prowadzoną mediacją.
- **Bezpieczeństwo** – dbałość o godność stron, mediator czuwa nad tym, aby strony podczas prowadzonych rozmów traktowały się z szacunkiem.

ZASADY MEDIACJI:

1. DOBROWOLNOŚĆ
2. BEZSTRONNOŚĆ
3. NEUTRALNOŚĆ
4. POUFNOŚĆ
5. BEZPIECZEŃSTWO

Kiedy sprawa trafia do mediacji?

W sprawach cywilnych **sprawa może trafić do mediacji przed wniesieniem jej do sądu albo po wszczęciu postępowania, na podstawie postanowienia sądu.**

Jeśli więc Pan Adam wniósłby do sądu pozew przeciwko kontrahentowi, jego sprawa również mogłaby zostać skierowana do mediacji.

Dla przeprowadzenia mediacji konieczne jest uzyskanie zgody stron konfliktu.

Jeśli sprawa trafi do sądu, każda ze stron może złożyć wniosek o przeprowadzenie mediacji na każdym etapie postępowania sądowego. Postępowanie mediacyjne, do którego doszło na podstawie postanowienia sądu, nie powinno trwać dłużej niż miesiąc, chyba że strony wniosły o wyznaczenie dłuższego terminu. W trakcie mediacji termin może być

przedłużony na zgodny wniosek stron.

W sprawach karnych do mediacji kieruje zwykle sąd lub prokurator, z inicjatywy lub za zgodą pokrzywdzonego i oskarżonego. Postępowanie mediacyjne nie powinno trwać dłużej niż miesiąc.

W postępowaniu w sprawach nieletnich sąd rodzinny w każdym stadium postępowania, za zgodą nieletniego i pokrzywdzonego, może skierować sprawę do mediacji. Również pokrzywdzony oraz nieletni mają prawo złożyć wniosek o takie skierowanie. Postępowanie mediacyjne nie powinno trwać dłużej niż 6 tygodni.

Jakie przepisy regulują mediację?

W zależności od tego, jakiego rodzaju sprawy dotyczy mediacja, zastosowanie znajdują różne przepisy. W sprawach cywilnych, rodzinnych i pracowniczych, powinniśmy sięgnąć do przepisów **Kodeksu postępowania cywilnego**. Wynika to z tego, że sprawą cywilną, jak już wcześniej mówiliśmy, jest nie tylko sprawa z zakresu prawa cywilnego, ale również prawa rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy. W sprawach karnych mediację regulują przede wszystkim przepisy **Kodeksu postępowania karnego**, a w sprawach nieletnich **ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich**.

Kto może być mediatorem?

Ponieważ w polskim prawie mediacja jest uregulowana w różnych aktach prawnych,

przepisy w różny sposób określają wymagania względem mediatora.

W przypadku mediacji w sprawach cywilnych – przepisy stanowią jedynie, że mediator powinien być osobą fizyczną, z pełną zdolnością do czynności prawnych i korzystającą w pełni z praw publicznych. Nie ma wymagań odnośnie wieku i wykształcenia mediatora. Organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych oraz uczelnie mogą prowadzić listy stałych mediatorów oraz tworzyć **ośrodki mediacyjne**. Ich rolą jest organizowanie zaplecza do prowadzenia postępowań mediacyjnych. Informację o listach stałych mediatorów oraz o ośrodkach mediacyjnych przekazuje się prezesowi sądu okręgowego. Lista może wskazywać rodzaje spraw, w których specjalizuje się stały mediator lub ośrodek mediacyjny. Wpis na listę mediatorów wymaga jednak pisemnej zgody mediatora.

W odniesieniu do mediatorów w sprawach karnych oraz w sprawach nieletnich, przepisy precyzyjniej określają kryteria, które musi spełniać mediator. W sprawach karnych – mediatorem może być przede wszystkim osoba godna zaufania, która posiada obywatelstwo polskie, korzysta w pełni z praw cywilnych i obywatelskich, ma ukończone 26 lat oraz posiada umiejętności likwidowania konfliktów. Poza tym mediator w sprawach karnych powinien posiadać wiedzę w szczególności – z psychologii, pedagogiki, socjologii, resocjalizacji lub prawa. Mediatorem w sprawach nieletnich może być osoba godna zaufania, która ukończyła 26 lat, korzysta z pełni praw cywilnych i publicznych, biegle włada językiem polskim w mowie i piśmie, posiada

wykształcenie z zakresu psychologii, pedagogiki, socjologii, resocjalizacji lub prawa oraz ma doświadczenie w zakresie wychowania lub resocjalizacji młodzieży. Poza tym musi posiadać umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz nawiązywania kontaktów interpersonalnych oraz mieć ukończone szkolenie dla mediatorów. W sądach okręgowych prowadzony jest wykaz instytucji i osób godnych zaufania, które są uprawnione do przeprowadzania postępowania mediacyjnego w sprawach karnych oraz w sprawach nieletnich.

Jak przebiega mediacja?

Mediacja z założenia nie jest sformalizowana jak postępowanie sądowe. Istnieje jednak kilka zasad, zgodnie z którymi mediacja powinna się odbyć. Najczęściej mediacja polega na wspólnym spotkaniu stron w obecności mediatora. Może je także poprzedzić spotkanie informacyjne z każdą ze stron osobno. Mediację rozpoczyna przedstawienie stronom przed mediatora szczegółów samej procedury mediacyjnej. Strony dowiadują się o głównych zasadach mediacji (dobrowolność, bezstronność, neutralność i tak dalej). Jest to także moment, kiedy strony mogą ustalić indywidualne zasady współpracy.

Kolejnym krokiem jest przedstawienie swojego stanowiska przez każdą ze stron. Każdy powinien mieć możliwość swobodnego opisanie problemu. **Ważne, aby strony nie przerywały sobie i wzajemnie się wysłuchały.** Na podstawie przedstawionych stanowisk, mediator dokonuje podsumowania problemów do rozwiązania. Uporządkowanie poruszonych zagadnień oraz zdefiniowanie

problemów to bardzo ważny etap mediacji, stanowiący wyjście do dalszych rozmów. Strony powinny także określić swoje potrzeby oraz interesy, które chciałyby osiągnąć w drodze mediacji. Kiedy znane są problemy, a także potrzeby stron – można przejść do poszukiwania rozwiązań, które będą satysfakcjonować obydwie strony. **Pomysły rozwiązań proponują strony mediacji.** Mediator powinien weryfikować, czy poszczególne założenia są możliwe do realizacji. W ten sposób strony mogą wypracować założenia ugody, którą mediator powinien następnie pomóc doprecyzować. **Po osiągnięciu kompromisu – mediator sporządza protokół z mediacji.** Wskazuje się w nim, kto w mediacji uczestniczył, kiedy się odbywała oraz czy zakończyła się ugodą, czy też strony nie doszły do porozumienia. Protokół z mediacji oraz spisane warunki ugody mediacyjnej można przekazać do sądu. Ten, po sprawdzeniu zgodności z prawem postanowień ugody, może jej nadać moc ugody sądowej.

Jakie są zalety mediacji?

Mediacja pozwala zaoszczędzić czas i pieniądze przy rozwiązywaniu sporów. Mediacja jest bowiem znacznie krótsza od postępowania sądowego, które oprócz czasu wymaga także poniesienia kosztów. Z sądu najczęściej jedna ze stron wychodzi niezadowolona.

W przypadku mediacji – nikt nie przegrywa. Osiągnięcie porozumienia w drodze mediacji przynosi korzyści dla wszystkich stron konfliktu.

Mediacja pozwala wypracować kompromis akceptowalny przez uczestników sporu. Strony same przecież uzgodniły warunki dochodzenia do porozumienia, nie zostały do tego przez nikogo zmuszone, a więc łatwiej będzie im realizować zawarty kompromis. Mediacja pozwala także na uniknięcie stresu związanego z postępowaniem sądowym. Mediacja jest

sposobem na utrzymanie lub uzdrowienie kontaktów we wszystkich rodzajach spraw, zarówno pomiędzy partnerami biznesowymi, jak i w rodzinie.

Nawet jeśli mediacja nie doprowadzi do ugody, jest to forma wyciągnięcia ręki, próby polubownego zakończenia sporu.

§ Art. 183¹ Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego:

§ 1. Mediacja jest dobrowolna.

§ 2. Mediację prowadzi się na podstawie umowy o mediację albo postanowienia sądu kierującego strony do mediacji. Umowa może być zawarta także przez wyrażenie przez stronę zgody na mediację, gdy druga strona złożyła wniosek, o którym mowa w art. 183⁶ § 1.

§ 3. W umowie o mediację strony określają w szczególności przedmiot mediacji, osobę mediatora albo sposób wyboru mediatora.

§ 4. Mediację prowadzi się przed wszczęciem postępowania, a za zgodą stron także w toku sprawy.

§ Art. 23a § 2. Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego:

Postępowanie mediacyjne nie powinno trwać dłużej niż miesiąc, a jego okresu nie wlicza się do czasu trwania postępowania przygotowawczego.

§ Art. 3a § 1. Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich:

W każdym stadium postępowania sąd rodzinny może, z inicjatywy lub za zgodą pokrzywdzonego i nieletniego, skierować sprawę do instytucji lub osoby godnej zaufania w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego.

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz.296 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz.555 ze zm.).

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 35, poz. 228 ze zm.).

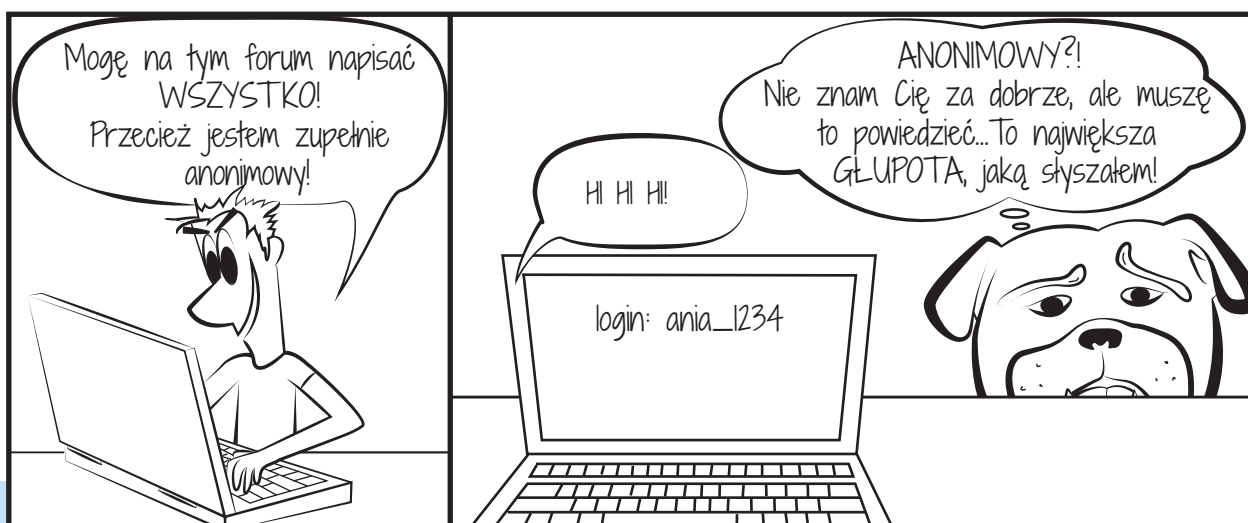
WARTO ZAJRZEĆ:

- ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje - strona Ministerstwa Sprawiedliwości zawierająca informacje o mediacji.

ROZDZIAŁ V

OSTROŻNIE Z...

1. SURFOWANIE W SIECI

Krzysiek, kolega Antka, postanawia napisać obraźliwy i nieprawdziwy komentarz na temat swojego kolegi na internetowym forum szkoły. Nie podpisuje się pod komentarzem swoim imieniem i nazwiskiem. Wymyśla login i podpisuje się jako anonimowy użytkownik. Krzysiek jest przekonany, że nic mu nie grozi.

Aktywne korzystanie z sieci to między innymi zakupy internetowe, zamieszczanie komentarzy, wpisy na blogach, pobieranie muzyki, oglądanie filmów, aktywność w wirtualnych grach itd. Surfowanie w sieci, choć na pozór zupełnie wirtualne, może mieć jednak swoje realne następstwa. Poprzez internetową sieć – świat stoi przed nami otworem. **Ale nic tam nie jest anonimowe, a tym bardziej – nie jest wyjęte spod prawa!** Umieszczenie na forum klasowym obraźliwego wpisu o koleżce czy nielegalne pobieranie gry komputerowej – może mieć poważne konsekwencje prawne. Dlatego warto

korzystać z internetu w sposób odpowiedzialny. Do tego niezbędna jest znajomość kilku podstawowych zasad prawa, omawianych w tej części książki.

Pamiętaj, prawo w sieci obowiązuje zawsze!

Wirtualny świat – realne prawo.

Czym jest prawo do ochrony własnego wizerunku?

Wizerunek podlega ścisłej ochronie prawnej; stanowi on dobro osobiste, podobnie

jak zdrowie, cześć, tajemnica korespondencji czy nazwisko lub pseudonim. Oznacza to, że nie można zwykle opublikować wizerunku konkretnej osoby bez jej wyraźnej zgody. Rozpowszechnianie czyjeś wizerunku bez zezwolenia danej osoby jest działaniem **bezprawnym**.

W przypadku użycia wizerunku bez zgody przedstawionej na nim osoby albo w innym celu, niż ten, na który wyraziła zgodę – przysługują jej liczne uprawnienia. **Może żądać natychmiastowego zaniechania naruszeń, na przykład usunięcia zdjęcia zamieszczonego bez jej zgody.** W razie dokonanego naruszenia można również domagać się, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie, na przykład w formie przeprosin w prasie. Dodatkowo, na żądanie poszkodowanego sąd może przyznać odpowiednią kwotę tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub zobowiązać sprawcę, aby wpłacił odpowiednią sumę na wskazany przez niego cel społeczny.

Kiedy zezwolenie na użycie cudzego wizerunku nie jest wymagane?

Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zgody osoby na nim przedstawionej.

Istnieją jednak wyjątki, kiedy takie zezwolenie nie jest wymagane – poznaj trzy podstawowe przypadki! Pierwszy dotyczy **osoby powszechnie znanej**, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nią **funkcji publicznych** (politycznych, społecznych,

zawodowych), na przykład posta w Sejmie albo burmistrza podczas inauguracji roku szkolnego. Drugi dotyczy sytuacji, gdy osoba znajdująca się na zdjęciu stanowi jedynie **szczęgół całości**, na przykład podczas zgromadzenia, marszu czy koncertu. Ostatni przypadek dotyczy sytuacji, gdy osoba (której wizerunek utrwalono) otrzymała umówioną **zapłatę za pozowanie** (na przykład modelka), a konieczność uzyskania zezwolenia na publikację zdjęcia nie została wyraźnie zastrzeżona.

Zrobienie zdjęcia politykowi podczas wystąpienia publicznego na zebraniu wyborczym i opublikowanie go w internecie nie wymaga jego zgody. Inaczej jest w przypadku sfotografowania polityka w restauracji podczas obiadu z rodziną. Zamieszczając takie zdjęcia w sieci działamy bezprawnie. Podobnie możemy fotografować muzyka podczas promocji płyty, ponieważ wypełnia on wtedy swoje obowiązki zawodowe, natomiast nie powinniśmy robić mu zdjęć na plaży podczas wakacji; naruszamy wtedy jego prawa – nie tylko do wizerunku, ale również do prywatności.

Kradzież tożsamości.

Czy słyszałeś kiedyś o kradzieży tożsamości? Jest to przestępstwo związane między innymi z wizerunkiem.

Kradzież tożsamości polega na wykorzystaniu wizerunku lub danych osobowych innej osoby w celu wyrządzenia jej szkody.

Sprawca podszywa się tu pod inną osobę i przywłaszcza sobie jej dane. Działa tak, ponieważ często chce osiągnąć dla siebie jakąś korzyść, na przykład zaciągnąć kredyt na inną osobę, zrobić na jej koszt zakupy przez internet, czy ukraść zgromadzone oszczędności. W tym celu wykorzystuje dane osobowe tej osoby. **Warto wiedzieć, że kradzież tożsamości może również polegać na umieszczaniu w sieci zdjęć i danych ofiary czy zakładaniu w oparciu o jej dane kont w serwisach społecznościowych** (na przykład na portalach randkowych). Sprawca może uzyskać dane w różny sposób. Może to zrobić na przykład poprzez fałszywą stronę internetową banku, bardzo podobną do tego, w którym mamy konto. Przestępca uzyskuje wtedy nazwę użytkownika, hasło i ma dostęp do naszego rachunku. Może też wykorzystać dane koleżanki ze szkoły czy osoby, która przekazała mu je w rozmowie telefonicznej (nie mając świadomości jak zostaną wykorzystane).

Podając swoje dane powinieneś być szczególnie ostrożny. Kiedy będziesz już pełnoletni pilnuj dowodu osobistego!

Jego zaginięcie lub kradzież powinieneś zgłosić nie tylko policji, ale również w banku, w którym masz konto. Jeśli tego nie zrobisz, istnieje ryzyko, że ktoś wykorzysta Twoje dane, by na przykład zaciągnąć kredyt.

Kradzież tożsamości to przestępstwo, które ściga się na wniosek pokrzywdzonego. Bez wniosku policja i prokuratura nie podejmą działań. Jednak w przypadku, gdy w następstwie działań sprawcy,

pokrzywdzony targnął się na swoje życie, przestępstwo jest ścigane z urzędu.

Skoro omówiliśmy już kwestie związane z wizerunkiem, możemy przejść do następnych zagadnień czyli do **prawa autorskiego!**

Czym jest utwór?

Utwór to **każdy przejaw działalności twórczej człowieka mający indywidualny charakter, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia.** Utworem jest na przykład: książka, komiks, piosenka, rzeźba, film czy zdjęcie. Zapamiętaj, że twórcą może być **każdy człowiek**, niezależnie od wieku i posiadanych umiejętności. Utwór jest przedmiotem **prawa autorskiego**, od chwili jego ustalenia. Oznacza to, że dla powstania ochrony nie jest konieczne jego zarejestrowanie, zgłoszenie w urzędzie czy nawet ukończenie.

Z utworem łączą się określone prawa. Dzieli się je na **autorskie prawa osobiste** i **autorskie prawa majątkowe.**

Jaka jest różnica pomiędzy autorskim prawem osobistym a majątkowym?

Autorskie prawa osobiste to więź twórcy z utworem. Przejawiają się one w prawie do bycia autorem, oznaczania utworu swoim imieniem i nazwiskiem lub pseudonimem albo udostępniania go anonimowo. Twórca korzystając z autorskich praw osobistych ma prawo do nienaruszalności

treści i formy utworu, a także decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności. Przysługuje mu również prawo do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu. Autorskich praw osobistych **nie można sprzedać** albo się ich zrzec. Są też **nieograniczone w czasie**.

Autorskie prawa majątkowe to uprawnienia twórcy do korzystania z utworu, rozporządzania nim i pobierania wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Mogą one być przedmiotem obrotu, **twórca może je na przykład sprzedać**. Te prawa są **ograniczone w czasie**.

Czy mogę legalnie pobierać z internetu utwory za darmo, czyli jak nie być piratem...

TAK! Pamiętaj jednak, że dotyczy to tylko tych utworów, które zostały **udostępnione publicznie za zgodą ich twórców**. Oznacza to, że możesz pobrać z sieci ulubioną piosenkę, do słuchania na własnym odtwarzaczu.

Pamiętaj jednak, że **nie możesz jej udostępniać ze swojego komputera innym użytkownikom** w sieci, bowiem w taki sposób stajemy się dystrybutorem czyjegoś utworu. **Takie działanie jest nielegalne.**

Co to jest dozwolony użytek prywatny?

Dozwolony użytek prywatny to uprawnienie do nieodpłatnego korzystania na **własne potrzeby** z pojedynczych egzemplarzy już rozpowszechnionego utworu. Dozwolony użytek osobisty **nie wymaga zgody twórcy**.

Zakres dozwolonego użytku obejmuje osoby pozostające z nami w bliskich relacjach rodzinnych i towarzyskich.

Co to oznacza w praktyce? Możesz pożyczyć książkę koledze z klasy lub ją skserować na własne potrzeby. Kopii ulubionej płyty możesz słuchać w samochodzie i odtwarzać ją na imprezie urodzinowej w domu. Pamiętaj, używanie legalnie nabytego utworu czy płyty z muzyką – nie może naruszać interesów majątkowych jego twórcy.

Internetowa wymiana plików w systemie P2P (jednoczesne pobieranie i udostępnianie pliku innym użytkownikom) nie jest dozwolonym użytkowaniem osobistym.

Dozwolony użytek nie dotyczy gier i komercyjnych programów komputerowych.

Oznacza to, że programów nie wolno kopiować, pożyczać czy odstępować nawet najbliższemu.

Co grozi za naruszenie praw autorskich?

Odpowiedzialność za naruszenie praw autorskich jest podwójna: **cywilna i karna.**

Odpowiedzialność cywilna polega na tym, że twórca utworu, którego prawo zostało naruszone, na przykład piosenkarz albo twórca gry komputerowej, może domagać się od nas: usunięcia skutków naszych naruszeń, zaniechania naruszania czy zapłaty odszkodowania.

Odpowiedzialność karna grozi za:

- przywłaszczenie utworu i jego rozpowszechnianie bez podania jego twórcy, na przykład sprzedanie cudzej fotografii lub cudzego utworu muzycznego – jako własnego, lub bez podpisu, kto go wykonał (plagiat);

- nielegalne rozpowszechnianie cudzego utworu, na przykład – udostępnienie ze swojego komputera gry komputerowej innym użytkownikom (płatnie lub bezpłatnie);
- utrwalanie lub zwielokrotnianie cudzego utworu, na przykład kopiowanie płyty CD z muzyką i jej sprzedawanie lub udostępnienie innym.

Za dokonanie jednego z tych przestępstw grozi nawet kara pozbawienia wolności do 5 lat.

§ Art. 115 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, zwanej dalej Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych:

1. Kto przywłaszcza sobie autorstwo albo wprowadza w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3. (...).

§ Art. 116 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych:

1. Kto bez uprawnienia albo wbrew jego warunkom rozpowszechnia cudzy utwór w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania, artystyczne wykonanie, fonogram, wideogram lub nadanie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w ust. 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

3. Jeżeli sprawca uczynił sobie z popełnienia przestępstwa określonego w ust. 1 stałe źródło dochodu albo działalność przestępną, określoną w ust. 1, organizuje lub nią kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5. (...).

§ Art. 190a Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny:

§ 1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 2 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 24, poz. 83 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

2. ODPOWIEDZIALNOŚĆ PONIŻEJ 18. ROKU ŻYCIA

Franek i Andrzej to szkolni chuligani. Mają 15 lat i są pewni, że nie poniosą żadnej odpowiedzialności za swoje czyny. Czy rzeczywiście tak jest?

Czy wiesz kiedy ponosisz odpowiedzialność za swoje czyny? Jeśli uważnie czytałeś książkę, powinieneś wiedzieć, że odpowiedzialność karną ponosi zwykle osoba, która ukończyła 17 lat. W wyjątkowych sytuacjach według Kodeksu karnego odpowiada też osoba, która ukończyła 15 lat i popełniła szczególnie ciężkie przestępstwo, takie jak na przykład zabójstwo. A co z młodszymi sprawcami? Czy ponoszą oni jakieś konsekwencje? Przekonasz się o tym czytając poniższy tekst!

Postępowanie w sprawach nieletnich.

Postępowanie w sprawach osób poniżej 17 roku życia, które popadły w konflikt z prawem reguluje **Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich**. Ma ona na celu przede wszystkim dobro nieletniego. Zadaniem ustawy jest przeciwdziałanie przestępczości i demoralizacji nieletnich. Tylko w wyjątkowych sytuacjach w stosunku

do osób, które ukończyły 15 lat, stosuje się Kodeks karny.

W zależności od wieku sprawcy, **sąd rodzinny** przed którym toczy się postępowanie w sprawach nieletnich, może stosować różne środki.

Odpowiedzialność za czyny i działania:

- osoby poniżej 13 roku życia – sąd traktuje popełnienie czynu jako przejaw demoralizacji nieletniego (na przykład systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego). Może zastosować w stosunku do niego **środki wychowawcze**.
- osoby pomiędzy 13 a 17 rokiem życia – sąd może zastosować w stosunku do nieletniego **środki wychowawcze** oraz **środek poprawczy**.

Środki wychowawcze sąd stosuje w stosunku do nieletniego, który przejawia oznaki demoralizacji (negatywne zachowanie odnoszące się do panujących

w społeczeństwie zasad) lub popełnił czyn karalny (na przykład prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwym). Środki wychowawcze to na przykład:

- udzielenie upomnienia;
- zobowiązanie do określonego postępowania (na przykład naprawienia wyrządzonej szkody, wykonania określonych prac czy podjęcia nauki);
- ustanowienie nadzoru rodziców, opiekuna, organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania;
- zastosowanie nadzoru kuratora sądowego;
- skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi;
- orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów (na przykład motocykla);
- umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w rodzinie zastępczej zawodowej.

Środki te mogą być stosowane przez sąd łącznie.

Środek poprawczy stosuje się w stosunku do nieletniego pomiędzy 13 a 17 rokiem życia, który popełnił czyn karalny. Polega on na umieszczeniu nieletniego w **zakładzie poprawczym**. Jest to placówka, do której trafiają sprawcy z wysokim stopniem demoralizacji. Są tutaj pozbawieni wolności.

Dla nieletnich postępowanie prowadzi sąd rejonowy (sąd rodzinny) właściwy dla miejsca pobytu nieletniego. W takiej sprawie oprócz nieletniego uczestniczą też jego **rodzice** (lub opiekun prawny)

oraz **prokurator**. Nieletni może mieć również **obrońcę** (adwokata lub radcę prawnego).

Prawa i obowiązki nieletniego w przypadku popełnienia czynu karalnego.

Nieletniemu przysługuje prawo:

- składania wyjaśnień;
- odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania;
- składania wniosków o dokonanie czynności postępowania,
- korzystania z pomocy obrońcy (adwokata lub radcy prawnego);
- żądania przesłuchania go z udziałem ustanowionego obrońcy, którego niestawiennictwo nie tłumaczy przesłuchania;
- złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa.

Nieletni ma w postępowaniu również pewne obowiązki. Powinien on między innymi poddać się badaniom psychologicznym, psychiatrycznym i innym, które są niezbędne w postępowaniu. Nie dotyczy to zabiegów chirurgicznych. Badania powinien przeprowadzić uprawniony pracownik służby zdrowia. Nieletni ma obowiązek również poddać się oględzinom zewnętrznym ciała, można od niego pobrać odciski palców, fotografować oraz okazać innym osobom, na przykład świadkom w celu rozpoznania.

Handel narkotykami, nielegalnymi używkami czy tak zwanymi dopalaczami jest zabroniony. Prawdopodobieństwo

poniesienia odpowiedzialności jest wysokie, a konsekwencje prawne bardzo surowe! Przepisy karne ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii przewidują dla osoby dorosłej (powyżej 17 lat) karę pozbawienia wolności nawet do 12 lat. Młodsza osoba, która dopuszcza się takiego czynu ponosi odpowiedzialność przed sądem rodzinnym.

Od dłuższego czasu Antek otrzymuje obraźliwe sms-y. Ktoś wpisuje również o nim przykre rzeczy na portalu społecznościowym. Sytuacja powtarza się podczas przerw i poza szkołą. Antek jest całą sprawą bardzo przygnębiony, boi się o siebie.

Co to jest stalking?

Opisana sytuacja Antka nazywana jest **stalkingiem**, czyli uporczywym nękanie bądź prześladowaniem ofiary (z języka angielskiego stalking to skradanie się, naprzykrzanie), które wzbudza

u niej uzasadnione poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność.

Stalking jest zabroniony przez prawo karne.

Osoba, która się go dopuści podlega karze pozbawienia wolności do 3 lat. Ściganie tego przestępstwa odbywa się na wniosek pokrzywdzonego. Bez wniosku policja i prokuratura nie podejmą działań.

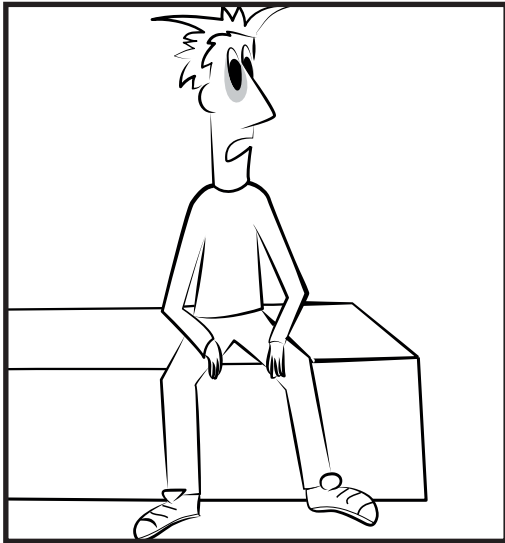
Co to jest przemoc rówieśnicza?

Przemoc rówieśnicza to działanie rówieśników, które jest nieprzypadkowe (celowe) i **dotyka wolności osobistej**, tak **fizycznej** (popychanie, uderzanie), jak i **psychicznej** (poniżenie, naśmiewanie się). Przemoc rówieśnicza może przyjmować postać **fizyczną** (bicie czy zmuszanie do poniżających czynności) lub **słowną** (ubliżanie czy grożenie słowne). Może ona przyjmować również formy pośrednie takie jak przemoc w relacjach z innymi (wykluczenie z grupy czy rozpowszechnianie obraźliwych plotek).

Jeżeli masz problem, porozmawiaj o tym z rodzicami lub skontaktuj się ze swoim nauczycielem czy pedagogiem szkolnym.

Wiesz już jak odpowiadają za czyny karalne osoby, które nie ukończyły 18 lat. A czy wiesz jak odpowiadają za swoje czyny według prawa cywilnego? Czy 14-latek uszkadzając rowerem stojący na parkingu samochód sąsiada może ponieść odpowiedzialność cywilną? A 9-latek, który wybije szybę w sklepie? Kto ponosi odpowiedzialność? Rodzic czy młody sprawca?

Odpowiedzialność cywilna osób poniżej 18 roku życia.

Odpowiedzialność cywilna jest uzależniona od zdolności do czynności prawnych, która z kolei zależy między innymi od wieku małoletniego. **Osoba, która nie ukończyła 13 lat nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę.** Nie można jej przypisać winy. Odpowiedzialność spoczywa tutaj na osobach, które sprawują opiekę nad małoletnim, najczęściej na jego rodzicach. **Inaczej jest w przypadku osób, które ukończyły 13 lat.** Z osiągnięciem tego wieku nabywasz tak zwaną **zdolność deliktową**. Oznacza to, że masz świadomość dokonywanych działań i możesz ponieść za nie odpowiedzialność. Jeśli więc wygłupiając się z kolegą zniszczysz telewizor w domu jego rodziców, musisz liczyć się z tym, że będziesz musiał za niego zapłacić. Twoja odpowiedzialność nie wyłącza odpowiedzialności rodziców. Mają oni przecież obowiązek wychowywać swoje dzieci i opiekować się nimi. Powinni też czuwać, by dzieci postępowały zgodnie z prawem.

§ Art. 59. Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii:

1. Kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, udziela innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwia użycie albo nakłania do użycia takiego środka lub substancji, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
2. Jeżeli sprawca czynu, o którym mowa w ust. 1, udziela środka odurzającego lub substancji psychotropowej małoletniemu, ułatwia użycie albo nakłania go do użycia takiego środka lub substancji, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.
3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ Art. 21a. Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich:

Postępowanie w sprawie nieletniego ma na celu ustalenie, czy istnieją okoliczności świadczące o demoralizacji nieletniego lub czy nieletni popełnił czyn karalny, a także ustalenie, czy zachodzi potrzeba zastosowania wobec nieletniego środków przewidzianych w ustawie.

§ Art. 426 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny:

Małoletni, który nie ukończył lat trzynastu, nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę.

PODSTAWA:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.).
Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 35, poz. 228 ze zm.).
Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179, poz. 1485 ze zm.).
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.).

WARTO ZAJRZEĆ:

- www.pokrzywdzeni.gov.pl - pomoc dla osób pokrzywdzonych przestępstwem.

LITERATURA

1. Baran K. W. (red.), Kodeks pracy. Komentarz, Wolters Kluwer Polska, 2012.
2. Dolecki H., Wiśniewski T. (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I, Artykuły 1-366, LEX 2013.
3. Florek L. (red.), Kodeks pracy. Komentarz, Wolters Kluwer Polska, 2011.
4. Giezek J. W. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Wolters Kluwer Polska, 2012.
5. Gniewek E., Machnikowski P. (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Wydawnictwo C.H. Beck, 2014.
6. Grzegorzczak T., Kodeks postępowania karnego. Tom I, Artykuły 1-467, LEX 2014.
7. Jakubecki A. (red.), Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r., Kodeks postępowania cywilnego, LEX/eL, 2014.
8. Jaśkowska M., Wróbel A., Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r., Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U.00.98.1071), LEX/eL, 2014.
9. Jaśkowski K., Maniewska E., Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r., Kodeks pracy (Dz.U.98.21.94), LEX/eL, 2014.
10. Kidyba A. (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I, Część ogólna, Wolters Kluwer Polska, 2012.
11. Księżak P., Pyziak-Szafnicka M. (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna, Wolters Kluwer, 2014.
12. Marciniak A., Piasecki K. (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom I, Komentarz do art. 1 – 366, Wydawnictwo C.H. Beck, 2014.
13. Marszałkowska-Krześ E. (red.), Komentarz Online do KPC, BeckOK, 2013.
14. Osajda K. (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I, Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe, Wydawnictwo C. H. Beck, 2013.
15. Sobczyk A. (red.), Kodeks pracy. Komentarz, Wydawnictwo C.H. Beck, 2014.
16. Walczak K. (red.), Komentarz Online do Kodeksu pracy, BeckOK, 2014.
17. Wronkowska S., Zmierczak M. (red.), Kompendium wiedzy o społeczeństwie, państwie i prawie, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.